

Da je vječna Crna Gora

NIKŠIČKO POZORIŠTE

POZORIŠTE

Broj 23

Godina 60.

April, 2016.

ISSN 180-783X

Premijera komedije „Jao, moj Jagoše“
Dinamična priča o našim stereotipima

Multimedijalna manifestacija „Dani Vitomira Vita Nikolića 2016“
„U trag zaboravu“

Gradski orkestar uskoro na ulicama Nikšića
Sastav prepoznatljivog zvuka

Za „Pozorište“ govore:
Boro Stjepanović
Branislav Trifunović
Slobodan Milatović

Nove drame:
Milo Masoničić
Bogumili

Poruka Anatolija Vasiljeva Pozorište može da kaže sve

Tradicionalnu poruku za 27. mart - Svjetski dan pozorišta, na poziv Međunarodnog pozorišnog instituta (ITI), od 1961. godine, uvijek piše pozorišna ličnost svjetskog ugleda. Autor ovogodišnje poruke je Anatolij Vasiljev iz Rusije, svjetski priznati pozorišni reditelj, profesor i osnivač Moskovske škole dramskih umjetnosti. Vasiljev u poruci postavlja i daje odgovore na pitanja zbog čega je pozorište neophodno.

„Da li nam je potrebno pozorište?

Pitaju se hiljade profesionalaca razočaranih u pozorište i milioni ljudi koji su ga se zasitili. Zašto nam je potrebno? U godinama kada je scena toliko beznačajna u poređenju sa trgovima gradova i državama gdje se odigravaju prave tragedije stvarnog života. Šta će pozorište nama? Pozlaćeni balkoni, baršunaste fotelje, grimizne kulise, uzvišeni glasovi ili naprotiv – crne kutije, isprskane blatom i krvlju, gomile bijesnih, nagih tijela. Šta pozorište može da kaže? Sve! Pozorište može da kaže sve. I kako bogovi na nebu žive, i kako zatvorenici čame u tamnici, i kako strast podiže, i kako ljubav nestaje, i kako nam dobri ljudi ne trebaju, i kako vlada obmana, i kako ljudi žive u stanovima, a djeca – u izbjegličkim kampovima, i kako se vraćaju u pustinju, i kako se rastaju sa najbližima, pozorište može da govori o svemu tome.

Pozorište je postojalo i zauvijek će ostati. I sada, u ovih pedeset ili sedamdeset posljednjih godina, naročito je potrebno. Zbog toga što od svih drugih umjetnosti samo pozorište ide iz usta u usta, od oka do oka, iz ruku u ruke i od tijela ka tijelu. Njemu ne treba posrednik između čovjeka i čovjeka svijetla strana svijeta nije jug, ni sjever, nije istok, ni zapad – pozorište je svjetlo samo po sebi, svijetli na sve četiri strane, odmah prepoznatljivo svakom neprijateljskom ili prijateljskom čovjeku. Potrebno nam je raznovrsno pozorište. Arhaične forme teatra biće nam potrebne prije svih drugih. Ali ritualne teatralne forme ne bi trebalo da budu u suprotnosti sa pozorištem civilizovanih naroda. Sekularna kultura je isključiva, 'kulturna informacija' zamenjuje jednostavne suštine i susret sa njima. Pozorište je otvoreno. Ulaz je slobodan. Dođavola sa gadžetima i kompjuterima – idite u pozorište, zauzimajte redove u parteru i na balkonima, slušajte riječi i gledajte u žive slike – pozorište je pred vama, nemojte ga zanemariti i ne propuštajte ga u svojim užurbanim životima. Pozorište je potrebno svima. Samo jedno pozorište nije nam potrebno – to je pozorište političkih igara, političko pozorište mišolovki, pozorište političara, pozorište politike. Pozorište dnevnog terora – pojedinačnog i kolektivnog, pozorište leševa i pozorište krvi na trgovima i ulicama u glavnim gradovima i u unutrašnjosti, između religija i etničkih grupa“, poručio je Vasiljev.

Osim Svjetskog dana pozorišta, pozorišni poslenici u svijetu slave još dva značajna datuma za dramsko stvaralaštvo: Međunarodni dan pozorišta za djecu i mlade (20. mart) i Međunarodni praznik lutkarstva (21. mart). Ovogodišnje međunarodne poruke povodom Svjetskog dana pozorišta za djecu i mlade napisale su: Jenny Sealy, umjetnička direktorica Graeae Theatre Company i koordinatorka paraolimpijskih igara u Londonu 2012 i Yvette Hardie, predsjednica ASSITEJ-a (Međunarodne mreže za razvoj pozorišta za djecu i mlade).

„Moja putovanja po svijetu, ohrabruju kada naidjem na angažovanost ljudi koji pokreću i unapređuju rad u teatru za djecu i mlade. Znači da ipak nećemo imati svijet bez pozorišta, jer pozorište je za-pravo spremanje i vaspitavanje za život“, poručila je, između ostalog, Jenny Sealy.

I ove poruke idu u prilog da pozorište čini svijet boljim za život čovjeka. Pozorišni poslenici i umjetnici generalno, razlikuju se od drugih ljudi po viziji, volji i snazi da se svojim umjećem suprotstave nametnutim uvjerenjima vremena u kojem žive i stvaraju. Publika su njihovi vjerni prijatelji, baš kao što ste i vi, poštovani čitaoci, najbolji prijatelji ovog časopisa. A prijateljstvo se teško stiče, a lako gubi. U uvjerenju da nećemo iznevjeriti naše stečeno višegodišnje prijateljstvo, prelistajte stranice časopisa „Pozorište“. Za produženu ruku prijateljstva, mi vas čekamo na istoj adresi.

S. Marojević
slavam@t-com.me

Premijera komedije „Jao, moj Jagoše“ **Dinamična priča o našim stereotipima**

Autorski tim i glumački ansambl komedije „**Jao, moj Jagoše**“ priveo je kraju sve pripreme za njeno premijerno izvođenje, koje je na velikoj sceni Nikšićkog pozorišta zakazano za **ponedjeljak, 25. april**. Nikšićko pozorište je prvi put u sopstvenoj produkcijina scenu postavilo veliku dramsku formu. Tekst **Miodraga Karadžića**, u rediteljskoj postavci **Gorana Bulajića**, na veoma uvjerljiv i duhovit način donosi glumačka ekipa u sastavu: **Aleksandar Radulović, Gorana Marković, Ana Vučković, Jovan Krivokapić, Petar Novaković, Radmila Božović, Mihailo Perošević, Jelena Vidović, Nebojša Vulanović, Gordana Mićunović, Julija Milačić, Nikola Vasiljević, Anđelija Rondović, Boban Čvorović, Karmen Bardak, Kristina Stevović i Velizar Kasalica**. Njihov energični glumački artizam u potpunosti oživljava sedamnaest likova komedije mentaliteta, situacije i karaktera koja je primjerena savremenom trenutku. Prepoznatljivu tematiku iz Kradžićevog opusa, scenografski je na veoma inventivan način „obojila“ **Anka Gardašević**, a kostimi **Jelene Đukanović**, cijeloj priči daju posebnu autentičnost.

Ansambl predstave „Jao, moj Jagoše“

Reditelj Bulajić u najavi svog novog rukopisa ističe da je riječ o „praizvedbi novog teksta poznatog dramskog pisca Miodraga Karadžića, kojim autor djelotvorno sintetiše bogato komediografsko iskustvo. Priča dramaturški funkcioniše na prijemčiv i savremen način otvarajući prostor za dinamičnu ansambl predstavu. Komedija mentaliteta i situacije zahtijeva pouzdan glumački artizam i ovdje ne postoji prednost 'domaćeg terena'. Naprotiv. Redukovan dijalog i filmski montirane sekvence nužno određuju preciznost i do detalja artikulisana stanja. Ironiziranje načina života podrazumijeva prepoznavanje stereotipa u nama samima i okruženju, pa tek onda proces i misao, pitanje: 'Šta će se dogoditi'? Brojni glumački ansambl predano je i sa utemeljenim pozorišnim stavom pokazao da je duhovitost mnogo više od pukog 'gega' ili

verbalizacije, u sofisticiranoj scenografiji i kostimima, tragajući za svojim znakom i ovovremenim tumačenjem ove priče“, objašnjava Bulajić.

„Jao, moj Jagoše“ je peti dramski naslov koji je spojio tekstopisca Karadžića i reditelja Bulajića, a sve je počelo od TV komedije „Viljuška se drži u lijevu ruku“. Bulajić naglašava da je Karadžić autor kulturnih serija i pozorišnih komada. „Nagrađivan je, etabliran i iznad svega gledan pisac i jedna je potpuno izvanredna pojava u dramskoj literaturi. Iako ga tretiraju kao pučkog pisca, on to nije! Svi njegovi tekstovi nose neku vrstu angažmana i podteksta, tako da su mu djela danas gledanija nego prije 20 godina“, cijeni Bulajić, najavljujući novi komad u produkciji Nikšićkog pozorišta.

„Izvanredna saradnja cijelog tima na ovom veoma zahtjevnom i izazovnom procesu bila je osnova da se posao uspješno privede kraju“, uvjeren je direktor Pozorišta Zoran Bulajić, koji u izjavi za naš časopis podsjeća da je ovo dvadeset treća premijera Nikšićkog pozorišta, a treća u novoj zgradi.

„Ministarstvo kulture u Vladi Crne Gore i Opština Nikšić kao pokrovitelji ovog projekta, u saglasnosti sa upravom Nikšićkog pozorišta, opredijelili su se za scensku postavku Karadžićevog djela iz više razloga. Nakon dužeg perioda, dramski opus tog pisca svojevrsnog

Detalj iz komične priče Miodraga Karadžića

stila i tematike, ponovo će osvojiti crnogorsku pozorišnu scenu. Nikšićko pozorište u vremenu obilježavanja jubileja decenija obnove državne nezavisnosti, sopstvenim repertoarom favorizuje noviju literaturu sa domaćom tematikom i to u najvećoj formi dramske raskošnosti i kreativnosti. Konačno, Nikšićko pozorište na sopstvenoj sceni u novoj zgradi, pozorišnoj publici i kritici, kao i ukupnoj javnosti, donosi

scensko ostvarenje, koje po svom umjetničkom izrazu predstavlja osvježenje, jer ga karakteriše profesionalizam sa visokim estetskim vrijednostima. Prepoznatljiv rukopis Miodraga Karadžića, inventivna rediteljska koncepcija Gorana Bulajića, scenografija posebne simbolike Anke Gardašević, originalna kostimografija Jelene Đukanović i artizam afirmisanih crnogorskih glumaca, bez dvoumljenja osvježice crnogorsku pozorišnu produkciju“, cijeni prvi čovjek Pozorišta.

Osim premijernog igranja, nikšićka publika će novi komad Pozorišta moći da odgleda u prvoj reprizi, koja će biti izvedena sutradan – u utorak, 26. aprila, sa početkom u 20 sati.

S. Marojević

Multimedijalna manifestacija „Dani Vitomira Vita Nikolića 2016“ „U trag zaboravu“

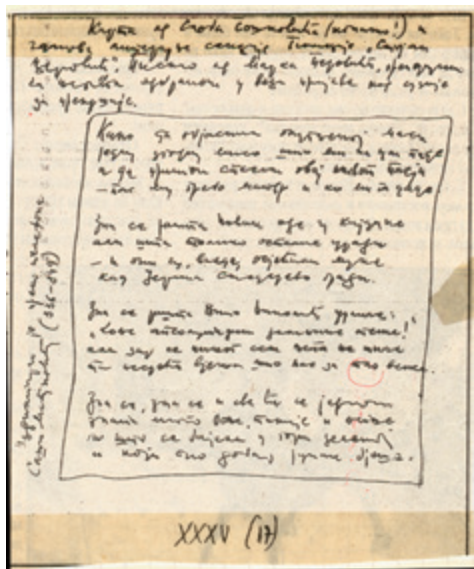
- Program počinje premijerom filma „U trag zaboravu“, Maje Janjušević
- Osim Nikšića i Podgorice, manifestacija će biti organizovana tokom cijele godine u Crnoj Gori i regionu
- Glavni cilj projekta je njegovanje kulturne baštine, njena valorizacija, ali i traženje i pomoć za rješavanje statusa mladih, talentovanih i nezaposlenih akademaca

Multimedijalna manifestacija „**Dani Vitomira Vita Nikolića 2016**“, počće u Nikšiću 27. aprila, na dan rođenja tog velikog pjesnika, publiciste, novinara i boema. Program će početi u 19 sati, u sali Nikšićkog pozorišta, a manifestaciju će prigodnim govorom svečano otvoriti **Pavle Goranović**, ministar kulture u Vladi Crne Gore. U ime organizatora NVO „Cehra“ (Alijansa za kulturu, ekologiju i ljudska prava) i NF „Čano Koprivica“, uvodno slovo će imati akademik **Mladen Lompar i Nikola Koprivica**. Nakon muzičkog programa profesora Škole „Dara Čokorilo“, publika će imati priliku da premijerno odgleda dugometražni, dokumentarni film „**U trag zaboravu**“, **Maje Janjušević**. Riječ je o umjetničkom filmskom ostvarenju, koji će suptilnim rediteljskim rješenjima kroz sat i 20 minuta gledaoce uvesti u priču o svim „dru-movanjima“ Nikolića. Dokumentarac obiluje autentičnim slikama bombardovanog Mostara iz Drugog svjetskog rata, ambijentalne kadrove iz bugarskog gradića Mezdra, gdje je Vito boravio kao ratno siročić, Kasindola, kod Sarajeva, zatim iz Beograda i Slovenije, kao iz drugih većih, ili manjih gradova, u kojima je Vito često boravio. Tu su i video zapisi dvadeset jednog mjesta, gdje su urađeni grafiti sa portretom i stihovima pjesnika... O Vitu u filmu govore njegovi prijatelji, njih dvadeset, koji su izuzev Abdulaha Sidrana, svi Nikšićani i trenutno žive u Crnoj Gori, ili van nje. Uz pomoć tih ljudi, kao i nekih privrednika, institucija i Ministarstva kulture, prikupljena su najskromnija sredstva za snimanje i produkciju filma. Selektor i glavni urednik manifestacije **Maksim Vujačić**, kaže da je snimljeno i osam sati materijala za TV serijal, ali za sada se nije javila ni jedna TV kuća da otkupi taj materijal.

Nakon premijerne projekcije filma, manifestacija će sutradan (28. aprila), u 11 sati, biti nastavljena razgovorima na Filozofskom fakultetu, na temu „Branko Banjo Šaranović i Vito Nikolić“. „O ta dva velika, potonja crnogorska boema i književnika“, govoriće: Gojko Kastratović, prof.dr Draško Došljak, Dragan Perović, te profesori Fakulteta, a iz publike će u razgovoru učestvovati Abdulah Sidran i prof.dr Ratko Božović. To će, kako najavljuje Vujačić, biti najinteresantniji dio programa, jer će publika, među kojom će biti najviše studenata, imati priliku da čuju Vitovu priču posvećenu Banju Šaranoviću, kome je pjesnik posvetio čuvene stihove „ti u grobu, ja u garsonjeri“. Vito je u „Pobjedi“ objavljivao prikupljene anegdote Šaranovića. Istog dana, u sali „Zahumlja“, sa početkom u 19 sati, biće promovisana knjiga „**U trag zaboravu**“, priređivača **Maksima Vujačića**. O toj publikaciji, koja među koricama čuva

izbor priča iz istoimenog filma mlade rediteljke Janjušević, govoriće: prof.dr Ratko Božović, prof.dr Draško Došljak, Božo Koprivica, Dušan Govedarica, Blagota Eraković, Milorad Bošković i Željko Rutović. U sali Muzičke škole „Dara Čokorilo“, 3. maja, u 19 sati, biće održano poetsko veče „Nedjelja u gradu N“, u kojem će učestvovati Dubravka Drakić sa studentima FDU-i sa Cetinja. Manifestacija se potom seli za Podgoricu, gdje će 4. maja, u tamošnjem KIC- u „Budo Tomović“ biti održani razgovori o Vitovoj publicistici, a govoriće: mr Željko Rutović, Milorad Mrda Bošković, Slobodan Vuković, Rajko Cerović, Danica Nikolić i Maksim Vujačić. Iste večeri će podgorička publika moći da odgleda pomenutu dokumentarnu filmsku priču. Program će potom biti nastavljen u četvrtak, 5. maja, u Pivari „Trebjesa“, kolektivu u kojem je Vito radio kao urednik radio - razglasa, koju je pjesnik popularno zvao Radio

Faksimil pjesme Kako da objasnim, Vitomir Nikolić

„Trebjesa“ i gdje je objavio svoju prvu zbirku poezije „Drumovanja“. To će biti omaž pjesniku, a sjećanje na Vita Nikolića osvježiće: Dino Tuzović, koji je od Vita preuzeo novinarske poslove u Pivari, književnik Dušan Govedarica, Mitar Knežević, Miro Nikolić i Maksim Vujačić.

Organizatori manifestacije prije mjesec dana raspisali su literarni konkurs na nivou Crne Gore, za osnovce i srednjoškolce. Učenici osnovnih škola pisali su na temu „Pismo mojoj učiteljici“, dok su „Moji vršnjaci“ bili inspiracija srednjoškolskim literatama. Predsjednik žirija je prof.dr Draško Došljak. On će 9. maja, u koncertnoj sali Muzičke škole saopštiti dobitnike deset ravnopravnih nagrada iz poezije i proze. Dobitnici nagrada, sa svojim roditeljima biće prisutni te večeri u Nikšiću, gdje će im biti uručene nagrade – knjige iz Vitovog opusa. U Bolnici „Dr Jovan Bulajić“, u kojoj je Vito Nikolić liječen i gdje je napisao svoje najbolje stihove, u utorak 10. maja, sa početkom u 19 sati, počće poetski čas. U programu će učestvovati: Mladen Lompar, časna sestra Josipa Lovrić, koja je njegovala pjesnika, Dušan Govedarica, Mitar Knežević, Maksim Vujačić i Miro Nikolić. Tim segmentom će biti završen prvi dio programa manifestacije, koja će biti nastavljena tokom cijele 2016. godine.

„Taj dio programa manifestacije je već izdefinisan, dok će ostali sadržaji zavisiti od poziva koje dobijemo iz drugih gradova Crne Gore i regiona. Dobili smo puno poziva za gostovanje. Potrudimo se da ih sve ispoštujemo, mada će biti teško odgovoriti tolikom broju gostovanja. U cijeloj priči će biti posebno značajno što će ovaj crnogorski biografsko - dokumentarni film biti prikazan u gotovo svim većim centrima u Evropi, a imamo poziv od distributera iz Amerike. „Dani Vitomira Vita Nikolića“ ubuduće će biti tradicionalno organizovani, s' tim što će Vitovo stvaralaštvo biti samo jedn segment cijele te priče. Kako je naš glavni cilj njegovanje kulturne baštine i njena valorizacija, nećemo se sjećati samo pjesnika Nikolića, već i svih onih koji su svojim stvaralaštvom zadužili ovaj grad, Crnu Goru i region“, najavljuje Vujačić. On dodaje da je glavni motiv za rad na ovom projektu želja da se na ovaj način pomogne mladim, talentovanim nikšićkim umjetnicima, o kojima, kako Vujačić cijeni, niko ne vodi računa, jer poslije završenih studija na akademijama sjede kući i nemaju posla, umjesto da im se pomogne, kako bi oni doprinijeli kulturnom preporodu, ne samo ovog grada, već i šire.

S. Marojević

Gradski orkestar uskoro na ulicama Nikšića Sastav prepoznatljivog zvuka

Aktivnosti Kulturnog centra „Punkt“ i NVO „Civis Diversus“ na obnavljanju Gradskog orkestra u Nikšiću, koje su ozvaničene polovinom decembra prošle godine donatorskim koncertom „Uvertira“ u Nikšićkom pozorištu, uspješno su privedene kraju, tako da će Orkestar sa svojim repertoarom izaći na glavnu gradsku ulicu 1. maja. Fondacija za aktivno građanstvo (FAKT) je obezbijedila osnovna sredstva za pokretanje te kampanje, a KC „Punkt“ i NVO „Civis Diversus“- njihni inicijatori su uspjeli, posredstvom donacija, da za dva i po mjeseca, skupe 4 000 eura. Fondacija je ispoštovala raniji dogovor i uduplala taj iznos, tako da se na žiro račun za obnovu Orkestra, krajem februara slilo oko 8 000 eura, što je bilo dovoljno da članovi Orkestra počnu sa probama 1. marta.

„Sa iznosom od 8 000 eura mogli smo samo da pokrijemo početne troškove za nabavku

Miloš Gezović iz KC PUNKT

nekih instrumenata i druge neophodne opreme. Da bi se nabavili ostali potrebni instrumenti za cio Orkestar, ali i za isplatu simboličnog honorara muzičarima, koji dolaze iz drugih crnogorskih gradova, neophodno je obezbijediti još 20 000 eura. Nažalost, nismo skupili čitav budžet koji smo planirali da bi smo obezbijedili održivost Orkestra do kraja godine. Opština Nikšić nam je izašla u susret i ustupila Scenu 213, za vježbanje. To je inače mala scena Nikšićkog pozorišta, tako da smo i toj ustanovi zahvalni. Na toj sceni, Orkestar od 1. marta je počeo sa redovnim probama“, kaže za „Pozorište“

Miloš Gezović, iz KC „Punkt“.

Gradski orkestar je koncipiran tako da ima 15 članova. Svi oni su profesionalci i rade kao profesori u muzičkim školama u Crnoj Gori, ili su članovi Crnogorskog simfonijskog orkestra.

„Oni su srž, baza Orkestra, a organizovali smo edukaciju za polaznike i to kroz četiri radionice: truba, saksofon, klarinet i udaraljke. Svaka sekcija broji po deset polaznika, tako da već sada imamo oko 40 polaznika. U početku smo planirali da te radionice imaju ukupno 20 polaznika, ali eto javilo se duplo više djece. Nismo htjeli da ih odbijemo, a profesori su izrazili spremnost da rade sa svima. To znači da će Orkestar vrlo brzo da se proširi. Sekcijske vježbe organizovane su tri do četiri puta nedjeljno, a cio Orkestar radi i uvježbava nedjeljom. Od bivšeg sastava imamo četiri člana, a među njima je profesor Stefan Bjeletić, koji će koordinirati Orkestrom. Asistentica mu je profesorica Ivana Vavić, koja je, takođe, svirala u prethodnom sastavu. Ostalo su sve novi članovi. Oni pripadaju mlađoj generaciji muzičara, ali su i oni svi završili Muzičku akademiju“, objašnjava Gezović.

Kada je Orkestar na inicijativu prof.dr Boža Bakrača, obnovljen 1997. u okviru JU „Zahumlje“, do njegovog gašenja 2007. godine, radio je kao jedini koncertni amaterski ansambl te vrste u Crnoj Gori. Orkestar je imao 30 članova i isto toliko instrumenata. Ostvario je zapažene koncerte u zemlji i inostranstvu, a kritika ga je po kvalitetu, svrstala u rang evropskih muzičkih sastava te vrste. To što je Gradski orkestar početkom ovog stoljeća ponovo prestao sa radom, inicijatori njegove obnove, vide kao posljedicu zapostavljanja kulturnog nasljeđa u Nikšiću, u posljednje tri decenije. Oni cijene da je obnavljanje Orkestra presudno za originalan karakter

modernog grada. Danas, nakon osam godina od njegovog gašenja, obnovljeni Orkestar kreće od početka. Suočen je sa nedostatkom instrumenata i druge neophodne opreme. Upućen je apel starim članovima da vrate instrumente. Međutim do sada se javilo samo njih troje.

„Kada smo krenuli u ovu priču mi smo istraživali sve o Orkestru, pa i o instrumentima. Nigdje nijesmo našli dokument koji bi pravno odredio vlasnike tih instrumenata, odnosno u kojem bi pisalo da je vlasnik instrumenta Orkestar, ili Opština Nikšić. Jedino što znamo je to da je Opština u to vrijeme sponzorirala Orkestar, s tim što su oni imali neke spoljne saradnike. Kao organizacija koja je pokrenula cijelu ovu priču nemamo tu odgovornost, niti želimo da se bavimo pitanjima gdje su ti instrumenti. Uputili smo apel starim članovima da vrate instrumente, ali, eto, javilo se samo njih nekoliko. Riječ je o ljudima koji su članovi ovog obnovljenog Orkestra. Da bi Orkestar krenuo sa probama dogovorili smo sa ostalim članovima Orkestra da do nabavke novih instrumenata, donose svoje od kuće i da vježbaju na njima. Od novca koji smo donacijama skupili poručili smo desetak neophodnih instrumenata, koji iz Njemačke treba da se isporuče krajem aprila. Sada imamo situaciju da se vježba samo sa dvije trube, a trebalo bih oko pet, šest. Ono što nas raduje u ovom trenutku je velika spremnost svih ljudi koji su ušli u ovu priču, a posebno muzičara – profesionalaca. U tome ne zaostaju ni polaznici, jer je neviđeno koliko su i djeca spremna da pomognu. I oni donose svoje instrumente, a sve sa željom da cijela priča zaista zazvuči kao jedna cjelina. Zbog toga je veliko zadovoljstvo gledati te ljude kako se bore i ne očekuju ništa da im se servira, već svojom voljom i energijom doprinose pozitivnoj atmosferi, što već na samom početku daje uspjeh. U to će se i naši sugrađani vrlo brzo uvjeriti, što će dati posebnu draž cijeloj priči“, uvjeren je Gezović.

On se nada da će tek tada probuditi interesovanje građana, privrednika i države u vrijednost uloženog novca za ovaj projekat.

Orkestri gradske muzike, u zemlji i okruženju, po nekom nepisanom pravilu su pod pokroviteljstvom opština. U „Punkt“ i „Civis Diversus“ ističu da se neće zaustaviti samo na ideji obnove Orkestra, već i regulisanju njegovog pravnog statusa.

„Polazeći od mjesta i značaja Orkestra kao prepoznatljivog elementa kulture nekog grada, očekujemo da će Opština u saradnji sa privrednicima grada preuzeti finansiranje Orkestra. Radi se o simboličnom budžetu. Iako imamo podršku Ministarstva kulture, mi od njih ne možemo dobiti novac, jer su na snazi zakoni koji ne dozvoljavaju sufinansiranje NVO-a. Još uvijek nijesmo odradili formalno administrativno oblikovanje Orkestra, tako da on, za sada postoji u okviru NVO-a. Prema našoj zamisli, kao i nekih ljudi iz lokalne uprave, on bi trebao da bude segment neke javne ustanove kulture. Sada očekujemo podršku u tom pravcu od strane Opštine, kao i od Ministarstva kulture, kako bi se obezbijedila održivost projekta do kraja godine. Nadamo se da će Opština, od 2017. godine, preuzeti finansiranje Orkestra“, kaže Gezović.

U Kulturnom centru „Punkt“ i NVO „Civis Diversus“ posebno su zahvalni građanima koji su prvi prepoznali značaj projekta svojim skromnim donacijama, kupovinom ulaznice za koncert „Uvertira“. „Narod je prepoznao vrijednost, a to njihovo povjerenje i nadu Orkestar neće iznevjeriti“, poručuju aktivisti iz nevladinog sektora, koji su glavni zagovornici priče.

Na putu ovog teksta od prikupljanja podataka i njegove obrade, iz Orkestra dobili smo informaciju da su poručeni instrumenti već stigli iz Njemačke u Nikšić, tako da muzičari već na njima vježbaju repertoar za prvomajsku promenade gradom.

S.Marojević

Uspješan početak rada Baletske škole u Nikšićkom pozorištu **Škola umjetnosti pokreta i lijepih manira**

- *Balerine se osim umjetničkom pokretu, u Školi uče manirima lijepog ponašanja, disciplini i odgovornosti*
- *Uskoro spektakl i u Nikšiću - promenade Vojnog orkestra i koncert balerina povodom decenije obnove nezavisnosti*

U Nikšićkom pozorištu, u drugoj polovini februara počela je sa radom Škola klasičnog baleta. Pozorište taj segment rada realizuje u saradnji sa Baletskom školom „Princeza Ksenija“, koja je u proteklih deceniju i po postojanja ostvarila zapažene rezultate. Trenutno Školu baleta u Nikšićkom pozorištu pohađa osamnaest djevojčica. Nastava za polaznice pripremnog odjeljenja u kojem se izučavaju: klasični balet, francuski jezik i BON TON, izvode profesorice Ema Veljić i Mileva Guberinić. Časovi pripremnog odjeljenja su organizovani u dvije grupe (stariju i mlađu), četiri puta sedmično. Od naredne godine broj predmeta se usložnjava, tako da učenice imaju cjelovito umjetničko obrazovanje.

Profesorica muzike, francuskog jezika i BON TON-a **Mileva Guberinić**, nakon dvomjesečnog rada sa djecom ne krije zadovoljstvo što je Baletska škola „Princeza Ksenija“, nakon Bara i Podgorice, prigrllila i grad Nikšić, u kojem, cijeni ona, postoje odlični uslovi za rad. „Interesovanja za balet iz dana u dan je sve više, što je dobar znak da ovaj grad ima veliku potrebu za kulturom i umjetnošću uopšte“, naglašava profesorica Guberinić. Ona predaje grupu predmeta kojima je zajednička odrednica kultura lijepog ponašanja, što je neophodno za ovu vrstu umjetnosti.

„Lijepo ponašanje je pravo blago! Ono nije samo BON TON, već to znači biti i dobar čovjek, biti ljubazan, pravičan, tačan, odgovoran, imati stav, elegantan vizuelni estetski stav, kao i eleganciju i kolorit izražavanja ... BON TON nije privilegija ni lijepih, ni bogatih, ni moćnih, ni učenih, već vaspitanih... U životu čovjeka važno je upoznati i usvojiti lijepe navike i manire, naučiti da se razlikuje dobro od lošeg, lijepo od ružnog, korisno od štetnog. Uživam u radu sa djecom, a najvažnije mi je da kod djevojčica - balerina razvijem povjerenje i solidarnost, da ih uputim da se vole, poštuju i ne zavide jedne drugima na uspjehu, izgledu... Posebno sam ozarena kada ih vidim kao male nježne pahuljice, uredne, vrijedne, ambiciozne i kada se svima poklone i kažu: Bonjour! Kada sam već pomenula ovu riječ, u Školi učimo francuski jezik, ali samo francuski jezik koji se odnosi na baletske izraze. To se praktikuje u čitavom svijetu, jer balet je nastao u Francuskoj na dvoru kralja Luja XIV, koji je bio fasciniran baletom, elegantnim, gracioznim i ekstravagantnim pokretima ballerina. I sam je učestvovao u izvođenju baletskih predstava sve dok nije ostario“, podsjeća na početke baleta u Evropi, profesorica Guberinić.

Nikšićke balerine sa profesoricom Milevom Guberinić

Nikšićke male balerine prvim koracima klasičnog baleta uči profesorica **Ema Veljić**, koja je iz Ukrajine zbog angažmana došla u Crnu Goru prije deset godina. Profesorica Veljić,

koju rad sa djecom čini srećnom i ispunjenom, zadovoljna je postignutim rezultatima u pripremnom odjeljenju u Nikšiću.

„Ova djeca su već na početku nastave pokazala veliko interesovanje, što je jako bitno za balet. Trude se da daju sve od sebe kako bi savladale ono što se od njih traži prema nastavnom planu i programu. Starije djevojčice su već krenule sa radom na štapu. Vidan je napredak, iako je još rano govoriti o nekim većim uspjesima. U pripremnom odjeljenju u Nikšiću su djeca od četiri do deset godina. No, bez obzira što su male, one su jako disciplinovane i odgovorne. Pred kraj školske godine na sceni u Pozorištu imaćemo tzv. otvoreni čas, gdje će roditelji djece i svi zainteresovani imati priliku da vide šta smo to uradili u proteklom periodu, kako su i koliko djeca napredovala“, kaže profesorica Veljić. Interni čas će biti samo segment koncerta koje će balerine iz Podgorice i Bara izvesti u Nikšićkom pozorištu, početkom juna, kao poklon građanima Nikšića.

Organizovanjem licencirane teorijske i praktične nastave baleta, koja se izvodi prema šestogodišnjem Programu rada Škole „Princeza Ksenija“, odobrenog od Ministarstva prosvjete, značajno je unapređeno kulturno stvaralaštvo u gradu. Otvaranjem Škole baleta, Pozorište je zatvorilo priču o maksimalnoj iskorišćenosti prostorno – tehničkih kapaciteta nove zgrade.

„Nikšićko pozorište do sada je bilo prepoznato po pozorišnoj, muzičkoj i filmskoj produkciji, a otvaranjem Škole baleta, će biti prepoznato i po toj vrsti umjetničkog stvaralaštva. To je potvrda da nastojimo unaprijediti umjetničku djelatnost. U svijet baleta ušli smo na visoko profesionalnom nivou, zahvaljujući saradnji sa Baltskom školom ‘Princeza Ksenija’, već prepoznatljivom u regionu“, kaže direktor Pozorišta **Zoran Bulajić**. On je uvjeren da će taj vid obrazovanja ispuniti želje mladim polaznicama, jer im Škola pruža kvalitetnu osnovu na životnom putu, ali i u profesionalnom usavršavanju.

Otvaranje Škole baleta u Pozorištu podržali su Ministarstvo kulture i Opština Nikšić. **Slobodanka Roganović**, rukovoditeljka službe predsjednika Opštine Nikšić, ističe da je baletska sala u Nikšićkom pozorištu jedna od najljepših u Crnoj Gori, ali da to samo po sebi ne bi značilo ništa da ona nije iskorišćena. „Zbog toga je, između ostalog, značajan početak rada Škole baleta u Pozorištu“, ističe Roganović. Ona naglašava da Opština Nikšić ulaže mnogo truda i novca kako bi programski sadržaji iz svih oblasti umjetnosti bili konstanta u prepoznatljivosti ovog grada. Roganović je izrazila nadu da će iz ove Škole izrasti neka poznata imena koja će uspjeti da proslave Nikšić, koji je i do sada bio prepoznat po brojnim imenima drugih vidova umjetničkog stvaralaštva, ali i duhovnosti u širem značenju te riječi.

Ideja o otvaranju odjeljenja Baletske škole „Princeza Ksenija“ nastala je u junu prošle godine, kada je oko 130 polaznika te Škole održalo koncert u Nikšićkom pozorištu. **Vanja Pantović**, direktorica Škole baleta, ističe da ta ustanova ima obrazovni plan i program, kompetentne profesore klasičnog baleta i pratećih stručnih predmeta iz Rusije, Ukrajine, Mađarske, Bugarske,... U nastavi su angažovani i poznati gostujući koreografi iz drugih krajeva svijeta.

„Kada djevojčice završe Osnovnu baletsku školu, pored toga što će pravilno sjedjeti i imati lijepe manire, one će imati i zaokruženo umjetničko obrazovanje koje im može biti veoma dragocjeno u životu“, naglašava Pantović.

Balerine odjeljenja u Nikšiću ovih dana intenzivno vježbaju za nastup na koncertu, koji će biti održan povodom desetogodišnjice obnove državne nezavisnosti, 22. maja, na Trgu u Podgorici. Sudeći prema najavi, gala koncert sa 140 balerina i velikog broja solista, uz prethodnu promenu Vojnog orkestra glavnom gradskom ulicom, će biti organizovan 24. maja, u Nikšićkom pozorištu. Balerine će biti jednako obučene u svoje baletske tutue. Publika i građani će imati jedinstvenu priliku da vide taj baletski spektakl.

S. Marojević

Premijerno „Jerihonska ruža“ u produkciji „Zahumlja“ Bolna i istinita priča o bijelom roblju

Premijerom „Jerihonske ruže“, „Zahumlje“ je u saradnji sa podgoričkim NVU „ART365“, početkom aprila, na večernjoj sceni Nikšićkog pozorišta, označilo početak svoje ovogodišnje dramske produkcije. Predstava je rađena po tekstu hrvatske spisateljice **Diane Meheik**, koji je 2010. godine nagrađen specijalnom nagradom Predsjednika Italije na 62. Međunarodnom radiodramskom festivalu PRIZ ITALIA-a. Režiju potpisuje **Mirko Radonjić**, a uloge su povjerene glumcima: **Jelici Vukčević**, **Nikoli Perišiću**, **Nadi Vukčević** i **Jovanu Krivokapiću**, koji su ovu surovu priču o devijantnim društvenim pojavama, scenski iznijeli na veoma uvjerljiv način.

Riječ je o upečatljivoj i bolnoj drami koja ne ostavlja mjesto ravnodušnosti. Njena okončnica je istinita priča o Oleni Popik, dvadesetjednogodišnjoj Ukrajinki, koja je na prevaru odvedena u „bolji svijet“, a potom mimo svoje volje „gurnuta i zarobljena u prostituciju, u tuđoj zemlji, bez svog jezika, čak oduzetog i vlastitog tijela i imena“. Izmještena iz svog habitusa, glavna junakinja drame „suočava se sa svijetom kao vječni stranac, bez vlastitog doma u geografskom, ali i metaforičkom smislu“. Tragični zapleti njene tamnice od života najbolje objašnjava i sam naslov komada „Jerihonska ruža“. To je biljka „koja luta pustinjom ne nalazeći izvor da pušti svoje korijenje“. Istoimena drama je „posveta svim takvim lutalicama i vječnim strancima“. Olena, kasnije preimenovana u Amal, preprodavana je od jednog do drugog „vlasnika“ njenog života, na kraju, bolujući od side, sifilisa, hepatitisa C i tuberkuloze, umrla je u bolnici u Mostaru. Imala je samo 21 godinu.

Jelica i Nada Vukčević u „Jerihonskoj ruži“

Cijela priča pretočena u pozorišni komad postavlja jedno od temeljnih pitanja današnjice: „Koliko je naš život uopšte naš, ako smo lišeni vlastitog tijela, vlastitih misli, vlastitog imena i vlastitog jezika“?

Rediteljska postavka ove drame u pojedinim scenskim izrazima kreće se „ivicom mača“, vrebajući da na momente skrene sa dramske estetike. Turobni istiniti događaji, pogotovo ove tematike, u dramskoj umjetnosti mogu se prikazati i na drugačiji način. No, pitanje je da li bi u ovom slučaju dramska naracija bila toliko scenski bolna da je rediteljski prikazana na posredniji način, ili kao „već viđeno“.

Reditelj Radonjić cijelu ispovijest Ukrajinke satkanu u drami autorke Meheik, vidi kao aktuelnu temu, jer se kaže, i danas iz te priče „mogu povući jake paralele i sa zbivanjima u Crnoj Gori, vezanim za seks trafikung i uopšte nasilje nad ženama. Uronivši u materijal koji se tiče trgovine ljudima i razmišljajući o inscenaciji takve priče, shvatimo da je najgora stvar koja može da zadesi čovjeka da bude lišen sopstva i sveden na robnu vrijednost. Mehanizmi koji u priči o Oleni Popik poprimaju, čini nam se, ekstremne oblike su isti oni koji na mnogo perfidnijem nivou, unutar kapitalističkog sistema, drže sve nas pod svojom šapom. Nasilje nad ženama ne da nije stvar prošlosti, nego još dugo to neće ni biti, jer živimo vrijeme koje sa marljivom

strpljivošću, mimo svake borbe za ljudska prava, iznalazeći načine da nasilje nad čovjekom učini pravosnažnim. S tim na umu, smatram scenska rješenja u ovoj predstavi još i nedovoljnim da saopšte punu istinu i zalažem se za pozorište koje neće 'hoditi ivicom mača', već samo biti

Ansambel predstave „Jerihonska ruža“

mač duboko zariven u bolesno tkivo suvremenog društva. Mimo svih filtera kroz koje je prošla ova priča, najprije od strane autorice teksta Diane Meheik, a onda i scenski u mom radu sa glumcima, ostaje jedna nepobitna istina da je neko to zbilja doživio; prema toj istini se mora imati respekta. Aplauz na samom kraju je posljedica tog i takvog našeg odnosa prema toj istini, ali i svojevrsna posveta cjelokupne predstave“, pojašnjava Radonjić.

Mlada glumica Jelica Vukčević, uspjela je da patnju tragične Olene približi gledaocu. Ući u njen lik, priznaje, nije joj bilo ni malo lako, jer je teška priča i nesreća te djevojke, emotivno potresla.

„Nakon svake probe išla sam kući emocionalno potrošena. Stalno sam se pitala da li je moguće da se baš sve tako izdešavalo i da je neko u stanju da tako nešto uradi od nečijeg života“, pita se glumica Vukčević.

Osim umjetničkog izraza, ovaj komad ostaće ubilježen u teatarskim analizama i kao aktivna podrška pozorišta borbi žena za ravnopravnost i bolji status, sa akcentom na trgovinu žena, odnosno seks trafficking, koji je poslije trgovine drogom, na drugom mjestu najvećih svjetskih problema. Projekat su podržali Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo kulture i Opština Nikšić.

S.Marojević

Promovisan zbornik „Mozaik“ KK „Poenta poetika“
Sabrano književno sveto trojstvo

- *Poetski prvijenac sabrao šezdesetak radova*
- *„Vraćanje poezije u javni život“*

Književni klub „Poenta poetika“, koji u „Zahumlju“ uspješno postoji već dvije godine, Svjetski dan poezije – 21. mart, obilježio je promocijom zbornika poezije svojih članova, objavljen pod naslovom „**Mozaik**“. Riječ je o književnom prvijencu Kluba „Poenta poetika“, a u njegovom sadržaju, na 91 stranici pred čitalačkom publikom se našlo šezdesetak radova dvadeset mladih liričara i proza **Aleksandra Ćukovića**. Među koricama zbornika su ostvarenja: **Marijane Blečić, Aleksandra Ćukovića, Radojke Draganić, Jovana Draškovića, Milice Drašković, Sare Drinčić, Marije Golubović, Đurka Gutovića, Nataše Lalatović, Jelene Lalić, Jelene Manojlović, Nemanje Matijaševića, Sonje Milatović, Jelene Muškić, Ane Pejović, Šćepana Popovića, Milice Radojičić, Save Radulović, Suzane Stanišić Bijelović, Lazara Šćekića i Sare Vučić**.

„Mozaik“ je pažljivo pripreman zbornik, ističe mr Goran Radojičić, njegov urednik i predsjednik najmlađeg Književnog kluba u Nikšiću. On naglašava da su u knjizi objavljeni „radovi različitog senzibiliteta, tematike i kvaliteta.“ Sjedinjeni u ovom zborniku daju zaokruženu sliku o onome što je 'Poenta poetika' postigla do danas“, zaključuje Radojičić. Posebna vrijednost „Mozaika“, prema njegovom mišljenju, ogleda se i u mogućnosti da u ponuđenom materijalu čitaoci mogu pronaći „elemente zajedničke poetike autora, koji se okupljaju u 'Zahumlju' i daju svoj doprinos razvoju nove književne scene Nikšića. Ova knjiga treba da bude podstrek mladim autorima, zbog toga što su imali priliku da budu objavljeni, ali i zbog činjenice da su u knjizi zajedno sa nekim imenima koja na današnjoj književnoj i kulturnoj sceni Crne Gore imaju zapaženo mjesto“, zaključuje Radojičić.

Recezent zbornika Obrad Nenezić, koji je prije dvije godine „u telefonskoj komunikaciji, na relaciji Cetinje - Nikšić“, inicirao priču o „Poenti poetici“, smatra da je to sada „najaktivniji književni klub u Crnoj Gori“. Tu ocjenu on potkrepljuje činjenicom da Klub „okuplja mlade i talentovane ljude koji imaju publiku“. Zbog toga Nenezić „Poentu poetiku“ doživljava kao nikšićko „savremeno sveto trojstvo“ (pjesnik, knjiga i publika), na kojim književnost kao umjetnost inače počiva. U „Hronici jedne poente“, Nenezić lirski slika početke rada Kluba, koji je, kaže on, nastalo „iz bunta i nezadovoljstva, jer su poeziju bili privatizovali neki koji nijesu umjeli da pišu, ali bi voljeli da umiju, pa su je skrajnuli u budžake kulture, a ona je svakako uvijek u budžaku, sve dok kao Britanci ne shvatimo da je kultura baština i nasljeđe, a da su krompir i papir potrošna sredstva“. U recenzentskom lirskom osvrtu Nenezić, između ostalog, kaže da je „nekoliko podtrebjeških ovisnika o poeziji“ odlučilo da kaže:

Dosta sa zadriglim pjesnicima
 Koji čitaju i štampaju samo svoja djela
 Dosta sa administracijom koja čita poetiku
 Na digitronima
 Dosta sa porodičnim ustanovama i udruženjima
 Dosta je pjesnika na stent baju i pod ručnom
 Dosta su apartčici držali ključeve i brave
 Od slave koju pjesnici žude

Mlade lirike, njihove radove Nenezić posmatra iz ugla pjesnika i slika ih stihovima kroz prizmu vremenskih kapsula:

...

Ovo je zbornik za sve one
 Koji imaju jedinicu iz današnje kulture
 Jer ne pristaju na programe i plagijate
 Na lijeve centre i desne idiote
 Ovo je knjiga u kojoj zlatne niti se kidaju
 I kuju poluge budućnosti
 Ovo je knjiga puna grešaka
 Onih divnih koje nas čine drugačijima
 I nesavršenima
 Jer savršenstvo se ne voli kao poezija
 Već mu se divi
 Ovo je zbornik koji će da živi
 Koliko i poezija... A to je vječno!

Promociji „Mozaika“, pored mnogobrojne publike, prisustvovali su i članovi Foruma mladih pisaca KIC-a „Budo Tomović“. Valentina Knežević, kordinatorka podgoričkog Foruma, promociju nikšićkog zbornika vidjela je kao „vraćanje poezije u javni život“, odakle je, kaže ona „nepravедno skrajnuta“. Knežević je podsjetila da su podgorički „forumasi“, uz institucionalnu podršku KIC-a „Budo Tomović“, krajem prošle godine objavili zbornik svojih radova, pod naslovom „Raspoloženi za ptice“. Sam naslov te knjige, Knežević vidi kao vezu raznolike književne grupe, sa osjećajem za slobodu, dar, entuzijazam i „potrebu da se piše, ali i da se sa svojim stvaralaštvom izađe u javnost“.

Sa istim, ili sličnim ciljem, u „Zahumlju“ se okupljaju poetese, koji žele da kroz stvaralaštvo okupi što više mladih ljudi i da ih uključi u kulturni i društveni život Nikšića. Književnici stvaraoci iz „Zahumlja“, vođeni tom idejom, tokom aprila održaće poetske radionice pod nazivom „Dani crnogorske poezije“, u tri gradske osnovne škole i u Gimnaziji „Stojan Cerović“.

Jasan cilj poetske propagande „Poente poetike“ prepoznali su u Ministarstvu kulture i Opštini Nikšić, dajući im podršku za projekte. Mladi pjesnici ističu da su osnivanje i aktivnosti njihovog Književnog kluba već ocijenjeni kao značajniji rezultati „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. Jedno je sigurno: tridesetak okupljenih pisaca, njihova mladost i entuzijazam, garancije su jednog vida uspjeha. Dobar dio objavljenih radova odiše poetskom zrelošću i promišljanjem koja vode ka daljoj afirmaciji pojedinih autora, čiji su rukopisi već prepoznati i priznati.

S.Marojević

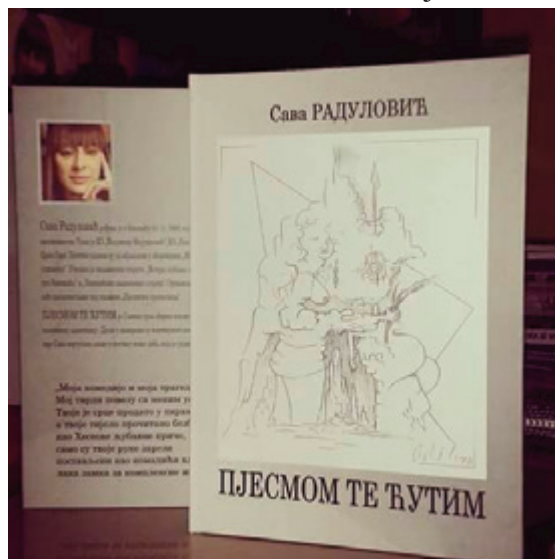
**Knjiga poezije Save Radulović
„Pjesmom te ćutim“ - oda životu i ljubavi**

• Prva zbirka poezije „Pjesmom te ćutim“, Save Radulović otvara nove horizonte „čuvstvenog“ i „izazova stvarnosti“

„Pjesmom te ćutim“ naslov je prve zbirke poezije Save Radulović, nikšićke pjesnikinje koja će uskoro čitalačkoj publici biti poznata ne samo kao talentovana liričarka, već i kao autor komedija, koje su po svojoj formi prilagođene za pozorišnu adaptaciju. Ta njena dramska djela čitaocima će uskoro biti poznata. Njena poezija pak, predstavlja kontinuitet novog stila postmodernih „misaonih refleksija koje virtuožno slaže u poetiku novog doba, koja je ujedno i filozofija ovovremenog“. Pjesnikinja svoje poetsko i dramsko stvaralaštvo slika stihovima:

**Moja komedijo i moja tragedijo!
Moj tvrdi povezu sa mekim usnama!**

Kompleksnost njenog poetskog opusa sabrana među koricama zbirke „Pjesmom te ćutim“, kako je to ocijenio u predgovoru knjige **Žarko Dragičević**, govori da je Sava „izdigla sopstveno djelo izvan nemogućeg“. Autorka je na taj način „stvorila sopstveni stil iznad personifikovanog i figurativnog“, krećući se putem „suštine koja ima filozofsku estetsku dinamičnost“. Njena „misaona impresija“, cijeni Dragičević, „nikog ne ostavlja ravnodušnim“. I površno posmatranje rukopisa pjesnikinje Radulović, vodi zaključku da je njen stil u komparaciji sa literaturom minulog vremena, ali istovremeno govori da iz njega proizilazi „melodični stih“ novog vremena „i novog čovjeka“. Svoje „stvaralačke nemire“, Sava pronalazi u svakodnevnom životu, „na gradskim ulicama i drvoredima, na zidovima, u raznolikim barovima i uličnim portretima“. No, to nikako ne umanjuje univerzalnost njenog stiha. Naprotiv!

**Znala je dignuti ruku na majku,
a posle toga otići i prosuti najveću nježnost
pred djetetom... tuđim.
Eto koliko može biti pokvaren ljudski um.
Grešan.
Mračan među svojim.
Svijetli za druge.**

Motivi pjesnikinje Radulović najčešće se oslanjaju na ljubav kao uzvišeni ljudski osjećaj, ali te emocije ona jednako pokazuje prema voljenom biću, ali i prema poeziji, rodnom gradu, ruskim i domaćim velikim klasicima. Neke njene pjesme su jednostavno omaž velikim knji-

---

ževnim poetama, dok sa drugim stihovima čitaocima otvara bezbroj životnih pitanja i sumnji, tragajući i vapeći za nekim boljim vremenima. To je poezija koja je pitka, otvorena i samo nai-zgled jednostavna, jer krije hermetizam onih koji znaju da čuju, da vide i da osjete. To je poezija traganja, ali i svjedočanstva i priznanja. Oslobođena je rime, a okovana značenjem. Kao takva poezija pjesnikinje Radulović lako dopire do sluha čitaoca.

**Sumorno jutro kotrlja se gradom,
odzvanjaju koraci po pločniku Njegoševe,
zvone,
opominju,
obavještavaju.
Jutros su umrle ambicije u ovom nekad
Najprobuđenijem gradu,
umrle ideje,
snovi,
stremljenja,
zanimljela starost,
učutkana mladost.**

(Odlomak iz pjesme „Nikšićanizam“)

Sava Radulović živi i stvara u Nikšiću. Član je KZ-a „Vladimir Mijušković“, „Poenta Poetika“ i Udruženja književnika Crne Gore. Poetski radovi su joj objavljeni u zbornicima: „Mili dueli“ i „Album nikšićkih književnih uspomena“. Učesnica je brojnih književnih susreta i organizatorica književnih večeri „Pjesnička propaganda“.

S.M.
M.R

Omaž Draganu Raduloviću Veliki pjesnik i vječiti dječak

- *Sjećanja na velikog pjesnika i „vječitog dječaka“ u njegovom rodnom Nikšiću*
- *„Govorio bi na način da ga svako razumije, na način kako to do tada, pa možda i do sada, niko nije“*

Omaž **Draganu Raduloviću**, poznatom crnogorskom dječijem piscu i novinaru, pod nazivom „**Daj odrasli svijete, budi jednom dijete**“, održan je u Nikšićkom pozorištu krajem februara, na dan kada je prije četrnaest godina taj pjesnik, slikar i novinar napustio „planetu djeteta“. Sjećanja na velikog pjesnika i „vječitog dječaka“ u njegovom rodnom Nikšiću i daleko van njega su živa, a Narodna biblioteka „Njegoš“ je te zubate zimske noći okupila „velike i male“ na istome zadatku. Susret sa pjesnikom. ON negdje među zvijezdama. NJEGOVO DJELO na zemlji. Neprolazno! Vječno!

„Malima“ je te noći bilo „toplo oko srca“, jer u poeziji pjesnika našli su odanog druga i najvećeg prijatelja. Oni „veliki“, dok su bili „mali“ imali su privilegiju da baš NJEMU saopšte svoje važne „tajne“. Šaputali su mu svoje „nestašluke i nesporazume“. A ON! Samo On! Veliki Dragan Radulović „mogao je da ih razumije i shvati“. U ovom februarском susretu, baš kao nekada, potekle su rijeke stihova, kratki inserti iz TV serijala, a kroz muziku su zaigrale „okrpljene cipelice“. Red pjesme, pa muzike, rez kamere i poznati off... Aplauz... Zaboravu mjesta nema! Ne dozvoljavaju to bukvari i čitanke, zbirke pjesama, kojih je Radulović toliko napisao da ih, kako reče **Renata Bulajić**, direktorica Biblioteke „jedan đak u svojoj torbi i na svojim nejakim leđima ne bi mogao ponijeti. Nije on izmišljao nikakve nove teme niti je među ljudima hodio govoreći nerazumljivim riječima. Sve je bilo jasno kao dan. Govorio bi na način da ga svako razumije, na način kako to do tada, pa možda i do sada, niko nije. Pogodi pravo u srce i nastani se tu zauvijek. Kako bi to djeca rekla – kao magija. U jednoj ličnosti: tv stvaralac, slikar, vajar i pjesnik – ličnost izuzetnog formata koja je osjećala umjetnost kao područije slobode u kojoj se do kraja mogao izraziti. Nije želio slavu po svaku cijenu, nije učestvovao na manifestacijama za probrane, niti je želio da bude dio njih. Možda i za to što je bio dio naroda, a sve što je radio prepuštao je vremenu da mu bude i svjedok i sudija“, kazala je Bulajić.

Ana Pejović, pjesnikinja, podsjetila je na riječi Milenka Ratkovića, koji su 2002. godine objavljene u In memorijamu. Dragan je „jedan od neimara književne riječi koji su sjajan beočug u kulturi jednog naroda. Njegova književna riječ će ostati vrijedna i za dane koji dolaze. Otuda se za Dragana može reći da je životom i djelom ostavio dubok trag u vremenu u kojem je živio“. Stvaralaštvo Dragana Radulovića, pjesnikinja Pejović dijeli po fazama njegovog djetiljstva.

„Nerijetko bi iz Draganovog pera izašla pobuna protiv stvarnosti... Iako je puno toga izašlo iz dječijih usta, jasno se vidi da su glavni akteri odrasli. Uostalom, odakle ideje o ratu u glavama najmlađih, zalaganje za mir na svakom koraku i pretjerano insistiranje na sličnoj tematici. Sve ovo ne odgovara prirodi djeteta. Ljubomorno je Dragan čuvao „dječije carstvo“, da ostane neokrnjeno, ne ustručavajući se da, kad god za to postoji prilika, istakne superiornost „malih“ u odnosu na „velike“, cijeni Pejović.

Glumac **Sreten Mitrović** je podsjetio da je Radulović često ukazivao na pojavu da nema svako dijete sreću da odraste uz puno ljubavi i u svojoj porodici. Toj temi se pjesnik često vraćao, baš kao što se vraćao svome Nikšiću i majci. .

Na kraju ovog zapisa otima se utisak autoru teksta: Dragan Radulović bi mi zamjerio i dao čistu jedinicu iz „drugarstva“, a da ne pomenem „male“ učesnike programa. Oprezna sam, ne smijem pogriješiti, baš kao što ni oni – njegovi „mali“, a „veliki“ drugari nijesu imali ni njanje greške. Naprotiv! Brillirali su svi bez izuzetka: djeca okupljena u horovima JPU „**Dragan Kovačević**“ i **Dječijem horu MŠ „Dara Čokorilo“**, recitatori: **Nađa Vujović, Nikolina Cvijović, Nina Koprivica, Anđela Međedović i Matija Bulajić** (mlađa grupa), **Valentina Knežević, Lazar Šćekić, Sonja Milatović, Jana Bjelica i Dragutin Marković** (starija grupa).

Učesnici programa na sceni Nikšičkog pozorišta

I zašto ne reći još nešto za kraj: sala Pozorišta bila je ispunjena do posljednjeg mjesta, a u prvom redu Draganova porodica, prijatelji ... Kolažnim programom „otvorene su kapije jednog drugačijeg, ljepšeg svijeta“. Svijeta koji zna i pamti da je Dragan Radulović rođen u Nikšiću, 1. maja 1951. godine i da je jedan je od najznačajnijih savremenih pisaca za djecu. „Zastupljen je u antologijama, čitankama i školskoj lektiri, a poezija mu je prevedena na više stranih jezika. Objavio je oko dvadeset knjiga za djecu i odrasle. Dobitnik je brojnih nagrada, a najznačajnije su: Trinaestojulska nagrada i Zmajeva nagrada za izuzetan doprinos savremenom izrazu u književnosti za djecu. Zapažene rezultate ostvario je i kao urednik Redakcije programa za djecu i mlade Televizije Cme Gore. Njegove dokumentarne emisije za djecu „Velike nevolje malog Borisa“, „Ljubica ljubica“, „Gorki slatkiši“, „Kolijevka“, i brojne druge TV storije o sudbinama djece iz ciklusa „Mali veliki“, obišle su svijet i okićene su značajnim domaćim i međunarodnim nagradama i priznanjima. Osim književnim i televizijskim radom, Radulović se bavio fotografijom i slikarstvom. Samostalno je izlagao u Podgorici, Novom Sadu, Budvi, Kotoru, Kraljevu, Tivtu... Dragan Radulović bio je urednik nekoliko časopisa za najmlađe, inicijator i voditelj brojnih muzičkih i drugih festivala za djecu, a veliki broj njegovih pjesama je komponovan.

S. Marojević

Zbornik „Gubici crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu 1914 – 1916“ Spiskovi za pamćenje

„Gubici crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu 1914 – 1916“ - je Zbornik dokumenta, koji je organizaciji Državnog arhiva Crne Gore / Odjeljenja u Nikšiću i Nikšićkog pozorišta promovisan 18. februara u Nikšićkom pozorištu, u okviru „Programa podrške razvoju kulture“.

Taj Zbornik je publikovan povodom obilježavanja stogodišnjice Prvog svjetskog rata i značajnih datuma iz crnogorske istorije iz tog perioda. Opređeljenje za ovu temu nastalo je iz spoznaje da je ona veoma interesantna, kako naučnoj i stručnoj javnosti, tako i amaterskim istraživačima naše prošlosti. S druge strane, u crnogorskoj historiografiji nema egzaktno utvrđenih podataka o crnogorskim vojnim žrtvama u Prvom svjetskom ratu, što je bio dodatni motiv za publikovanje ovog zbornika građe iz tog istorijskog perioda Crne Gore.

Osnovni izvor koji je korišćen za ovu knjigu je „Glas Crnogorca“, odnosno „Liste gubitaka“ koje je taj list objavljivao od septembra 1914. do 2. januara 1916. godine. U predgovoru zbornika je, od strane priređivača, kritički ocijenjena vrijednost „Glasa Crnogorca“ kao prvo-razrednog domaćeg izvora za ovu temu. Prvenstveno je analizirana potreba tadašnje crnogorske Vlade za objavljivanjem ovih podataka. U tom kontekstu, značajna je Obznana Ministarstva vojnog br. 8890/1214 od 8. septembra 1914. godine, na temelju koje su se redovno objavljivali spiskovi poginulih, ranjenih, umrlih i nestalih vojnika „da bi se suzbile glasine o vojnim gubicima i spriječilo širenje defetizma i panike“.

„Liste gubitaka“, koje su objavljivane u „Glasu Crnogorca“ na osnovu navedene Obznanе, započinju sa „Službenom obznanom komandanta Sandžačke vojske serdara Janka Vukotića o poginulim i ranjenim vojnicima iz Goražda pod brojem 747“ i od tada su objavljivane redovno u odjeljku Službeni dio, sve do decembra 1915 / januara 1916. godine. Podaci su dostavljani „Glasu Crnogorca“ od strane Ministarstva vojnog koje je pratilo njihovo objavljivanje i često radilo ispravke netačnih podataka u narednom broju. Uprkos tome, u „Listama gubitaka“ postoje štamparske greške, koje je uočio priređivač (poput Zobnjak umjesto Drobnjak; Felić umjesto Femić), ali „u cilju originalnosti dokumenta, ni u tim slučajevima nijesmo pribjegli intervencijama“, navodi se u predgovoru.

Priređivač je u Zborniku struktuirao podatke o poginulim, ranjenim, umrlim i nestalim vojnicima prema vojnim formacijama, odnosno bataljonima i četama, radi lakšeg uvida javnosti, sa fusnotama koje upućuju na izvor – „Glas Crnogorca“, odnosno broj i datum izlaženja. Istovremeno se navodi da u Zborniku nema podataka o gubicima nastalim poslije 20. decembra 1915 / 2. januara 1916. godine, odnosno nema podataka o gubicima u Mojkovačkoj bici, na lovcenskom frontu i ostalim bojištima, što jeste nedostatak, ali ne i manjkavost u smislu pouzdanosti za period na koji se odnosi ova publikacija. Pored toga, nijesu dati ni podaci o vojnim žrtvama stradalim u internaciji, kao ni o civilnim i drugim žrtvama u Crnoj Gori tokom okupacije, što bi bila tema jednog opsežnijeg istraživačkog poduhvata“, navodi su Arhiva Crne Gore. U toj državnoj ustanovi su uvjereni da će ovaj projekat „doprinijeti da se sa jednog možda i sporednog ugla, sagleda učešće Crne Gore u ratu globalnih razmjera čije su se posljedice osjetile širom planete. Upravo svjetske razmjere Velikog rata i karakter globalnog sukoba, doprinijeli su da mala zemlja, kakva je Crna Gora, duboko osjeti na sebi njegove ogromne posljedice. A te posljedice najbolje je iskazao lord Gledston riječima: 'I zaista, okrutnija sudbina nije mogla zadesiti malu Crnu Goru ni da je, umjesto što se borila uz nas, okrenula oružje protiv nas.“

„Program podrške razvoju kulture Nikšić 2016“ Projekat jasno definisanog cilja

Četvorogodišnji „Program podrške razvoju kulture u Nikšiću“ realizuje se već dvije godine pod pokroviteljstvom i u saradnji Ministarstva kulture Crne Gore i Opštine Nikšić. Taj projekat je od značaja za kulturu Nikšića, ali i Crne Gore, jer je do sada na repertoaru imao brojne programe. U njegovom okviru revitalizovane su važne manifestacije u Nikšiću, a sprovedena su i konzervatorska istraživanja na ovdašnjim brojnim kulturim dobrima. Program ministarstva će u kontinuitetu biti realizovan i ove godine, što je potvrđeno potpisivanjem Ugovora o realizaciji „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, za 2016. godinu. Ugovor su krajem januara u Nikšiću potpisali ministar kulture u Vladi Crne Gore **Pavle Goranović** i predsjednik Opštine Nikšić **Veselin Grbović**.

Ministar Goranović, govoreći o značaju „Programa podrške razvoju kulture“, tom prilikom je istakao da je taj projekat rađen po utvrđenim prioritetima razvoja kulture na nacionalnom nivou, sa jasno definisanim ciljem ravnomyernog razvoj kulture u svim crnogorskim opštinama.

Detalj sa potpisivanja Ugovora o realizaciji „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, za 2016. godinu

„Nikšić u tom kontekstu ima posebno mjesto, ne samo zbog toga što je drugi grad po veličini i što je univerzitetski centar, već zbog svog kulturnog potencijala i vrijednosti, koje su, u svim oblastima kulture, u velikoj mjeri doprinijele današnjoj crnogorskoj kreativnoj i stvaralačkoj prepoznatljivosti“, ocijenio je Goranović. On je istakao da su u okviru „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, u protekle dvije godine, ostvareni vidljivi rezultati, jer je realizovano oko 560 kulturno – umjetničkih programa i 21 program zaštite i očuvanja kulturnih dobara. Sumirajući rezultate dvogodišnje realizacije tog Programa, ministar kulture je ocijenio da su revitalizovane važne manifestacije. Ostvareni su pozitivni efekti. Obezbijeđeno je kvalitativno podizanje opšteg nivoa kulturnog života u Nikšiću i njegovo kontinuirano unapređenje kroz različite vidove kulturnog djelovanja. Kroz Program podrške uspostavljen je i princip ko-

ordinacije i saradnje subjekata u kulturi na državnom i lokalnom nivou. Kreiranjem programskog koncepta vodilo se računa o tome da budu zastupljene sve forme kulturno – umjetničkog stvaralaštva, poštovana specifičnost kulturnih potreba građana i etno – kulturnih osobenosti i vrijednosti Crne Gore, kao multimedijalne zajednice“, kazao je ministar Goranović. Država je, u cilju cjelovitog razvoja, u okviru dosadašnjeg, dvogodišnjeg Programa, prema riječima Goranovića, obezbijedila sredstva u iznosu od oko 900.000 eura, od čega je za kulturno – umjetnički dio izdvojeno 360.000, dok je veći dio sredstava usmjeren za završetak zgrade Nikšićkog pozorišta, rekonstrukciju Scene 213 i Dvorca kralja Nikole. Ovogodišnjim budžetom, Ministarstvo kulture, prema riječima Goranovića, u okviru programa podrške razvoju kulture u Nikšiću, planiralo je oko 170 000 eura za produkciju i organizaciju naslova iz oblasti kulturno – umjetničkog stvaralaštva. Za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara će biti izdvojeno oko 75 000 eura, dok je kapitalnim budžetom planirano 215 000 eura za početak radova na Dvorcu kralja Nikole.

Naglašavajući značaj Programa, predsjednik Opštine Nikšić, Veselin Grbović naveo je da su očekivanja u protekle dvije godine u potpunosti ispunjena, a u nekim segmentima čak i naglašena. Prvi čovjek Opštine je posebno zadovoljan kvalitetom prezentovanih programa. Njega je posebno radovala činjenica da je odziv nikšićke publike svim događajima bio i mimo očekivanog, jer je Program za dvije godine realizacije, okupio oko 100 000 posjetilaca. On je podsjetio da su u realizaciju Programa, osim Ministarstva kulture i Opštine, aktivno uključene sve lokalne i državne institucije kulture, kao i nevladin sektor. Osim kontinuiranog repertoara, značaj ovog Programa, prema ocjeni predsjednika Grbovića, se ogleda i u uspješnoj organizaciji četiri prestižna kulture: „Gitar fest“, „Bedem fest“, „Lake fest“ i „Međunarodni festival glumca“. Obnovljeni su i poznati nikšićki „Književni susreti“. Grbović je najavio da su za ovu godinu planirane brojne manifestacije, kojima će u Nikšiću biti obilježeno deset godina od obnavljanja državne nezavisnosti Crne Gore. Predsjednik Grbović je istako značaj ovog državnog projekta za nikšićku Opštinu, ne samo zbog njegovog programskog dijela, već i zbog ulaganja u infrastrukturu.

„Nikšićko pozorište dobilo je zgradu sa multimedijalnom salom, koja je za godinu dana od početka rada, primila oko 30 000 gledalaca“, rekao je predsjednik Opštine. „U jednom dijelu završena je i restauracija Rimskog mosta na Moštanici. Radovi na tom objektu će biti nastavljeni tokom ove godine. Na Bedemu su urađene određene intervencije, kao i na nalazištu Crvena stijena. Rađene su restauracije spomen obilježja, kao onogu Vračenovićima. Planira se konzervatorski projekat crkve Svetih apostola Petra i Pavla, a potpisan je i ugovor sa Centrom za konzervaciju u vezi obnove rodne kuće Save Kovačevića i spomenika palim borcima u Goliji. Kao najznačajniji projekat izdvajamo konzervatorski projekat za rekonstrukciju Dvorca kralja Nikole, ali i brojne druge aktivnosti koje će biti realizovane van Programa podrške razvoju kulture“, kazao je Grbović. Sve te aktivnosti, prema njegovoj ocjeni, će doprinijeti da nikšićka kulturna scena živi punim kapacitetom.

S.Marojević

Najuspješnija sezona Nikšićkog pozorišta Potpuni artizam žive umjetnosti

- *Najsadržajnija i najuspješnija reperoarska koncepcija*
- *Pozorišni život u Nikšiću intezivno se mora i dalje razvijati*

Nikšićko pozorište je tokom minule godine, što se odnosi i na prvi dio aktelne pozorišne sezone, značajno doprinijelo ukupnom razvoju kulture u gradu, jer je ostvarilo jednu od najsadržajnijih i najuspješnijih godišnjih programskih koncepcija od osnivanja ustanove, odnosno njenog obnavljanja 1999. godine. Pozorište je bogatim i sadržajnim repertoarima vidno obilježilo prošlogodišnji „Program podrške razvoju kulture u Nikšiću“, jer je najveći dio repertoara tog Programa protekao u znaku dramske umjetnosti. Znatno broj sadržaja drugih ustanova kulture je, takođe izveden na sceni Nikšićkog pozorišta.

Žanrovska raznovrsnost sopstvene i gostujuće produkcije, prošlogodišnje repertoare izdvaja od prethodnih.

Izveštaji o programskoj koncepciji svjedoči da je Pozorište u 2015. godini realizovalo stotinu šesnaest naslova, koje je posjetilo oko 30 000 gledalaca, što je na mjesečnom nivou oko petnaest programa, imajući u vidu da su jul i avgust izuzeti, zbog pozorišne pauze. Od tog broja u okviru repertoara „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“ realizovano je stotinu osam

sadržaja, dok je van repertoara aktuelnog vladinog Programa, na novoj sceni Pozorišta realizovano osam sadržaja. Od navedenog broja, u sali Nikšićkog pozorišta je izvedeno stotinu šest, a deset programa realizovano je na Sceni 213. Sa nivoa mjesečnih repertoara izvedene su 43 predstave na večernjoj i jedanaest na dječijoj sceni, sa 21 izvođenjem. Zahvaljujući odličnoj saradnji sa upravama

nikšićkih osnovnih škola, oko 8 000 osnovaca je pratilo predstave za najmlađe. Na dječijoj sceni sve predstave, izuzimajući igranje obnovljenog komada „Ždera iz kontejnera“, su bile gostujuće produkcije. Najmlađa publika je imala priliku da prvi put uživa u baletskim koreografijama, što u Nikšiću, na Sceni 213, nije bilo moguće realizovati. Na večernjoj sceni od navedenog broja predstava dvanaest izvođenja je iz produkcije Nikšićkog pozorišta. Repertoar Pozorišta u toku minule godine evidentirao je trideset jednu gostujuću predstavu, od kojih su petnaest iz crnogorskih, a šesnaest iz pozorišta u regionu. Sa predstavama iz sopstvene produkcije Nikšićko pozorište je gostovalo na scenama u Crnoj Gori i van nje. Duhovita drama „Nobelovci“ van matične scene imala je četiri gostovanja i to na crnogorskim scenama, a premijerni komad „Bilo jednom u maju“ je imao jedno izvođenje u Crnoj Gori i dva u Sarajevu (učesće na Festivalu malih scena u Istočnom Sarajevu, dok je drugo gostovanje u tom gradu bilo na sceni SARTR-a). Nikšićko pozorište je gostovanjem u drugim sredinama, osim prezentovanja sopstvene produkcije, uspostavilo nove kontakte sa teatrima u zemlji i okruženju, koji su najavili neke nove vidove saradnje i razmjene programa. Pozorište je svojim repertoarom vidno obilježilo program tradicionalne manifestacije „Septembarski dani Nikšić 2015“, jer se najveći dio

dogadaja u okviru te manifestacije organizovao, ili realizovao u zgradi Nikšićkog pozorišta.

Uvažavajući značaj sopstvene produkcije i njene afirmacije, u drugoj polovini godine, u kratkom vremenskom intervalu, pristupilo se inscenaciji novih projekata. Premijerno je krajem maja izvedena predstava „Bilo jednom u maju“, po tekstu savremenog mađarskog pisca Žolta Požgaja, a u adaptaciji i režiji Gorana Bulajića. Ta savremena tragikomična drama koja je reprezent moderne fragmentarne dramaturgije, od premijere do kraja godine imala je sedam izvođenja, od kojih dva festivalska. Kristina Stevović, glavna protagonistkinja tog komada na „Međunarodnom festivalu glumca Nikšić 2015“, osvojila je Grand prix za najbolju žensku ulogu. Početkom tekuće pozorišne sezone repertoar Pozorišta je obogaćen sa još jednim premijernim projektom „Persone non grate“, čiji tekst i režiju potpisuje Obrad Nenezić, poznati nikšićki dramski pisac. Taj inovativni dramski rukopis koji objedinjuje klasičnu dramu, komediju zabune i situacije, za četiri mjeseca imalo je pet igranja. I ovaj komad Nikšićkog pozorišta, je izveden u okviru zvaničnog, takmičarskog dijela Festivala glumca u Nikšiću. Novi projekti rađeni su pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i Opštine Nikšić, a u okviru aktuelnog „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. U organizaciji Nikšićkog pozorišta realizovan je XII „Međunarodni festival glumca u Nikšiću“, pozorišna smotra koja je i kroz prethodna izdanja već utemeljila svoju misiju i prepoznatljivost u zemlji i okruženju. Prošlogodišnji Festival je održan na novoj sceni Nikšićkog pozorišta, tako da je njegova selekcija, pored umjetnosti glume kao obavezujućeg polazišta, prilagođena većoj, funkcionalnijoj sceni i brojnijem gledalištu. Prvi put su na Festivalu učestvovala scenografski zahtjevne predstave iz pozorišnih centara, pa je Festival, na taj način, dobio novu formu i kvalitet.

Pozorište je tokom izvještajnog perioda organizovalo i dvadeset programa muzičko - scenske produkcije (koncerti i poetsko – muzički programi). Isto toliko programa u sali Pozorišta su realizovale druge javne ustanova kulture iz grada i nevladin sektor.

U segmentu izdavačke djelatnosti realizovani su važni projekti, koji za cilj imaju afirmisanje produkcijske djelatnosti i dramske umjetnosti, ne samo u Nikšiću, već i u Crnoj Gori. U duhu savremene elektronske komunikacije, koja je i najbrži put do publike, ali i saradnika iz drugih produkcijskih kuća u zemlji i okruženju, Pozorište je tokom minule godine svakodnevno ažuriralo web stranicu, na kojoj se mogu naći sve aktuelne informacije o radu ustanove, ali i programa drugih ustanova kulture koji se realizuju u zgradi Pozorišta, a u okviru aktuelnog „Programa podrške razvoju kulture“, ili su od posebnog značaja za kulturnu baštinu ovog kraja i Crne Gore. Komparativna poređenja ukazuju da se broj tagova sajta Pozorišta, kreće na nivou nacionalnih institucija kulture, ili vodećih kompanija u Crnoj Gori. Časopis „Pozorište“, zbog nedostatka novca za pokriće troškova grafičke obrade i štampanja, od početka minule godine pripremao se kao on-line izdanje, na web stranici Nikšićkog pozorišta, gdje su objavljena njegova četiri broja.

Osvrt na mjesečne repertore govori da su oni u kontinuitetu žanrovski raznoliko koncipirani, a svi realizovani naslovi rađeni su na estetskim vrijednostima, sa kreativnim glumačkim bravurama i inventivnim rediteljskim rješenjima. Zbog toga je Nikšićko pozorište, ravnopravno sa nacionalnim teatrima i drugim producentskim ustanovama u Crnoj Gori i okruženju, dijelilo ulogu reprezentativne teatarske kuće. Godišnja produkcija je potvrdila potpuni artizam jedine žive umjetnosti, svu opravdanost, ali i težnju da se pozorišni život u Nikšiću mora intenzivno razvijati i njegovati. To je sada, u tehničko – tehnološkom smislu, u novoj zgradi Pozorišta izvodljivo, jer ona posjeduje sve uslove po standardima savremenog teatra.

S. Marojević

Institucije kulture u Nikšiću uspješno realizovale planirane aktivnosti **Obilje programa izmeđuinstucionalna saradnja**

- U „Zahumlju“ najaktivniji *Folklorni i Horski ansambl i Studio glume*
- U *Centru za kulturu realizovana stotinu dva programa*
- *Veliko interesovanje publike za muzičke sadržaje na otvorenoj sceni „Bedem“*

Nikšićke javne ustanove kulture svojim programskim sadržajima koje su realizovale u okviru „Programa podrške razvoju kulture“ ostvarile su zapažene rezultate minule godine, čime su doprinijele razvoju i unapređenju kulturno – umjetničkog stvaralaštva u gradu. Projektovane programske obaveze realizovale su na estetskom i edukativnom, nivou, što govore i njihovi izvještaji o realizovanim aktivnostima u 2015. godini.

„Zahumlje“ je u prethodnoj godini u svojoj produkciji realizovala 82 programa izuzetnog umjetničkog kvaliteta i vrijednosti. Ta ustanova je kroz stvaralačke segmente ispoljila maksimalno angažovanje i kreativnost u radu, u čemu prednjače: Folklorni i Horski ansambl, ali i Škola glume. Od brojnih nastupa Folklornog ansambla posebno treba istaći njegovo zapaženo učestvovanje na Međunarodnom festivalu folkloru u Lefkadi (Grčka), sa 7 koncerata. Horski ansambl „Zahumlja“, je sa novim repertoarom oduševio publiku na koncertima u Nikšiću i Crnoj Gori, a kvalitet je pokazao i na Međunarodnom festivalu horova i orkestrara u Ohridu. Zahvaljujući njegovoj sve većoj popularnosti u zemlji i regionu, taj ansambl redovno dobija pozive za učešće na „Mokranjčevim muzičkim svečanostima“ u Negotinu, jednoj od najprestižnijih muzičkih manifestacija horskog pjevanja u Jugoistočnom dijelu Evrope. Međutim, zbog hroničnog nedostatka finansijskih sredstava, „Zahumlje“ sa svojim horom do sada nije moglo da učestvuje na toj prestižnoj smotri. Škola glume, u okviru Dramskog studija za omladinu, redovno producira najmanje jednu pozorišnu predstavu. Dramski studio sa svojim pozorišnim projektima imao je zapaženo učešće na Festivalu pozorišnih amatera Crne Gore u Bijelom Polju, Međunarodnim festivalima omladinskog pozorišnog stvaralaštva u Sarajevu i Bečeju, i Međunarodnom festivalu omladinskog pozorišnog stvaralaštva u Kotoru. Sa programima iz svoje produkcije „Zahumlje“ već godinama obilježava tradicionalnu manifestaciju „Septembarski dani“. Jedan od najznačajnijih sadržaja iz „Programa podrške razvoju kulture“ je „Kultopis“, koji je ugostio najznačajnija imena kulturno-umjetničke scene sa prostora ex Jugoslavije: Veljka Bulajića, Svetislava Basaru, Darinku Matić Marović, Mihaila Miša Janketića, akademika Abdulaha Sidrana, Miru Banjac, Goricu Popović, Milutina Mimu Karadžića ... U „Zahumlju“ se posebno raduju činjenici da su u svim segmentima rada 70 odsto djeca, što je garancija sigurne budućnosti najstarije ustanove kulture u gradu. Bez podrške Opštine, Ministarstva kulture i Ministarstva finansija Crne Gore, „Zahumlje“ ne bi moglo uspješno da realizuje planirane aktivnosti. Projekti ove ustanove najvećim dijelom se finansiraju novcem koji se dobije na redovnim konkursima pomenuta dva ministarstva, a koji se odnose na sufinansiranje razvoja kulturnih aktivnosti

Pojedini programi „Zahumlja“ dobili su subjektivitet od posebnog značaja, jer se radi o kulturnoj baštini i tradiciji. Stoga u ovoj ustanovi cijene da bi trebalo pronaći modele za njihovu realizaciju. Sigurniji izvori finansiranja, bi donijeli značajnije rezultate, kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom smislu, pogotovo u oblasti pozorišnog, horskog i muzičkog stvaralaštva. Poseban i veoma uspješan dio rada ove ustanove u 2015. godini činile su aktivnosti, koje ne predviđa Program rada ustanove, a to su: književne večeri, razne vrste izložbi, muzičke, modne

i duge vrste revija, za kojima se ukazuje periodična potreba od strane zainteresovanih subjekata (privredni i drugi kolektivi, književne zajednice i književni klubovi, i drugi interesenti i saradnici), kao i učešće umjetničkih segmenata „Zahumlja“ u obilježavanju poslovnih i drugih jubileja, obilježavanju značajnih datuma ili slično. U cilju održavanja korektnih odnosa sa konzumentima svojih programa, u „Zahumlju“ ovakve pozive tradicionalno veoma rado prihvataju, što je za rezultat donijelo i veliki ugled koji ova institucija danas uživa, ne samo u Nikšiću i Crnoj Gori, već i na širim prostorima.

Centar za kulturu, koji je krajem prošle godine segmentiran na dvije javne ustanove (Narodnu biblioteku Njegoš i Muzeji i galerije) u okviru „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću 2015“ realizovao je 102 programa,

od kojih su: 27 izložbi, 64 filmske projekcije, 11 autorskih večeri, kao nekolike promocije i prezentacije. Centar je sve programe realizovao u saradnji sa državnim institucijama: Narodnim muzejom Crne Gore, Narodnom bibliotekom „Đurđe Crnojević“, Državnim arhivom Crne Gore, Centrom savremene umjetnosti Podgorica, Crnogorskom kinotekom, Muzičkim centrom Crne Gore, Maticom

crnogorskom, Fakultetom za crnogorski jezik Cetinje i sa javnim institucijama kulture iz Nikšića, Podgorice, Kotora, Danilovgrada i Tivta. Izložbe su bile najposjećeniji sadržaji, jer ih je u prosjeku pratilo oko 200 posjetilaca. Autorske večeri, promocije i prezentacije su održavane u Grdskoj kući i na Sceni 213. Filmske projekcije koje su organizovane u saradnji sa Crnogorskom kinotekom imale su u prosjeku oko 80 gledalaca. Nijedan od projekata koje je Javna ustanova Centar za kulturu Nikšić realizovala u okviru projekta „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, nije imao komercijalnu dobit.

Javna ustanova „Stari grad Anderva“ organizujući raznovrsne kulturne sadržaje, aktivno je učestvovala u repertoaru „Programa podrške razvoju kulture Nikšić 2015“. Naročito su bili zapaženi muzički sadržaji u okviru promocije šestog izdanja „Bedem fest“-a, gdje su se brojnoj mladoj publici predstavile nikšićke rok grupe: „Eksperiment“, „Sacrament“, „Podroom“, „Voodoo“ i „Gomila nesklada“. Koncert „Dance-techno party“ održan je, takođe, na maloj sceni, a nastupili su nikšićki di-džejevi. Na otvorenoj sceni Bedem upriličeno je Veče elektronske muzike koje je izazvalo veliku pažnju mlade populacije. Održano je Veče pop-rok muzike u okviru kojeg su nastupili nikšićki bendovi „Punkreas“ i „Eksperiment“, zatim podgorički bend „Zoon politikon“ i gosti iz Beograda „Mister No“. Tradicionalno, povodom obilježavanja Dana državnosti Crne Gore, organizovana je Likovna kolonija od 10. do 17. jula. Na toj osmodnevnoj koloniji učestvovali su slikari: Zoran Patrić, Ljubinka Seka Ašanin, Vesna Sušić, Zoran Mićanović, Vladislav Patrić i vajar Radomir Šoro Vulcanović. Anderva je bila domaćin i pet predstava, manjih formi, a sudjelovala je u organizaciji „Bedem fest“-a, koji je realizovan u Nikšiću po šesti put. Glavni program odvijao se na sceni podno tvrđave Bedem, dok su za ljubitelje elektronske muzike organizovani koncerti na velikoj sceni. Prošlogodišnje izdanje „Bedem fest“-a okupilo je oko 20 hiljada ljubitelja te vrste muzike.

Odlukom SO Nikšić (oktobar, 2015. god.) Javna ustanova „Stari grad Anderva“ prestaje da postoji kao pravni subjektivitet.

S.Marojević

Film je dio svih nas

...Priča prva...

Nikšić, grad dobrog duha i kulturne tradicije, nakon višedecenijske tranzicije koja je uzela danak i na polju kulture, ne tako davno dobio je važnu „bitku“. Poslije dužeg vremena ovaj grad intenzivno živi svoj pozorišni život. Susret pozorišta i građanina, života i priče. Mašte i volje, ljubavi i bola. Jedno bez drugog ne može. I to sve na jednom mjestu. Na sceni! U pozorištu! Onom, prije pola vijeka bespravедno oduzetom. Ali, Nikšić se sa tom bolnom istinom nije decenijama mirio. Bunio se! Vapio za onim što mu iskonski pripada. Tražio i konačno dobio! Na pragu XXI vijeka obnovljeno je pozorište, da bi deceniju i po kasnije dobilo i scenu, ono bez čega dramska umjetnost nije potpuna. Nikšić i njegovo Pozorište dobili su nov, adekvatan i funkcionalan prostor za rad. Na njegovim daskama rađaju se nova djela, gostuju kvalitetne predstave iz zemlje i okruženja. Ovaj grad ima i svoj prepoznatljivi pozorišni Festival, a u Pozorištu počela je sa radom i Baletska škola. Prikazuju se i filmovi...

Grad je dobio novu boju. Skinuo sa svojih pleća sivilo. Ogrnuo se u „svečano ruho“. Kultura doživljava svoju renesansu. Pored novih sadržaja i programa, vraćene su i neke dobre, stare, ali zaboravljene manifestacije. Prekaljeni entuzijasti, ali i oni mlađi, sjetili se svojih, što bi pjesnik rekao, „gradskih čudaka“, koji su „jedan po jedan nestajali“... Sjećanja na te „uzorne građane“ ređaju se kao slike na na filmskom platnu. Oni su vječni, kao što je i film i njegova umjetnost vječna. Pa, da, FILM je taj koji cijeloj priči o nikšićkoj aktuelnoj kulturnoj sceni nedostaje. U novinarskom tekstu, kao i na filmu, pravimo rez.

...Priča druga...

FILM je to što ovom gradu još nedostaje, kako bi upotpunio kulturnu ponudu! Sjaj nekadašnjeg Bioskopa „18. septemabr“ i slika koje govore da se u redovima tražila, „karta vise“. U toj zgradi, danas je Pozorište, koje je odnedavno (Odluka SO Nikšić, od 18 decembra, 2015.) preuzelo filmsku projekciju od Centra za kulturu. Dakle, film se vratio na staro (novo) mjesto. Ali, tih starih slika o dobroj posjećenosti bioskopu nema. Od septembra, 2012. godine, do danas, film na Sceni 213 gledali su rijetki. Stariji, zaljubljenici filmske umjetnosti, više iz sjete dolazili su na filmske projekcije. Oni mlađi, koji istina i nijesu imali priliku da osjete moć „velikog, bijelog platna“, na repertoaru su tražili nešto novo, aktuelno i najčešće iz svjetske produkcije. No, bilo je izuzetaka. Aktuelni filmski naslovi iz produkcija istog, ili sličnog govornog područja privukli su pažnju gledalaca, što upućuje na zaključak da se u filmskoj projekciji moraju povući neki radikalniji potezi.

Čari velikog „filmskog ekrana“ su neodoljive, kažu dobri poznavaoци prilika. Vrijeme je najbolje rešeto. Njega bi trebalo iščitati i osjetiti. Novo vrijeme u filmskoj industriji donijelo je sa sobom novu tehnologiju, a ona nudi nove izazove i čari. Zbog toga među publikom i u javnosti se češće postavlja pitanje: „Kada će Nikšić, kao i druge urbane sredine, dobiti savremenu filmsku projekciju?“ Ta pitanja apsolvirana su od prvog dana u Nikšićkom pozorištu, ali da bi se odgovorilo zahtjevu treba novca. A taj novac Pozorište nema. Oni bolje upućeni u tehničko-tehnološke napretke kažu da savremena oprema 3D tehnologije košta koliko i jedna premijera predstave veće forme. No, pozorišnoj umjetnosti se ne smije zakidati. To je primarna djelatnost ustanove, koja ni u kom slučaju ne smije da trpi zarad drugih Statum definisanih segmenata rada. Nabavka savremene tehnike za filmsku projekciju, bez dvojbe je jedan od imperativa Pozorišta, jer detaljnije analize ukazuju da bi se uz raznovrstan i sadržajan filmski repertoar „punile bioskopske sale“: nova - za premijerne projekcije, a Scena 213 - za redovni repertoar, koji bi bio sastavljen od aktuelnih filmskih ostvarenja. Projekcije bi trebalo prikazivati u atraktivnim terminima, jednom ili više puta nedeljno. To je neophodno uraditi radi publike, a posebno, one mlađe. Oni koji vole da prognoziraju, tvrde da bi uz novu tehnologiju i izmijenjen repertoar uspjeh bio višestruki zagwarantovan, jer bi se ponovo, kao nekad, ispred bioskopa u redu čekala karte za „strašno dobar film“. Poslije izvjesnog vremena osjetili bi se i komercijalni efekati. Posebna je priča o značaju filmske umjetnosti u kulturi i obrazovanju jednog čovjeka, posebno mladog. Nikšić ne smije dozvoliti da se njegova mladost pita: „Kako izgleda gledati film u autentičnom ambijentu, na velikom platnu, u bioskopu?“ A, „film je dio svih nas“!

A. Asović, S. Marojević

...O filmovima Živka Nikolića... Usporeno umiranje

Prof. dr Zoran Koprivica

Tanatos i komika u TV seriji *Đekna još nije umrla, a ka'će ne znamo* scenariste Miodraga Karadžića i reditelja Živka Nikolića

Nikolićev specifični humor, iako *in continuo* prisutan u njegovom cjelokupnom opusu, do izražaja posebno dolazi u televizijskoj seriji *Đekna još nije umrla, a ka'će ne znamo*.¹ Ukoliko ostavimo po strani tehnički aspekt njene realizacije, što bi u analitičkom proseyu, bez obzira na drugačije standarde koji je određuju, trebalo da bude jedan od primarnih uslova njenog kvalitativnog estetskog sagledavanja, ostaje nam ono što ovu seriju čini jedinstvenom - izdvajanje ključnih elementa komičnog kao suštinskih osobnosti Nikolićevog ruralnog humora. Ipak, velika popularnost i gledanost *Đekne*² na u to vrijeme jedinstvenom kulturološkom prostoru - prostoru u kojem nije postojala potreba za vještačkim lingvističkim konstruktima ili, u manje optimističnoj varijanti, simultanim prevođenjem, budući da je težište bilo isključivo na prirodosti idiolekta – pored uvjerljivih glumačkih kreacija i lucidnih rediteljskih rješenja, proističu upravo iz pera nekoga ko je najbolje poznao naravi i običaje ljudi jednog po mnogo čemu osobenog hronotopa, onog u koji je jedino i bilo moguće smjestiti ovu priču, scenariste Miodraga Karadžića. Stoga, sva silina autentičnosti koja iz nje zrači ovoj seriji atipičnoj u svim njenim izražajnim ravnima gotovo da daje snagu „sirovog“ dokumentarnog zapisa. *Đekna* je ne samo na verbalno-dijaloškom, već i mizanscenskom planu, vjerovatno jedna od najsporijih televizijskih komedija koja je ikada snimljena u nas, pa stoga ne mora da čudi što je i umiranje hetero-dijegetičke ličnosti *Đekne* u njoj dato na istovjetan način.³ Dakle, pored usporenog umiranja, takođe možemo govoriti i o usporenom humoru sa svim ključnim elementima komičnog koji ga prate: komika riječi, odnosno dijaloga, komika karaktera i komika situacija. Drugim riječima, mehanička krutost glavnog junaka Radosava, rasijanost sistematski organizovana oko središnje ideje /slanje pisma, prodaja konja, Pelovo „peglanje“ grbe i slično/, krutost fiksne ideje koju u ovom slučaju možemo dovesti u direktnu vezu sa nepopustljivošću *pater familias*-a oličenog u *Đedu Miladinu*, automatizam /gotovo svi, posebno Radosav, prihvataju ulogu 'pasivnih refraktora'/, komična fizionomija /svi akteri samom svojom spoljašnjošću, izrazom lica, mimikom i gestom i, nadasve, unedogled otegnutom frazom, ostavljaju takav utisak, iako, rekli bismo, ne i sa rediteljski hotimičnim karikaturalnim naznakama/, verbalna mehanička jednoličnost u obavljanju neke radnje /periodično ponavljanje riječi koja često zna da bude neprimjerena/ i, konačno, naglašena mehanička ritmika govora. Dodajmo tome i *komiku obrta* koja se najčešće 'obreće' protiv onih koji nešto rade u tajnosti, kao što je to Radosavljevo diktiranje pisma sinu Mišu, koje će se zbog „onog što u njemu piše“ okrenuti upravo protiv njega, ali i *komiku transpozicije* /ponavljanja komičnih situacija, replika, dosjetki i kalambura/, ponavljanje istih ili sličnih prizora /princip iterativnog paralelizma bez uočljivih dijegetičkih modifikacija!/ između istih ličnosti i u neznatno izmijenjenim mizanscenskim okolnostima.

¹ Serija je 1988. realizovana u deset epizoda. Producent je bila Televizija Crne Gore.

² U daljem tekstu *Đekna* umjesto punog naziva serije.

³ Kao ilustrativan primjer za takvu tvrdnju navešćemo jedan 'značajan' događaj sadržan u pismu koje piše Milijana, s nadimkom Mišur, svom bratu Mišu koji je u 'Minkenu', a u čijem 'sastavljanju' učestvuju svi ukućani. U njemu se, između ostalo, 'diktira' i sledeće: "Od novije stvari ode ima jedino da je Milava otelila voćića Zekonju, mašala!" Ovo 'mašala' svi zdušno ponavljaju više puta. Taj 'značajan' događaj do te mjere djeluje mizanscenski uvjerljivo da mi, gledaoci, zapravo i nijesmo sigurni da li se tu radi o inscenaciji ili autentičnoj, faction komediji.

⁴ Eklatantan primjer u tom smislu je Nikolićev dokumentarni film *Prozor* iz 1976. godine, jedan od rijetkih u kojima je nemoguće pronaći bilo kakvu naznaku humornog.

Drugi značajan aspekt humora u *Đekni* jeste njegovo specifično ispoljavanje unutar patrijarhalno uređenih odnosa, što dodatno, čini se, pojačava njegovu snagu i autentičnost. Nikolić, reditelj koji nikada i ništa ne skriva, kroz tako projektovani humor ne skriva ni unutar-porodične odnose i položaj žene koja je tu ne samo da bi izvršavala svoje dnevne obaveze,⁴ već i da bi radila neke druge, mahom muške poslove, ili ispred kolone onih koji su se negdje uputili, iste one u kojoj je i njen muž, nosila kartonske kutije ('pakete'). Ipak, te situacije spadaju u lakšu crno-humornu varijantu. Ovdje se, međutim, s pravom možemo zapitati, kako bi onda trebalo da izgleda Nikolićeva teža crno-humorna varijanta.⁵ Očigledno je da Nikolić nije odveć insistirao, makar to nije, rekli bismo, slučaj ni sa jednom epizodom ove serije, na stvaranju utisaka koji bi bio usmjeren na podvlačenja inferiornog položaja žene u crnogorskoj patrijarhalnoj porodici, već se elementima specifičnog gorštačkog humora, dodjeljivanjem neke atipične uloge kroz nametnutu joj obavezu, želi proizvesti komični efekat u kojem ona svojevolumeno učestvuje. Nikolić nas u *Đekni*, za razliku od nekih njegovih igranih i dokumentarnih filmova (*Beštije*, *Jovana Lukina*, *Smrt gospodina Goluže*, *U ime naroda*, *Prozor*) u kojima je to ekstremno izraženo, u tom smislu 'oslobađa' direktne grubosti usmjerene prema ženi, iako implicitno /da li baš i sa jasnom namjerom?!/ Na taj način afirmiše jedan u nizu tradicionalnih porodičnih odnosa - odnos subordinacije i bespogovornog izvršavanja obaveza.⁶

Sledeći momenat, koji je, zapravo, lajtmotiv ove komedije, jeste iščekivanje da Đekna 'napokon' umre. Međutim, Đeknina 'upornost' da to ne 'učini', pored crno-humorne sadrži i oznaku hronološke datosti, događaja u vremenu, nesvakidašnjeg *kairosa*, prema kojem se sve ostalo vremenski 'ravna' i 'usklađuje'. Svaki značajan događaj iz prošlosti tog gorštačkog sela dovodi se u vezu sa Đekninom 'nepopustljivošću'. Pored Đekne, virtuelne dramske ličnosti i Radosava koji je dijegetički katalizator komičnih zbivanja, treći značajan i, rekli bismo, nikolićevski nezaobilazan lik jeste Joksims, egoistični kancelarijski moljac, 'vlast', samo naoko zagonetni licemjer, prevarant, zlobnik, podlac, riječju neko ko u svom karakteru supstituiše sve osobine antiheroja, čudaka, sarkastično-komičnog denuncijanta i čuvara narodnih tekovina. Joksims je za razliku od Đekne realni dramski habitus, Radosavljev antipod, neko 'ko živi ma kako živio', konačno, neko koga Karadžić i Nikolić nikako nijesu mogli da 'preskoče', da ge ne 'uvrste' u svoj scenaristički, odnosno rediteljski prosede, ukazujući pri tom na njegov dijegetički 'značaj' u okolnostima u kojima i sama njegova pojava djeluje groteskno.⁷ Joksims je uzročnik latentnog straha onih koji žive u vremenu u kojem Đekna, ne samo u figurativnom smislu, još nije 'odlučila' da li da se „preseli na onaj svijet” ili da svojom neodlučnošću i dalje drži u neizvjesnosti one koji vjeruju da je umiranje 'mogućno'. Humornu notu svemu tome daje i Joksimsova 'urođena' sposobnost da 'čita' i tumači snove svojih komšija seljaka, jer to je jedino što njegovo 'oštro' oko ne može da dosegne. "Piši, Milijana! Sine, Mišo, ona pogan od Joksima nešće odnijeti pismo, pa ti ga po njemu nijesmo ni poslali. Samo da znaš za ubuduće kaka je i da znaš da su svi oni uglavnom taki. Tvoj đed Miladin."

Nikolićevu komiku u većini njegovih filmova, jednako kao i u televizijskim serijama *Đekna* i *Oriđinali*⁸ možemo sagledavati dvojako: na nivou globalne metafore sa ironično - sar-

⁴ Eklatantan primjer u tom smislu je Nikolićev dokumentarni film *Prozor* iz 1976. godine, jedan od rijetkih u kojima je nemoguće pronaći bilo kakvu naznaku humornog.

⁵ Možda bi to bila ona u kojoj Radosav odvodi svoju bolesnu ženu doktoru u Šavnik, 'Šavnicima', tako što on sjedi na konju i jauče, a ona u ruci drži povodac i jedva korača ispred njega i konja.

⁶ Međutim, za razliku od ove TV serije, pa i serije *Oriđinali*, žena je u većini Nikolićevih, posebno dokumentarnih filmova, često marginalizovana i poslušna marioneta, samo u rijetkim slučajevima spremna na pobunu, neko kome su unaprijed jasne porodične obaveze i dužnosti i ko je spreman da ih skrušeno i ponizno prihvati.

⁷ Ovakvim i sličnim karakternim likovima Nikolić se bavio i ranije, posebno u jednom od svojih najznačajnijih ostvarenja, igranom filmu *U ime naroda* iz 1987.

kastičnim prizvukom, kojom se stigmatizuju određene društvene pojave, bilo da su one nerazlučivi dio kolektivno nesvjesnog /ideološkog, arhetipskog i tradicionalnog nasleđa/, ili, ako se radi o 'izmještanju' iz savremene društvene stvarnosti, izdvojeni segmenti sa nedvosmislenom aluzivnom konotacijom. No, takva ironija je, kako u jednom posve drugačijem kontekstu primjećuje francuski filozof i muzikolog Vladimir Jankelevič, „pre zabavna nego smešna“, ⁹ a mi se usuđujemo reći da je ona kod Nikolića i jedno i drugo, i to istovremeno. S druge strane, ironija u formi ismijavanja jedne, kako kaže francuski estetičar Etjen Surio, „primitivne i skoro refleksne reakcije“, ¹⁰ ponekad je naglašeno prisutna u pojedinim Nikolićevim filmovima i u neznatnom obimu u seriji o kojoj govorimo. Međutim, razučeni, iako suštinski komplementarni aspekti komičnog na koje ukazujemo i ironija kao njihova supsidijarna komponenta, kod Nikolića su uvijek u funkciji ostvarivanja cjelovitosti estetskog utiska /i zadovoljstva!/, što se na najrječitiji i najuvjerljiviji način očituje upravo u *Dekni*. Dakle, naglašeni elementi komičnog koji se u Nikolićevim ekanizacijama nerijetko graniče sa apsurdnim, ma koliko ih pojedini teoretičari i estetičari prepoznavali kao 'primitivnu i refleksnu reakciju' onih koji 'komedijaju' i 'beštijaju', nikada nijesu 'strana tijela' u 'realmu' njihove višeslojne dijegetičke strukture, niti su sami sebi svrha, već u svim svojim pojavnim oblicima predstavljaju nerazlučivi segment svekolikog umjetničkog postuliranja na fonu ostvarivanja apriorne rediteljske zamisli. Tim više dolazi do izražaja u televizijskoj seriji o kojoj je riječ, sa osobenim humorom koji je, pored zabavno - populističke, takođe bio i u funkciji razbijanja viševjekovnih tabua o odnosima unutar crnogorske patrijarhalne porodice, o kojima su do tada pisali jedino historičari i etnolozi.

---

⁹ Jankelevič, međutim, ističe i takozvanu 'sinoptičku vizuru ironije', karakterističnu i za Nikolićevu poetsku izražajnost. "Ironičar se visoko diže i tako omogućuje sebi da vidi prostrana područja koja obuhvata pogledom čovek koji upravlja vazdušnim balonom". /Vladimir Jankelevič, *Ironija*. Izdavačka knjižarnica Sremski Karlovci, 1989, str.163./

¹⁰ Etjen Surio, *O smešnom i komičnom (1)*. *Književnost 11-12*, 1999, str.1926.

Nikolićevi dokumentarni filmovi *Oglav* i *Ane* Ostrva

Prof. dr Zoran Koprivica

*Oglav*¹ je snažna alegorična priča o magarcu upregnutom u dolap, koja umnogome podsjeća na svoje pandane u književnosti i na filmu.² Ritmičko i monotono udaranje kopita i dahtanje izmučene životinje prekida se samo u momentu kada ona posustane i začuje se udar biča. Smjenom krupnih planova životinje u pokretu, sunca koje nemilosrdno prži i vode koja se presipa, Nikolić u ovako definisanom mikroprostoru uspijeva da modeluje priču snažne i dinamične ekspresivnosti. Iako je, po njemu, *Oglav* alegorična priča o malom čovjeku i njegovom dolapu, ona, rekli bismo, ima mnogo šire metaforičko značenje – ono okrenuto univerzalnoj patnji, ma kome ta patnja ‘pripadala’. U prilog ovoj tvrdnji, nesumnjivo, ide i činjenica da do samog kraja filma ne znamo, iako je sami ambijent jasno naznačen, u kojem /i kakvom/ prostornom okviru se radnja odvija. Uostalom, to je u ovako lociranom /i izdvojenom/ dijegetičkom kontekstu manje bitno. Međutim, ono što svojim svekolikim značajem nadilazi ovako osmišljen kontekstualni okvir, sa ciljem izdvajanja /i isticanja!/ onih izražajnih segmenata koji svojim snažnim figurativnim dejstvom podstiču jednako snažne asocijativne refleksije, jeste momenat udaljavanja /kamere!/ sa tog prostora, koje nam otkriva da je to napušteno ostrvo iznutra ‘okovano’ kamenom, a spolja morem. Voda je svuda okolo, a ipak je trebalo izvlačiti iz dubine bunara, da bi sve na kraju bilo napušteno i praćeno oglašavanjem kao opomenom /ili je to pozdrav mučenika upućen mučitelju!/ iskorišćene i ostavljene, i do sledećeg uprezanja u dolap zaboravljene životinje. Drugi momenat koji određuje ovu priču i daje joj naglašenu patetičnu dimenziju,³ iako se reditelj otvoreno, sve vrijeme trajanja ovog filma, dok bič fijuče, a životinji klecaju koljena, pita, gdje su /i da li postoje?/ granice ljudskoj surovosti, jeste onaj kada izmučena životinja, na ostrvu koje je njeno odredište i njen usud, nailazi i zadržava se pored skeleta druge životinje, ko zna kad ‘ispregnute’ iz dolapa, i nije li ta slika, u krajnjem, surovo podsjećanje na ono što i nju čeka? Govorimo o jednom od najoriginalnijih filmskih prikaza, i ne samo kada je Nikolićev opus u pitanju, ljudske bezosjećanosti i patnje koju ona donosi.

Nikolić i filmsku priču *Ane*⁴, sa drugačijim tematskim određenjem u odnosu na filmove koji su joj prethodili, izuzimajući *Oglav* i *Ine*, oblikuje primjenom dominantnih formalnih obilježja igrane strukture, dok je dokumentarno svedeno na niz mizanscenskih i ikonografskih ‘prepoznavanja’ kojima se pojačava ukupni utisak zbivanja. I ovo je film o usudu samoće i čekanja.⁵ *Ane* je žena pomorca. U kući u kojoj se nalaze još dvoje starih ljudi i služavka, sve je podređeno njegovom dolasku. Svako od njih pomorca iščekuje, ili se priprema da ga dočeka na svoj način. Starac, njegov otac, s radošću djeteta iz škrinje izvlači i ‘provjerava’ naprave koje je nekada i sam kao pomorac koristio. Starica, njegova mati /ubrađena u crnu maramu!/, zamišljena je i naizgled smirena, sa licem ‘od kamena’ koje je naviklo da čeka, ali i sa pritajenom zebnjom na njemu. Pogledi služavke dok čisti slike i kandelabre okrenuti su prema *Ane*. I u ovom, kao, uostalom, i u prethodnim Nikolićevim filmovima, opet dominiraju krupni planovi kojima se prati svaki pokret na licima aktera, na kojima su osmjeh zamijenili pritajena slutnja, neizvjesnost i strah koji se sa svakom sirenom broda iznova obnavljaju. Kamera, uglavnom, prati reakcije i preživljavanja *Ane*. Njeno lice se ne mijenja, ostaje jednako zamišljeno, dostojanstveno i strpljivo, čak i na naglašene spoljne podsticaje, posebno one ‘okrenute’ životu. U tom prostoru od kojeg je dijeli samo zid, i kojemu je strano svako čekanje i odlaganje, život buja, čuju se radosni glasovi, žamor, razgovori.

¹ OGLAV, 35mm, kolor, 297m – 11 minuta. Proizvodnja: Dunav film, 1977. Scenario: Veljko Radović, Živko Nikolić. Kamera: Božidar Nikolić

² Tu prevashodno mislimo na pjesmu ‘Dolap’ Milana Rakića i film ‘Baltazar’ Robera Bresona.

³ Patetika je u Nikolićevim filmovima rijetkost. Izuzev ove sekvence i njene prisutnosti u nekoliko sekvencama u ‘Lepoti poroka’, ‘Iskušavanju đavola’ i ‘U ime naroda’, nje gotovo da i nema.

⁴ ANE, 35mm, kolor, 370m – 13 minuta. Proizvodnja: Dunav film, 1980. Scenario: Živko Nikolić. Kamera: Vladimir Barović

⁵ ‘Ane’ i ‘Prozor’ su jedini Nikolićevi filmovi iz njegovog dokumentarnog opusa čija se radnja dešava isključivo u enterijeru.

Sve je to, ipak, daleko od Ane, iako je iskušenje veliko. Ona osluškuje korake, kao jedinu nadu koja bi mogla da prekine neizvjesnost čekanja. Nikolić opet pravi uspješno poređenje kontrastirajući dominantan vizuelni plan, sa kamerom koja kruži enterijerom, prostorom ispunjenim stvarima kao nijemim svjedocima i, istovremeno, dokazom njegove ispraznosti, i auditivni, ispunjen živošću i pokretom, koji dolazi iz akuzmatskog prostornog okvira. I dok život s druge strane zida 'traje', Ane leži usamljena na bračnom krevetu pogleda uprtog u uramljenu fotografiju svog muža.⁶ Ali, ono što bismo mogli da izdvojimo kao motiv koji se svojim značajem posebno izdvaja u ovom filmu, a što je, čini se, bila i rediteljeva početna zamisao, jeste Anina 'ritualna' priprema za doček muža ispred ogledala u kojem se smjenjuju haljine, ešarpe i nakit. Međutim, detalj koji pojačava slutnju da bi moglo da bude i drugačije, predstavlja češljanje /još jedno u nizu u Nikolićevim filmovima!/,⁷ kojim služavka kao da pokušava da utješiti zamišljenu i odsutnu Ane. I ovaj film se završava na sličan način kao i jedan od Nikolićevih prethodnih filmova – *Prozor*. Pogledom kroz prozor! Ali sada sa zabrinutom staricom suznih očiju i 'kamenog' lica u njegovom okviru. I ona je, zapravo, Ane, ali Ane koja nikada nije prestala da čeka. Nikolić nam u njenom liku, slici vječnog čekanja, daje sliku svih Ana, svih onih koje su čekale i koje čekaju.

---

⁶ Kod Nikolića su i izrazi lica na fotografijama i slikama često dati u krupnom planu. Stiče se utisak kao da je i tu htio da 'istražuje'.

⁷ Takvo češljanje je, primjera radi, u 'Polazniku' ominozno, a u 'Bauku' apsurdno i konsternirajuće, ali ne bismo rekli da je Nikolićeva namjera bila da neku od ovih metaforičkih slika u filmu 'Ane' 'ponovi'.

**Boro Stjepanović, o pedagoškom radu, značaju dramske umjetnosti i
crnogorskoj produkciji
Glumci žive glumeći život**

- *Drama se u civilizovanim sredinama izučava dvanaest godina, da bi se ljudi naučili da komuniciraju*
- *Jedina dobra stvar je znanje, a jedina loša stvar je neznanje*

Boro Stjepanović, legenda jugoslovenskog glumišta, rođen je 1946. godine u Varešu (BiH). Diplomirao je glumu na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u Beogradu 1971. godine, od kada počinje da se bavi pedagoškim radom. Za skoro pola vijeka glumačke karijere odigrao je oko stotinu uloga u pozorištu, filmu i na televiziji. Učestvovao je u osnivanju Akademije scenskih umjetnosti u Sarajevu, gdje je radio od 1981. do 1992. godine. Školske 1992/93. godine bio je profesor na Fakultetu dramskih umjetnosti u Beogradu. Jedan je od osnivača Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju, a kao gostujući profesor, Stjepanović predaje glumu i na Umjetničkoj akademiji u Osijeku. Bavio se i režijom u Kamernom teatru i na „Otvorenoj sceni“ u Sarajevu, gdje je 1985. godine, premijerno izvedena „Audicija“, kulturna predstava u sklopu nastavnog procesa sarajevske ASU-i, kada su studenti glume, pod mentorstvom profesora Stjepanovića, osmišljavali likove za potrebe vježbe „Skica za lik i imitacija“. Za glumački rad nagrađivan je sa više prestižnih nagrada i priznanja. Napisao je četiri knjige iz pedagogije glume: „Gluma I; Rad na sebi“, „Gluma II; Radnja“, „Gluma III; Igra“ i „Audicija; Sve o prijemnom ispitu“. Prve dvije dobile su Sterijinu nagradu za teatrologiju, 1998. godine. Boro Stjepanović, i dalje se aktivno bavi glumom.

Glumci žive glumeći život i dok mogu ne mrdaju sa scene. Oni glume. Kada sam pošao u penziju, rekao sam: Idem u penziju kao profesor, ali ja sam sada slobodni umjetnik. To ću

da budem dok god budem mogao da se krećem. Dakle, gluma, to sam ja. Uvijek sam bio i ostaću glumac do kraja života. No, što više radite, ljudi vas više mrže. I tek po količini te mržnje vi možete da shvatite koliko ste vrijednosti napravili u životu. Jer, kada ne radite i kada nešto ne napravite, ljudi vam ne zavide. Tada se niko se ne boji za svoje mjesto. Svi vas sažaljavaju. Tapšu po ramenu. A čim odskočite malo, nastaje problem. To sam ja osjetio ovdje na Akademiji, ali i u po-

zorištu. Sve to spolja izgleda fino. No, ja opet kažem: Prvo - nijesam otišao na pusto ostrvo i nijesam zatvoren u kućni pritvor. Ja ne kažem da mi ljudi nijesu često ukazivali poštovanje i ljubav, uvažavali me, pa onda mi negdje i neki policajac progleda kroz prste kada vozim preko dozvoljene brzine, ili tome slično. No, bilo je i neprijatnih scena na ulici i u pozorištu dok gledam neku predstavu... Ljudi znaju da budu jako nepristojni na ulici. Ja sam se jednostavno u tim situacijama povlačio. Imao sam i jednu drugu situaciju: idu majka i sin i mašu mi. Kažu: „Volimo vas“. E, to je razlika između civilizovane kluturne sredine i one koja to nije. Valjda je prisutno mišljenje da je glumcu sve dozvoljeno. To što sam ja glumac, ne smatram

---

nešto posebnim. Ali, ljudi to drugačije projektuju u svojoj svijesti i zamišljaju da sam uobražen. Ja to ničim nijesam pokazao, ali eto, događalo mi se i takvih stvari. To je život, a život je drama. Kako pomiriti različite interese, činjenje, želje, volje, radnje, sukobe?... U većini slučajeva to zadovoljavamo kompromisom. To je ključna riječ. A, gdje je kod nas kompromis?!

Pedagogija je za profesora Stjepanovića ono što ga od početka karijere privlačilo. Rad sa studentima je volio iznad svega, baš kao što su ga voljeli i cijenili studenti.

Iako sam se aktivno bavio glumom i nešto malo režijom, najbliža mi je i najdraža pedagogija. Time sam se najviše bavio. Često sam žrtvovao i neka snimanja, ili sam odustajao od neke predstave da bih bio mogao da budem na Akademiji. Tu sam bio najkvalitetniji. Zaključio sam da nemam vremena da trošim energija na sve i svašta, posebno ne na ono što ću učiniti nekvalitetno. Uzeo sam da radim ono što znam najbolje. Pedagogijom sam se bavio u Sarajevu, Zagrebu, Osijeku, Beogradu, Cetinju... Studirao sam na beogradskoj Akademiji, gdje sam kasnije predavao. Potom sam radio na zagrebačkoj i sarajevskoj Akademiji. Nešto kasnije došao sam na FDU-i na Cetinje. Radim u Osijeku... Između tih škola ne postoji bitna razlika. Te škole su uglavnom iste, ili slične po programu. Zagrebačka se nešto razlikuje u metodu, ove ostale su vrlo slične. Katedre u Osijeku i Splitu razlikuju se od zagrebačke, iako su hrvatske škole. One su bliže beogradskoj Akademiji. A beogradska je opet najbližnja ruskoj, a ruska je uzor za sve druge, pa čak i za njemačke i engleske.

Mi smo na Cetinju imali sve odsjeke, sve studentske grupe. Ali ja sam živi svjedok, jer živim u dvorištu Akademije, da se tamo čuju samo studenti glume. Ne zato što su glumci glasni i što oni pjevaju, ili igraju, vježbajući svoje scene do ponoći, ili poslije ponoći (ja spavam iznad vježbaonice gdje oni vježbaju). Dakle, glumci na cetinjskoj Akademiji rade. Kada ovo kažem, ne aboliram njih, ni njihovu katedru. Ne napadam druge studentske grupe, ali prosto ne znam gdje su ti drugi: režija jedna, druga, dramaturgija, produkcija. Evo, recimo danas, prođe jedna djevojka i reče mi da ide kući, jer nema nikakvu obavezu na Fakultetu. Pitam je: Kako je moguće da nemate ništa, pa danas je pobogu, četvrtak – udarni dan. Mogao bih to da prihvatim da se dogodilo petkom, posljednjeg radnog dana u sedmici. Malo profesori popuste, kažu studentima da idu kući, pa će nastavu nadoknaditi. To bih onda shvatio. Ali, to se dešava srijedom i četvrtkom. To je nedopustivo! Moram da priznam da su sada i studenti glume na Cetinju manje aktivni nego ranije. Ja dođem recimo u Osijek i vidim, od studentskog doma do Akademije, gomilu mladih glumaca. Jedni sjede na klupama, preslišavaju se, drugi šetaju, neko sam nešto radi. Slika kao u mravinjaku. I odjednom bum, nema nikoga. Svi su na času. Poslije 45 minuta, opet su svi napolju i u nekoj živoj aktivnosti. Da se razumijemo, radi se o istom broju studenata u Osijeku i na Cetinju. To su male klase, od četiri, pet, do osam studenata, najviše. To je ukupno 20-tak studenata glume, ali onih ostalih ima tri puta više. A njih nema nigdje? Mislim da to nije dobro organizovano. Bolonja je ovdje u Crnoj Gori iznevjerena. Nije loša Bolonja, nego se ona loše sprovodi. Našli su krivine da se mogu izvući, a da ne moraju raditi, da ne moraju doći svaki put na predavanja. Neka mi dokažu da su tamo. Nijesu! Ili najčešće nijesu, kao ona djevojka sa početka moje priče.

Dramska umjetnost, za profesora Stjepanovića, ima presudnu ulogu u društvu, jer ona nas uči komunikaciji i sučeljavanju pojedinca sa sobom, drugima i društvom u cjelini.

Dramski prikaz je nešto što izvire iz same suštine života i međuljudskih odnosa, koji su najčešće suprotstavljeni i sukobljeni, ali sa najboljom namjerom. Da bi se došlo do rješenja, moramo imati sukob mišljenja, dijalog i nadmetanje. Drama se u civilizovanim sredinama izučava dvanaest godina, da bi se ljudi naučili da komuniciraju. Poznato je da pametne nacije i zemlje imaju predmet drama u školama. Djeca umjesto likovnog i muzičkog, ili ne znam

čega, uče dramu kao princip sučeljavanja sa drugim. Kroz tu dramu onda oni uče sve ostalo. Uče i likovnu i muzičku umjetnost, dramsko i kreativno pisanje, te organizaciju, produkciju, lajf dizajn, scenografiju, kostim... Dakle, uče sve umjetnosti, ali se uče i životu. Većina glumaca, recimo u Americi, nemaju formalno glumačko obrazovanje, ali su dvanaest godina učili dramu u školi po programu koji je bolji nego svi programi naših visokoškolskih dramskih institucija. Dramu uče tako sistematski i tako dugo, opredjeljujući se potom, između ostalog, ko će da piše, ko će da glumi, ko će da producira. Sve one njihove školske priredbe koje mi gledamo na filmovima i televizijskim serijama su rezultati predmeta drama, kojeg predaju stručni ljudi. U taj predmet uključene su sve druge umjetnosti, kao i segmenti opšteg obrazovanja: istorija, sociologija, psihologija, filozofija. I onda je kod njih lako. Kod nas je to tako kako jeste. Kada, inače govorimo o dramskom stvaralaštvu, ja u svakom slučaju izbjegavam riječ umjetnost. Više volim da kažem da je to posebna vrsta znanja i vještine zanata. Kad bi se to tako, sa manje magle gledalo, onda bi ovdje vjerovatno mnoge stvari bile drugačije, izvjesnije, određenije. Postojali bi standardi, počevši od pozorišne infrastrukture: sale, ili scene, do gledališta, preko školovanja glumaca i njihovog angažovanja, eksploatacije predstava i tome slično. Dramska umjetnost je jako važna za jedno društvo, ali ako joj se priđe na pravi način. To nije samo dramski princip koji se koristi na nekim radionicama, psihološkim, ovim, ili onim. Svuda se to može postići. Postoji jedan koji hoće jedno i drugi koji hoće drugo. Šta oni čine da bi to postigli, šta čine da bi ostali ljudi, a postigli to što žele da postignu. To je temelj života. **Temelj drame – sukobljeni odnos.**

Stjepanović dijeli mišljenje svojih kolega u regionu o njihovom položaju, mjestu i ulozi, koja su istina podijeljena. Jedni tvrde da je u kriznim vremenima najlakše „zakinuti“ na kulturi. Drugi cijene da se radi o krizi ideja, a ne novca, rukovodeći se činjenicom da su najbolja djela nastajala u kriznim vremenima.

U pravu su i jedni i drugi. Istina, zavisi od situacije šta je u prvom, a šta u drugom planu. Da li treba imati para, ili ne treba, nego treba imati ideja. S' obzirom da sam cio život proveo u pedagogiji, školovanju sebe, pa drugih, cijenim da je na prvom mjestu potrebno znanje. Jedina dobra stvar je znanje, a jedina loša stvar je neznanje. To su rekli stari Grci i Sokrat. Treba znati, a da bi se znalo treba organizovati taj proces obučavanja, bilo ovako, ili onako. Bilo para, ili ne bilo. Mora se posjedovati znanje u poslu kojim se čovjek bavi. Mora se žestoko i temeljito izučavati posao koji se radi. Bez znanja, džaba ti sve drugo. Meni znaju da kažu: „Jeste li znali da je njoj (nekoj glumici) muž bogat i da joj je kupio pozorište u Americi, ili tamo negdje“. Pa, šta, hoćete li da vam ja kupim pozorište?! Šta ćete sa njim? Eto ti Hamlet, igray ga, ali šta ćeš s njim? Valja znati. Tako, da je prvo pitanje koje se postavlja je: Kako obučiti ljude da znaju da iskoriste jedan euro, bolje nego pet? Kako da stvori ideju, kako da je realizuje, da je razvije, kako da je plasira, da je poveže sa publikom? Džabe, nekome možeš dati ne znam koliko novca, kada on ne zna. Naravno, kada ovo kažem ne zagovaram tezu da ne daju kulturi novac, jer džaba vi znate, kada se od ničega ne može stvoriti nešto. Ne može. Ali mislim, da je pitanje svih pitanja - znanje, a onda sve ostalo. Bez znanja nema ništa!

U crnogorskoj pozorišnoj produkciji, posebno njenoj postprodukciji moraju se sistematski neke stvari mijenjati, kako bi ona bila valorizovana u cjelosti, cijeni profesor Stjepanović. Neophodno je, prema njegovom mišljenju, organizacijski drugačije pristupiti tom poslu.

Prema postojećim kriterijumima i valorizaciji, malo je teško i nezahvalno glumiti u Crnoj Gori, jer recimo ova predstava Gradskog pozorišta iz Podgorice („Pogled s mosta“) je igrala za kratko vrijeme 10 do 12 puta. Još može maksimum deset puta i završili smo. A onda, da bi se odigrala sljedeći put treba da pređemo hiljade kilometara, da gostujemo recimo u Za-

grebu, Beogradu, svejedno, bilo gdje u regionu. Izgubi se po tri dana. To je generalno problem sa svim produkcijama u Crnoj Gori, uključujući i produkciju nacionalnog teatra... U produkcijско – menadžerskom politici i generalno u politici kulture na nacionalnom nivou nije urađeno puno. To se recimo moglo riješiti puno bolje sa drugačijom organizacijom i igranjem predstava na moru u ona tri četiri mjeseca sezone. A šta mi radimo? Glumci rade tokom godine, a ljeti... Što bi glumci radili u januaru ili februaru? Šta ćeš kome tada? Djeca na ferije. Zima je. Hladno. Bljuzgavica... Narodu se ne izlazi iz kuće... Zato ljeti treba raditi. Ići svake večeri iz jednog u drugi primorski grad i tamo izvoditi predstave, pa onda produžiti za Cetinje, Podgoricu, Nikšić... i ponovo se vratiti na primorje. U međuvremenu stići će nove grupe turista, kada ponovo glumci mogu da rade. Tako do kraja turističke sezone mogu da rade. Dovoljno je da se samo adaptiraju postojeće scene na primorju. Nikako da se grade nove, ali pri tome bi trebalo ustanoviti standarde, pa da se ti standardi zadovolje i da se te scene daju besplatno domaćim pozorišnim trupama i kućama. U tom slučaju, jednostavno treba reći: Evo, izvolte igrajte, ali ste obavezni da odigrate predstave preko ljeta za naš glavni proizvod, a to je turizam. Umjesto da zaposlimo glumce da rade, da ih iskoristimo i da spojimo kulturu i turizam u cilju bolje turističke ponude i jače produkcije, mi radimo suprotno. Ključ u bravu u junu u svim pozorištima i tako do septembra, ili oktobra. . Zbog toga na primorju imamo pozorišta iz Kragujevca, Kruševca, ili šta ja znam odakle sve ne dolaze i to su najčešće amateri. Oni animiraju djecu po našem primorju. A kod nas tog prvo nema u tradiciji institucija, a glumci još nijesu naučili da se samoorganizuju i onda ta sezona u gluvo prođe, osim u Tivtu, gdje ima redovnih dešavanja i te ekstravagancije: budvanski i kotorski festivali, koji nijesu ni za koga, osim za one koji su ih napravili za nekih milion eura. Ja sam tu jako osjetljiv i plakao bih kada mi čovjek kaže: „Zašto nema predstava? Kažem mu: Ne znam! Čovjek dalje navaljuje: „Ne znam šta ću sa djecom? Ja bih ih poveo da uživaju u nekoj dječijoj predstavi. Od svih deset, dvanaest dana koliko sam tu, ne mogu nigdje da ih izvedem“. Ljudi čeznu, mole, traže. A mi ostajemo nijemi“?! Glumci ne rade! Novel Čapek je zapisao u jednoj svojoj knjizi: „Zaposlite glumce i oni će vam raditi za tu istu platu“. Tako je i sa našim glumcima. Oni će igrati cijelo ljeto, samo im treba obezbijediti scenu i organizovati posao.

Samo mnogo rada i rezultati će doći. Igram evo sad sa dva studenta, pa oni se brinu hoće li biti dobri. Pitam ih: Jeste li vi dobro radili? Ako ste dobro radili, plodove ćete ubrati. To isto važi i u politici kulture i u producentско – menadžerskoj politici u Crnoj Gori.

S.Marojević

Branislav Trifunović o stavu, glumi i pozorišnim festivalima Istraživanja u glumi otkrivaju nove istine

- *Poslije svega nam ostaje stav*
- *Svaka nova uloga je osvajanje novog stepenika*
- *Ja sam od svog oca, koji je glumac, naučio da gluma nije trka na stotinu metara, nego je maraton*

Branislav Trifunović, poznati beogradski glumac, rođen je u Kruševcu, 1978. godine. Diplomirao je na novosadskoj Akademiji umjetnosti, u klasi profesora Petra Banićevića. Stalni je član pozorišta „Atelje 212“, od 2010. godine. U svojoj karijeri bilježi na desetine zapaženih pozorišnih, filmskih i uloga u TV serijalima. Dobitnik je prestižnih nagrada i priznanja. Publika ga zna po kulturnim ulogama, a u javnosti je poznat i kao umjetnik koji je prisutan u raznim društvenim aktivnostima i kampanjama. Trifunović je poznat po tome što često iznosi svoj stav i sud na aktuelne društveno – političke prilike u zemlji i u svijetu. Iznošenje stava u javnim debatama o važnim, najčešće delikatnim temama, ovaj glumac doživljava kao obavezu.

Mi glumci ne služimo isključivo za zabavu. Cijeneći svoj posao i kao čovjek i kao profesionalac, ja uvijek imam stav. Poslije svega nam ostaje samo stav, jer neke stvari koje radite su u svrhu odbrane datog stava prema svijetu, okolini, društvu i ljudima. To je nešto što oblikuje čovjeka, kojem kada se približi kraj životnog puta, što bi rekao Đuza Stojković, jedino ostaje to, bez obzira na sve poslove kojim se bavite. Ja posao kojim se bavim i svoju karijeru doživljavam kao dio stava. To je širok pojam, ali ja sam nekako sebi dao zadatak da ne želim da se probudim od tog nekog dana, pa tako za deset godina shvatim da nijesam nešto rekao i uradio, ili da sam

čutao i sudjelovao u tome... Provjeravao sam svoje izrečene stavove, bar one što se tiču društva, ljudi, okruženja, politike, ali i svega ostalog. Mislim da sam iz više uglova bio u pravu, ma koliko to grubo zvučalo.

Umjetnost je za Trifunovića je izvor i nadahnuće. Sa njom je rastao, jer potiče iz poznate glumačke porodice. Otac Tomislav i brat Sergej su takođe, poznati glumci. Pozorište je za njega posebno bitno, prevashodno zbog žive poruke i komunikacije.

U Beogradu svega dva do tri odsto ljudi ide u pozorište. To je mala brojka, ali to je istina. Mi se dakle, ne obraćamo nekom širem auditorijumu koji bi mogao da nas shvati, ili čije mišljenje bi mogli da promijenimo. Među tom brojkom koja ide u pozorište ima istomišljenika. Naravno, ima i onih drugih. Ta masa do koje mi sa pozornice dolazimo uglavnom dijeli naše stavove. To nije nešto što će se raširiti virusno. Predstava „Dogvil“ je školski primjer toga, zato što se bavi metaforama. Direktno locira probleme u društvu i direktno prozivamo sve nas koji smo to dozvolili da nam se desi ovo što nam se dešava. Ona je zbog toga u neku ruku megafon koji govori u ime svih nas, ali na neki drugi, direktan način, pa makar to i bilo samo za onih dva, tri odsto koji dođu u pozorište. Oni sigurno neće otići ravnodušni. To je ono što je važno. Oni će sutradan uspjeti da nekom prošire taj glas. Ne glas o predstavi, nego o tome u kakvom društvu živimo i kako bi možda trebali da živimo.

U priči o ulozi umjetnosti i njenom značaju u društvu, posebno mjesto ima film kao medij. Istina, filmovi novije produkcije tome u glavnom ne služe.

Pa jeste, film je jako bitan, ali tu imamo drugi problem. Filmovi koji dopiru do većeg broja publike uglavnom i nijesu filmovi koji imaju političku, ili društvenu poruku. Tako da je to opet mač sa dvije oštrice. Filmove koje gledaju široke narodne mase su uglavnom zabavnog karaktera. Jer, ljudima je previše tih poruka i svega ostalog i nekako film služi uglavnom za zabavu.

Trifunović se produkcijom bavio sasvim slučajno, ali ona mu je pomogla da shvati sa kakvim se sve problemima susreću producenti.

Ja sam, prije svega, glumac. To što sam se bavio produkcijom bilo je sasvim slučajno. Dobio sam neki scenario po kojem smo trebali da snimamo. Trebalo je onda obezbijediti taj novac... Eto, iz tog razloga sam se bavio produkcijom. Angažovao sam se na razne načine da se to desi i to je jedini projekat koji sam producirao. Uzeo sam scenario, nabavio pare za film i krenulo je snimanje filma „Odumiranje“. Ponosan sam zbog tog projekta i nakon njegove realizacije shvatio sam koliko je težak producentski posao. Tek sad drugačije gledam na taj posao. Sada mnogo više razumijem producente koji žele nešto da kažu. Doduše, ima različitih producenata i bave se nekim stvarima koje ja ne želim da imam u svom životu. Sada znam kako se to sa mukom pravi, ako se taj posao pošteno radi. Lakše je razgovarati i razumjeti sve to ako znate kako stvari stoje iznutra. Upoznao sam sve to i mnogo se drugačije ponašam prema svemu ostalom.

Inflaciju pozorišnih mini produkcija i hiperprodukciju festivala, Trifunović ne vidi kao lošu pojavu na ovim prostorima. Naprotiv...

Ako pričamo o pozorišnoj produkciji, onda je moj stav da nikada nije dovoljno predstava i pozorišta. Ako pričamo o festivalima, jedno znam da oni puno znače, posebno za manje gradove, kakvo je recimo moje Užice, u kojem se održava više od dvadeset godina Jugoslovenski pozorišni festival, koji okuplja najbolje predstave iz regiona. Znam šta je taj Festival i njegov sedmodnevni repertoar značio za mene kao klinca, kada sam imao priliku da odgledam na jednom mjestu fantastičnih sedam predstava. Zbog toga su meni festivali jako dragi i važni. I koliko god ljudi pričali ovo, ili ono o tim festivalima, ja dobro znam šta oni znače za male sredine. Takođe, znam koliko im se u tim gradovima pažnje posvećuje.. Ja sam učestvovao na svim festivalima i mnogo mi je draže da odem na neke manje festivale, gdje mogu da vidim punu salu, nego li da budem prisutan na nekim većim festivalima. Mnogo su mi ti ljudi u manjim sredinama draži kao publika, nego oni koji imaju puno prilika da se sretnu sa tim događajima. Ljudima u manjim mjestima to puno više znači, nego onima u većim, jer nemaju priliku da svakodnevno odu u pozorište, bioskop, na neku dobru promociju, izložbu, koncerte i tome slično. Ovim prvim je izbor sužen. Sa te strane ja sam uvijek bio taj koji je branio te festivale, kakvi god da su oni po kvalitetu bili. Naravno, ima raznoraznih festivala, a među njima i onih besmislenih, glupih i loše organizovanih. U svakom slučaju oni se organizuju zbog publike i znam koliko im znače i onda sva druga priča pada u vodu.

Trifunović se raduje novoj ulozi, jer poslu prilazi istraživački. Svako izvođenje predstave za njega donosi neku novinu.

Ja sam od svog oca, koji je glumac, naučio da gluma nije trka na stotinu metara, nego je ovaj posao maraton. To sam još kao mali shvatio. To je jedina istina i nemam namjeru da trajem jednu sezonu, ili jedno ljeto. Ne zanima me ta vrsta popularnosti, niti nekog trenutnog bljeska. Zanima me da poslije pedeset godina rada, mogu da kažem da sam se bavio glumačkim poslom i to je ono što mene zanima kao glumca. U skladu sa tim opredjeljenjem, svaka uloga za mene je osvajanje novog stepenika. To je sad pitanje koliko je svako od nas spreman da se daje i koliko ga nešto zanima. Koliko voli da pogleda u sebe, iznutra, da vidi gdje griješi. Gluma nije zanat koji se jednom nauči i nema više šta da se nauči. To je posao koji se stalno uči, iz svake uloge, iz svake predstave, ili njenog izvođenja... Kada radim nešto novo, bukvalno u tom projektu tražim nešto novo, što ću da osvojim. Razmišljajući tako ja se ovim poslom bavim već dvadeset godina. Svaku novu predstavu što sam radio, znam dobro da sam nešto novo naučio, a što nijesam uradio prošli put. Otkrivanje novih istina i istraživanje u glumi ima drugačiji i dublji smisao od svih drugih grana i zanata. To jeste neka vrsta rudarskog posla. Stalno idemo od početka, od nekog papira, odnosno teksta koji je kostur na koji treba dodati meso. Svaki put je to drugačije. Iznova tražimo djelove tog tkiva i mišića, pa mu na kraju stavite, ili ne stavite srce. Zato je ovaj posao zanimljiv i težak i vrlo često tužan, jer ste nekada nemoćni da neke stvari riješite. To se mijenja iz večeri u več. Kada se igra jedna predstava 80 do 100 puta, pet ili šest godina, uvijek iznova uvidite da nešto možete mijenjati i da se nešto novo može dogoditi u toj ulozi. To je neobjašnjivo zanimljivo, ali i vrlo često naporno. Ima tu jedna istina: Glumci uglavnom umiru kada je kraj sezone. Dosta njih je umrlo negdje ljeti kada se ne radi. Tada im se valjda opusti organizam. Nema valjda tog adrenalina. To ima veze sa cijelom ovom mojom pričom.

S.Marojević

***Slobodan Milatović, rodonačelnik alternativnog teatra
u Crnoj Gori i regionu
Pozorište se opet vraća glumcu***

- *Alternativa komunicira sa svim prostorima*
- *Moj opus sam prilagodio crnogorskoj tradiciji i književnosti*

Stvaralaštvo Slobodana Milatovića, odavno je poznato i prepoznato van granica Crne Gore. Niko Goršič, slovenački reditelj i glumac, za Milatovića kaže da je „enfant terrible“ crnogorskog pozorišta, te da se njegova pozorišna poetika razvila iz političkog epskog teatra Bertolda Brehta i dramaturškog teatra Hajnera Milera. Slobodan Milatović je preteča pozorišnog performansa na tlu bivše Jugoslavije, a rodonačelnik je alternativnog i ambijetalnog teatra u Crnoj Gori. Osnivač je prvog i jedinog alternativnog pozorišta u Crnoj Gori, DODEST (Dom omladine – Dramska eksperimentalna scena, Titograd, 1974 -1999). On je utemeljivač i jednog od najznačajnijih festivalakoji su postojali na ex-YU prostorima – Festivala internacionalnog jugoslovenskog alternativnog teatra (FIJAT) koji je prerastao u FIAT. Iz njegovog opusa izašlo je blizu osamdeset pozorišnih predstava i oko trideset pozorišnih adaptacija. Autor je i dramskih tekstova: „Marko Kraljević Superstar“, „dr Vukašin Marković“, „Modna revija“, „Odjeljenje za kolektivnu psihoterapiju“ ... Dobitnik je Trinaestojulske nagrade za 2011. godinu. Alternativa, najčešće upakovana u ambijetalni teatar, za Milatovića je izbor od njegovog početka bavljenja teatrom.

Alternativa komunicira sa svim prostorima. Teatrom se bavim potpuno drugačije, jer drugačije ne umijem da razmišljam. Kako razmišljam, tako i radim. U Crnoj Gori, ai šire,

uzeta je ta forma iščitavanja u teatru. To ja vidim da je prisutno kod nekih pozorišnih reditelja, ali se to jasno vidi da je namješteno i izvještačeno. Ja ne umijem da radim klasični teatar. Ne vjerujem klasičnom teatru. Klasiku doživljam kao ideologiju. U klasici je često prisutna neka ideologija. Razmišljam u sasvim drugačijem pravcu i evo četrdeset godina otkako se bavim teatrom, stalno sam u toj drugačijoj, alternativnoj priči i izrazu.

Ponekad imam problema sa glumcima, školovanim posebno, jer su oni učeni na klasičnom dramskom teatru. Ja lako koncipiram predstavu, ali onda nastaje problem kako da smjestim glumce u taj koncept. Klasični teatar ne samo kod nas, nego i u svijetu, je 95 % dominantan. To je i normalno. Ja kada radim svoj posao ne kažem da sam napravio predstavu, već da sam pokušao da napravim nešto što mene interesuje i što mislim da će biti pomak u teatru. U Crnoj Gori, reditelji i glumci, a i pozorišta sve više razmišljaju o tome. Ja sam radio i DODEST i FIAT, tu neku estetiku. Vidim da su neke institucije, kao CNP, ali i neka druga pozorišta, sve više bliske tome, a to nije dobro. Ja sam se bavio pokretanjem teatra, a ne pravljenjem teatra.

Najteže mi je bilo, iako se bavim modernim teatrom, da radim avangardne dramske pisce, jer smo na istoj talasnoj dužini. Lako je rušiti nekog klasičnog pisca i dovoditi ga u kontekst avangardnog, modernog. Beketa sam radio veoma uspješno. Radio sam sve njegove

komade, predstave manje i veće forme. Moram priznati da mi je teško da radim ta djela, jer su oni mnogi jači autori, nego što sam ja reditelj, a razmišljamo isto. Uvijek sam postavljao pitanje: Kako da ja njih dovedem u moj kontekst, jer sam ih najviše poštovao kao dramske pisce? Beketa sam potpuno apsolvirao, neke moje predstave su bile i na BITEF-u. Posljednje što sam radio od Beketa je „Čekajući Godoa“ (koprodukcija CNP, FIAT-a i Zetskog doma). Publici je bilo lako sa tom predstavom, jer sam ga radio kao misaoni koncept, kao jednu potpunu filozofsku misao. Publika prema Beketu ima jedan otpor, jer djeluje kao zatvor. Hermetičan je kompletno. Ja sam Godoa uradio tako da ga je publika prihvatila kao potuno klasičnu priču. Meni je bilo lako, jer sam se i ranije bavio Beketom, pa mi je skoro došao kao neki rođak. Jonesko je, za razliku od Beketa, prema mom doživljaju, mnogo veći pisac, zato što se bavi komedijom na neobičan način. A, komediju je teže raditi, nego dramu. Teže mi je pala „Čelava pjevačica“ nego sav Beket kojeg sam radio. Kad sam radio Joneska strašno me interesovalo kako će publika da to primi. Ja sam kod Joneska recimo, prepoznavao neke moje situacije iz Nikšića. Sada kada sam i ovaj komad uradio, ne znam da li bih više Joneska radio. Ne znam da li ću se poslije „Čelave pjevačice“ ikada više baviti apsurdom. Druga je stvar što sam se ja bavio teatrom apsurdna sa tekstovima naših autora. Tu moram da istaknem jednog velikog pisca.. Riječ je o počivšem Zoranu Kopitoviću. On je za mene najveći crnogorski pisac u posljednjih dvadeset, trideset godina. Ja sam od njegovog teksta, tačnije romana „Amerikanac u Parizu“, napravio jednu od najboljih svojih predstava, a to je „Biciklistički ustanak u Crnoj Gori“. Moj opus je ambijentalni teatar i prilagodio sam ga crnogorskoj tradiciji i književnosti. To je moj jedan drugi pravac koji je dominantniji. U toj vrsti teatra radio sam Njegoša, ali predstava „Biciklistički ustanak u Crnoj Gori“, posebno mi je ostala u sjećanju i ona je obilježila moj stvaralački opus u ambijentalnom teatru. No, ta predstava nije obilježila samo moje stvaralaštvo, nego i stvaralaštvo pozorišta tog pravca u Crnoj Gori.

Milatović je uglavnom odradio sve rodonačelnike teatra apsurdna, od Igoa do Beketa: Mrožekove „Emigrante“, kompletnog Joneska, ...

„Čelava pjevačica“ mi je najmiliji tekst desetinama godina moga rada. Ali, ne da se nijesam usudio da ga radim, nego nijesam imao razlog, ili priliku da to radim. Evo, sad sam imao dva razloga da postavim „Čelavu pjevačicu“. To je prije svega Jonesko kao pisac drame apsurdna. Drugi razlog što sam uzeo da radim ovaj Joneskov tekst, je moja želja da se sa tim komadom otvori nova scena u Golubovcima i da se ona posveti Slobodanu Aligrudiću, najvećem glumačkom imenu bivše Jugoslavije. Aligrudić je rođen u Zeti. To je bio moj veliki motiv da radim ovaj tekst.

Radeći na ovoj predstavi nijesam imao čvrst koncept, kao što sam ga uvijek do sada u startu imao. Ovog puta sam to ostavio po strani. Znao sam da nekoliko stvari u „Čelavo pjevačicu“ moram da imam, pa sam prvo napravio adaptaciju teksta. Pretumbao sam ga. Ono što je na početku drame, ja sam stavio za kraj predstave. Nijesam znao gdje će to da na kraju izađe. Ali, jedno sam znao! Jonesko je to! Nosio sam ga u sebi, tako da se ova predstava radila u procesu. U praksi sam do tada imao drugačije tekstove, pa sam morao imati koncept. Ovdje sam zajedno sa glumcima dogovarao, šta je to bitno kod Joneska. Jedno smo znali, a to je da je „Čelava pjevačica“ najigranija predstava u istoriji drame. Imali smo zbog toga problem, jer se ona igrala uvijek na isti, ili sličan način. Tako da nam je u startu bio izazov da je postavimo drugačije. To me je jako namučilo, jer taman nam se učini da smo u red nešto postavili, ili uhvatili, a ono nam izmakne. „Čelava pjevačica“ je bila moja obavezna literatura, ali kada se čovjek sretne sa pozorištem onda nastanu razni problemi. Nijesam htio da idem radikalno, kao što znam da radim predstave u nekoj formi, ili nečem drugom. Ali smo opet zbog tog radikalnog iznutra postavili predstavu drugačije i dobili smo radikalni rez. Jako sam

---

zadovoljan kao reditelj kako sam stopio taj tekst. Nijesam ga narušio, a ponudili smo rješenja koja na prvi pogled ne izgledaju radikalno, ali smo duboko zašli u unutrašnjost teksta tog najvećeg pisca komedije XX vijeka. To mi je bilo naporno, ali istovremeno zanimljivo.

Milatović je nesumnjivo najveći istraživač u modernom crnogorskom pozorištu, a pored kreativne dimenzije, njegova istraživanja su uvijek bila upućena i na zadatak da nađu i jednu vrstu relacije prema problemima, ne samo globalnim nego i na užim, jer ona uvijek mora biti provokacija

Alternativa u osnovi služi da pomjeri granice pozorišta. To je uspjela, kako u Evropi, tako i kod nas. Bivši jugoslovenski prostor je prepoznatljiv po tom načinu izražavanja u pozorištu. Ja sam jedan od rodonačelnika alternative, ne samo u Crnoj Gori, nego i na južnoslovenskim prostorima. Taj pravac je mogao da napravi mnogo. Prije svega alternativa je pravac koji komunicira sa svim prostorima. Nije to klasični teatar, koji se tiče samo određenog prostora. To je nešto što je nastalo iz želje da pozorište izađe van prostorima. Ona je ta koja pomjera granice, komunicira. Alternativa ne mora da ima uspješnu predstavu. Ako je ima, onda je to još bolje, ali njen osnovni zadatak je da pomjeri granice. Zato je alternativa pravljen van institucija, van velikih, megalomanskih festivala. Kada se pomjeraju granice, onda se pomjera i pozorišna umjetnost. Međutim, dešavaju se neke stvari što ljudi još ne znaju i što ne mogu da osjete ovdje i na ovom prostoru, a to je ono što se ja u posljednje vrijeme vraćam onim manjim formama, prije svega glumačkim predstavama. Sto godina je bilo tzv. rediteljskog pozorišta. To pozorište je bilo dominantno. Sada se pozorište opet vraća glumcu, dakle preddramskom, glumačkom pozorištu, a ono je iskonsko iz jednog prostog razloga, jer je sve krenulo od glumca. Ja to osjećam kao potrebu. Kad vidim ambijent, onda mi to djeluje malo namješteno, našminkano. Međutim, predstave koje imaju mali broj glumaca izgledaju sasvim drugacije. Svi veliki reditelji pozorišta u svijetu vraćaju se glumačkom pozorištu iz razloga da bi pozorište u suštini svog bica opstalo. Pozorište ima jednu neposrednu stvar. To je živo izvođenje i živi ljudi su na sceni. To nije moja ideja, ili nekog drugog reditelja. I alternativni pravac sada u centar stavlja žive ljude. Virtuelnim ljudima će biti potrebno sve više žive komunikacije. To je jedina i velika šansa pozorišta. Glumac postaje dominantan kao nosilac energije, moći... Glumac mora da se oslobodi od dramske priče od dramske radnje, jer on mora da nosi istinitu energiju. U tome je moć pozorišta. Pozorište ima šansu da preživi i da dobije veći značaj u potpunoj virtuelnoj opsadi svijeta i globalizaciji. To nas tjera da se vraćamo živim ljudima i pojedincima. U tom smislu pozorište ima veliku šansu da preživi i da bude još više značajno nego što je i imalo značaj kroz cjelokupnu ulogu društva. Ja sam već počeo da vodim računa o glumcima. U dosadašnjem mom stvaralaštvu imao sam svoj jasan koncept, pa glumci neka se snalaze. Sada više polažem pažnju na glumce nego na sebe i svoj koncept. Da bih ja preživio, da bi pozorište preživjelo, glumac mora da bude dominantan. Drugo je pitanje kako ga voditi. Imao sam iskonsku potrebu da vidim šta je to sad pozorište u svijetu. Ovo o čemu pričam je jedna nova perspektiva i budućnost pozorišta. Ako to neko prepozna dobro je, a ako ne, to je druga stvar. Pozorište je malo veći mehanizam. Pozorište nije zabava. Imamo virtuelnih zabava, kroz razne TV programe i druge sadržaje. Pozorište mora sa sobom da nosi živi plač, smijeh, emociju i komunikativnost. Pozorište je proces, aktivan odnos prema životu.

S. Marojević

NOVE DRAME

Milo Masoničić

Bogumili

(Milo Masoničić student je III godine Fakulteta dramskih umjetnosti Cetinje (odsjek Dramaturgija). Rođen je u Podgorici, 1994. godine.)

Dramu „Bogumili“, Masoničić je napisao u prvom semestru III godine studija (2015. godine), kao ispitni rad, u klasi profesora Stevana Koprivice i saradnika Bojane Mijović.)

Prva slika

„...svet tek od njega postoji, za jeretika što tvrdi da pre njega nije bilo požara ,ni vulkana...“
(Skoplje, 1380-ta godina. Pijaca. Pred ljude izlazi Agnija. Nosi krst, sličan onom krstu koji je Isus iznio na Golgotu.)

Agnija: Zar na boga mislite samo kad krst vidite? Krst sveti, kažu... (Agnija pobode krst u zemlju, krst stoji, ona ga pogleda) Šta bečite budale? Nema svetosti ovdje... Ovo su samo dvije daske. (Agnija izvuče horizontalnu dasku koja čini krst i koja je za vertikalnu dasku pričvršćena s dva labavo zakucana eksera, vertikalna daska ostane da stoji zabodena u zemlju, a drugu dasku Agnija drži u rukama ,trenutak ili dva, a onda je baci). Od ove grede tor za stoku se pravi. Zar ona može biti s bogom skopčana? Ne budite glupi, ne vjerujte u ono što vidite. Sve što je vidljivo, lažno je... Ne vjerujte ikonama. Zar mislite da je Bog mali da u jednu škrabotinu staje? Popovi vas uče molitvi. Molite se po potrebi, kažu. Čorba se 'oladila, moli Boga da se ugrije, nema drva za ogrijev, moli Boga da ih donese; ali oni ne znaju zaludnici, da Bog nije pitomo govedo. Ne obraćajte se Bogu iz pohlepe, ne obraćajte se Bogu iz nade u raj, nit' mu se molite zbog straha od pakla... Bogu se molite neprestano, molite mu se zarad njega samog i njegove nedokučive krasote! I nikad ne mislite na sebe, jer tijelo je ljudsko zlobna varka što ju je, po svom liku, od balege i blata umijesio Satana.

Zašto ćutite? Zašto nijemo poginjete glavu zbog mojih riječi? Ima li među vama bogumila? Ko se boji, nije bogumil. Ime mi je Agnija i nije mi teško umrijeti, jer u smrt ne vjerujem. Došla sam u grad Skoplje, da se razračunam s nečastivim, srebroljubivim Dušanom; nad nekima on caruje, ali mnome čovjek ne može ovladati ... Zovu ga silni, a ja kažem da je nejak. Gdje je straža? Gdje je vojska? Dođite đavoli, raspорite mi utrobu... Je li vas ova riječ postidjela?

(Agniji priđe jedan čovjek ,s crnim plaštom i crnom kapuljačom, nema obuću, ide bos. To je Kiril Bosotov, bogumil iz Skoplja)

Kiril: Zašto navlačiš jad na sebe ženo?

Agnija: Ko si ti?

Kiril: U ponoć me čekaj iza crkve.

Agnija: Iza crkve samo mogu da pišam.

Kiril: Pišaj, pljuj ,rigaj... Samo me čekaj.

(Kiril ode)

Druga slika

„...onima kojima su meso smudili, i ognjenim pečatom čist obraz žigosali...“
/Ponoć. Iza crkve. Agnija čuči, kao da piški. Kiril se pojavi./

Kiril: Piškiš je l'?

Agnija: Ti si...

/Agnija ustane/

Agnija: Trudim se, al' sam presušila.

Kiril: Drugi put, onda

Agnija: Ko si ti?

Kiril: Zovem se Kiril Bosotov. Bosotov, jer sam vazda bos.

Agnija: Ja sam Agnija.

Kiril: Ko te poslao u Skoplje?

Agnija: Sama sam došla.

Kiril: Mogla si poginuti danas, na pijaci.

Agnija: Ne bih žalila...

Kiril: Malobrojni smo, teška su vremena, ne smijemo da gubimo glave tek tako.

Agnija: Glava je kao ljuške jajeta, tek kad se slomi, počinje život.

Kiril: Ali mora se slomiti snagom unutrašnjom, ne vanjskom...

/Agnija ćuti/

Kiril: Čitala si spise bogumilske.

Agnija: Jesam.

Kiril: Dakle pismena si.

/Agnija ćuti/

Kiril: Ko te je naučio da čitaš?

Agnija: Zašto to želiš da znaš?

Kiril: Ne moraš da mi kažeš.

Agnija: Da nisi ti neki špijun? Ispituješ me, a kad ti sve kažem onda ćeš da me uhapiš i pogubiš.

Kiril: Da ti nisi neka uhoda? Sumnjivo mi izgledaš...

Agnija: Ja uhoda, ja uhoda?

Kiril: Ti.

Agnija: Stidi se. Mrava ne bih zgazila...

Kiril: Ali za dukat dva, čovjeka bi prokazala...

/Ćute/

Kiril: Šalim se.

/Agnija ćuti/

Kiril: Uh, kakve su bogumilke, ne smiješ se s njima ni pošaliti.

/Agnija ćuti/

Kiril: Eh bogumilska vjero teška, nećeš propasti ni jer pred krstom ne klečiš, ni jer crkve ne gradiš, ni jer vladare ne poštuješ, al' ćeš propasti zato što žene opismenjavaš i podučavaš...

Agnija: Žena je jednaka s muškarcem.

Kiril: Ako tako kažeš...

/Ćute/

Agnija: Nego kakav si ti bogumil kad iza crkve zakazuješ sastanke?

Kiril: Iza crkve je najsigurnije. Niko ne sumnja da se skupljamo pod nosom našeg krvnika.

Agnija: Dokaži da nisi jedan od njih...

/Kiril skine kapuljaču. Preko lijevog obraza mu je ogroman žig, jarko crvena opekotina tri prsta široka, koja seže od ivice usne, iza uveta pa skoro do potiljka./

Agnija: Šta je to?

Kiril: Zakon kaže da se svi koji ispovjedaju bogumilsku vjeru ožežu vrelin žljezom po glavi. Dobro sam prošao, nekima i kožu oderu.

(Agnija ćuti)

Kiril: Jesam li ti dokazao?

Agnija: Jesi.

Kiril: Bojiš se?

(Agnija ćuti.)

Agnija: Ti si vjeru dokazao ožiljkom, ja današnjim govorom...

Kiril: Nisam ni sumnjao u tebe...

Agnija: Plašim se. Sama sam u velikom gradu.

/Čute./

Agnija: Danas na pijaci, neki žar me obuzeo... Sva sam gorjela, od neke želje da se iskažem, pokažem...

Kiril: Nemaš pameti, al' imaš sreće.

Agnija: Bog me je sačuvao.

Kiril: Koliko ti je godina?

Agnija: Petnest.

Kiril: Odakle si?

Agnija: Iz Ohrida, od oca Rastodija, on me opismenio. Prije tri dana su ga konji rastrgli jer je propovijedao vjeru, a ja sam pobjegla da i mene ne bi kaznili.

Kiril: Imaš dug jezik, a nemaš ni sreće ni pameti.

Agnija: Svaka nesreća je, baš kao sreća duboka promisao božja, ja joj se, bez straha, prepuštam kao **talasu**.

Kiril: Fino. A imaš li gdje da spavaš?

Agnija: Otac je rekao da se ako mu se što desi, obratim popu Samuilu. On mu je prijatelj. Starac se o meni kao da sam mu kćer.

Kiril: Samuilu?

Agnija: Da, njemu...

/Kiril zavrti glavom./

Agnija: On je svetac na zemlji. Najveći mislioc, mudrac...

Kiril: Ti ništa ne znaš...

Agnija: Skoplje je veliki grad, a ja sam tek stigla .Možeš li me njemu povesti?

Kiril: Njemu sama pođi. On živi na dvoru Dušanovom. Primio je pravoslavlje. Živi smjerno i povučeno, kažu da se stidi i sjenke svoje...

Agnija: Lažeš.

Kiril: Pođi na dvor. Budi Samuilova dvorkinja...

Agnija: Ne, ne... Ne želim...

Kiril: Živjećeš kod jednog mog prijatelja. On skriva bogumile i daje im utočište.

Agnija: Da li je naš?

Kiril: Jeste, al' to niko ne zna.

Agnija: Kako mu je ime?

Kiril: Tanasije. Vlastelin je. Ima velike posjede, mrzi crkvu i krst, vjeruje u našeg Boga...

Agnija: A ti?

Kiril: Ja ću te posjećivati noću.

Agnija: Gdje ti živiš?

Kiril: Spavam po štalama, a živim gdje god ima ljudi koji su voljni da me saslušaju.

Agnija: Mogu li ja s tobom?

Kiril: Previše je opasno...

/Agnija pogne glavu./

Kiril: O Tanasiju moraš da znaš jednu stvar... On je dobar čovjek. Ali nije predobar.

Agnija: Šta to znači?

Kiril: Hoće da pije vodu i kad nije žedan, hoće da jede i kad nije gladan.

Agnija: Pohlepan je?

Kiril: Snalažljiv.

Agnija: Nikom neću biti ljubavnica, pa makar spavala sa psima, na ulici.

Kiril se nasmija.

Kiril: Taj bi legao jedino s ženom od suvoga zlata.

/Agnija ga blijedo gleda. Ništa ne razumije./

Kiril: Zanimaju ga samo dukati...

Agnija: Ja para nemam.

Kiril: Onda ćeš mu čistiti odaje, prati podove i kuvati. Posluživaćeš ga, a on će ti dati krov nad glavom i pružice ti zaštitu.

Agnija: Zar novac nije u suprotnosti s našom vjerom?

Kiril: Bogumili ne bi smjeli ni da misle na novac, a kamoli da ga posjeduju. Ali nema bezgrešnih... Od dva zla ,bira se manje. A Tanasije je zbilja bezopasan.

Treća slika

„Nikad nikom ne rekoh ,kako stekoh blaga...“

/Soba u Tanasijevom domu. Tanasije sjedi za stolom i broji zlatnike. Ako bi neko ušao u sobu, sigurno bi pomislio da je Tanasije sam, ali to nije tačno. Tanasije nikada nije sam. Njega uvijek prati jedan Demon Đavolak, kojeg možemo smatrati pričinjenjem, ili priviđenjem. Đavolka ,naravno, niko ne može vidjeti sem. Tanasije i publika koja čuti, Đavolak ne može govoriti ni s kim, osim sa Tanasijem, kojeg je je zaposjeo. Ako bi neko pak doznao da je Tanasije u dosluhu s Demonom Đavolkom, vjerovatno bio mogao pomisliti da je pravo ime onostranog bića Satan-el, tj Satan. Ali to je daleko od istine. Đavolak je običan džin, opori duh, koji čezne za prostranošću onostranog svijeta, a koji je zarobljen u ovom svijetu, sa Tanasijem kojeg mrzi. I ne treba previše osuđivati Đavolka, i biti strog prema njemu, jer on je nevidljiv, oholi bogalj, ima tijelo desetogodišnjeg djeteta ,a lice stogodišnjeg starca./

Đavolak /u ruci mu je putir s vinom/: Eh moj Tanasije, kazno od boga...

Tanasije/broji dukate/: Čuti. Brojim.

Đavolak: Šako jada feudalna... Ima li igdje grđeg i glupljeg čovjeka od tebe? Kad bih mogao umrijeti, sad bih se objesio, samo da ne gledam tu tvoju praseću njušku.

Tanasije: Šta to buncaš?

Đavolak: Zaista, vrijeme je najveći neprijatelj svakom biću. Ako živiš lijepo, ono prolazi prebrzo, a čim krenu nezgode , vrijeme stane, samo da agonija ne bi prošla...

Tanasije: Napio si se budalo.

Đavolak: Jedino mi je to preostalo... Da u čaši utapam tugu.

Tanasije: Oduzeću ti i tu čašu... Znaš li koliko me košta tvoje pijančenje?

Đavolak: Tijesna je kuća u kojoj se muzika ne čuje... Suvo je meso ,ako nije malko krvavo. Tužno je drvo ,ako mu se grane ne lome... Nesretna je njiva, ako je svinje ne riškaju...

Tanasije /udari se po čelu/: Kuku... Opet si počeo pjesme da pišeš.

Đavolak: Ah, šta mi drugo preostaje, kad je ovaj život samo daleki odraz onoga što bi trebao biti...

Tanasije: Bolje mi pomozite da prebrojim pare...

Đavolak: Jebale te pare Tanasije, nećeš ih u grob ponijeti.

Tanasije: Onda čuti. Već treći put brojim...

Đavolak: Feudalče, robe najveći! Kad bi one sluškinje što ti hranu donose znale kako ti je život prazan, sažalile bi se i ne bi ti više pljuvale u čorbu...

Tanasije: Koja mi pljuje? Reci mi.

Đavolak: Zavidne su, te napaćene žene... Razumi ih.

Tanasije: Koja mi je pljunula, sad ću da je otjeram...

Đavolak: Smiri se Tanasije. Treba da si zahvalan na toj milosti. Taj ispljuvak, to je jedino što od žena možeš dobiti.

Tanasije: Svaka bi legla sa mnom, samo ja nemam vremena...

Đavolak: Žene su čudna bića. Tako su lijepe i mekanog su srca, liježu pod svakakve svinje, samo da ih rasonode...

Tanasije: Našla bi se neka da na nju legnem.

Đavolak: E moj mučeniče, al' ti nisi ni svinja. Ti si mrtav prasac. A mrtvom prascu, se ni prasica ne daje...

(Tanasije broji pare. Ignoriše Đavolka.)

Đavolak /putir mu je prazan/: U vinu suze gasim, a onda ih ispijam...

/Zveket dukata/

Đavolak: Dosada je dosada, je dosada, je dosada... Dosado, kako si dosadna.

Tanasije /lupi šakom o sto/: Prestani!

Đavolak: Da li si se to najedio Tanasije?

Tanasije: Jesam.

Đavolak: Kako je to slatko...

Tanasije: Ti si nerazuman.

Đavolak: Razume, tamnico najtamnija!

Tanasije: Dok si pod ovim krovom nećeš pisati pjesme!

Đavolak: Nadahnuće, teče mi kroz vene. Avaj, avaj, zašto krava koju volim s bikom spava. Oh, tele siroče, na suncu krepava...

Tanasije: Od tebe nikakve koristi.

Đavolak: A miriše trava, je li stvarno ovo pijanstvo koje ne jenjava!

Tanasije: Bolje bi ti bilo da zarađuješ nešto.

Đavolak: Što će mi pare, ja sam vječan.

Tanasije: Kad me ne bude, plakaćeš za mnom.

Đavolak: Opet počinješ.

Tanasije: Kad bi ljudi znali koliko sam genijalan, padali bi na koljena predamnom, kao pred Hristom.

Đavolak: Ti si bogumil, bogumili ni pred Hristom ne kleče.

Tanasije: Bogumilstvo, što se mene tiče, to je samo posao. Računica je jednostvana... Umjesto običnih kmetova radnika na svom posjedu držim bogumile. Oni ne uzimaju platu, nit' traže polovinu od onoga što zasade; dukata se plaše više no gube. Dakle njihove plate i prihode sve uzimam za sebe. Zahvaljujući njima, štedim i na hrani, jer bogumili meso ne jedu. A zauzvrat dajem im kuće da žive i njivu da obrađuju. Prihodi veliki, rashodi mali, što jedan feudalac zaradi za godinu, ja zaradim dvostruko...

Đavolak: Čega se pametan stidi, budala se time ponosi.

Ulazi Agnija.

Đavolak: Ruža saronka, upravo je ušla.

/Đavolak ustane sa stolice, uzme Agniju za ruku i dovede je pred Tanasija. Naravno ona njega ne vidi, nit' njegov dodir osjeća/

Đavolak: Ručica meka, od baršuna...

Agnija: Vi ste Tanasije?

Tanasije: Jesam.

Agnija: Kiril me poslao.

Tanasije: Lisac lukavi...

Agnija: Rekao mi je da mogu kod vas raditi kao služavka.

Tanasije: Djevojčice draga...

Đavolak: Žena, ovo je zrela žena...

Agnija se zbuni.

Tanasije: Koliko ti je godina?

Agnija: Petnest.

Đavolak: Žena, žene... K'o pješčani sat.

Tanasije: Dakle, djevojčice, reci svom Kirilu da ovdje nema mjesta. Ja jesam milostiv starkerlja, ali moram imati obzira i prema sebi. Ne mogu još jedna gladna usta primiti u domaćinstvo.

/Agnija se okrene. Odlazi/

Đavolak: Ona ide... Ona ide...

Tanasije: Puno sreće. I reci Kirilu da više ne primam ljude u službu.

Agnija: U redu.

/Đavolak uzme putir sa stola. Opali njime Tanasija po glavi. On jaukne/

Agnija: Jeste li dobro?

Tanasije: Glavobolja...

Agnija: Treba li vam pomoć?

Tanasije: Ne, ne, samo idi. Brzo.

/Agnija krene, ali Đavolak opet raspali putirom Tanasija po glavi. On jaukne./

Agnija: Vama je loše...

Đavolak: Primi je u službu.

Agnija: Da donesem obloge?

Tanasije: Ne, ne... Odlazi...

Đavolak tri puta raspali putirom Tanasija po glavi. On tri puta jaukne.

Đavolak: Primi je službu ili ću ti mozak prosuti.

Tanasije: Zapravo djevojčice, pođi u kuhinju, nađi obloge. Primljena si.

Agnija: Hvala vam, hvala vam...

Tanasije: Spavaćeš na tavanu.

Đavolak: Bravo Tanasije.

Tanasije: Proklet bio...

Agnija: Molim?

Tanasije: Ništa, ništa...

Agnija: Meni ste nešto rekli.

Tanasije: Puca mi glava. Idi u kujnu.

/Agnija ode/

Tanasije: Ti nisi pri sebi!

Đavolak: „Što je ljiljan među trnjm, to je draga moja među djevojkama...“. Volim tu ženu! Volim je stara škrstice!

(Đavolak ljubi Tanasije u obraze)

Đavolak: Volim je, volim je! Izgaram za njom!

(Tanasije ga odgurne.)

Tanasije: Vidim ja šta si naumio... Mene ćeš da ubiješ, a onda ćeš da proćerdaš sve što sam stekao.

(Đavolak nešto pjevuši, nešto nerazumljivo i nerazgovjetno, veselo pleše i poskakuje oko Tanasija.)

Četvrta slika

„...učini im što traže, jer oni ne odbiše tebe ,nego mene...“

/Samuilo leži u krevetu./

Samuilo: Snovi su prozori kroz koje čovjek, iz svijeta ljudskog, proviruje u svijet božiji. Tako bogumilsko učenje kaže. Onaj ko sanja svake noći više snova, prenosi i protiv svoje volje, drugima ono što je u snu vidio...Ako sam nekada sanjao san, i htio ga zadržati samo za sebe, nisam to mogao, usta su pričala sama od sebe. Zbog toga bogumili mi uzeše k sebi i postadoh propovjednik, čuveni sanjač bogumilski; rekoše da sam mudar, ali moja je mudrost promicala pored mene, a ja kao da nisam ni učestvovao u njoj...

Ime mi je Samulio, zvali su me Samulio Slavni, ali slava se zamutila prije tri nedjelje, kad sam nakon dva udaraca bičem, primio pravoslavlje. I dalje se zovem Samulio, al' sad me zovu Samulio Plašljivi.

Kažumogao je izdržati još... Ali zašto bih? Čemu god sam se opirao ,to me je savladalo...

/Dolaze Jordan i Prodan, srednjovjekovnin Stanio i Olio, pravoslavni popovi/

Samuilo: Evo ih popovi, dolaze da mi prave društvo.

Prodan: Oh, pope Prodane...

Jordan : Oh, pope Jordane...

Prodan: Da li je milostivi prilog boca rakije?

Jordan: Do dvadeset gradi je milostivi...

Prodan: A od dvadeset je đavolja rabota.

Jordan: A da li je milostivi prilog jedna krava?

Prodan: Ukoliko je steona...

Jordan: Utoliko je prilog milostiviji.

/Prilaze Samuilo/

Jordan: Bog pomaže, brate naš.

Samuilo: Kojim dobrom sveti oci?

Prodan: Partijom lore, prepodobni prijatelju.

Jordan i Prodan sjednu. Izvade karte.

Prodan: Igramo u vruće krompire...

Jordan /protegne noge ,zjevne/: Bogougodnog li dana...

Prodan: Ajde, igramo, dijelim...

Jordan: Ne igra mi se...

Prodan: Pope Jordane, vi meni ovo namjerno...

Jordan: Ah ,pope Prodane, kartanje mi više ne donosi radost.

/Ćute./

Prodan: Mogli bi da trijebimo vaške jedan drugom.

Jordan: Sjajna ideja, pope Prodane.

Prodan: Muče li i vas vaši, prepodobni Samuilo?

Samuilo: Oh ne...

/Prodan trijebi vaške Jordanu./

Jordan: Nego Samuilo, reci ti nama, da li vam je ugodnije od kad ste prešli u našu vjeru?

Samuilo: Ugodno je zaista...

Prodan /trijebi /: Vaškaju li se bogumili?

Samilo: Vaškaju, vaškaju...

Prodan: Jordane, oni se vaškaju, čuješ vaškaju se...

Jordan: Ne uzbuđuj se Prodane.

Prodan: A mišljah da su tolke, beštije, da ih i vaši zaobilaze.

Jordan: Bravo Prodane, ajd' sad pređi na bradu.

Prodan bište Jordanu bradu.

Jordan: Nego, Samuilo, reci, kakav je bio tvoj uticaj kod bogumila?

Samuilo: Oni vjeruju da se u snovima božje slike pokazuju...

Prodan: Sanjao sam žensku...

Samuilo: A ja sam sanjao više od drugih...

Prodan: Igrao sam joj se s grudima...

Samuilo: Zbog toga su me smatrali svetim čovjekom i sve mi na riječ vjerovali.

/Prodan prestane da bište Jordanu bradu. Zamisli se, prisjeća se svoga sna i žonglira nevidljivim jabukama/

Prodan: Njene grudi k'o jabuke.

Jordan: Prodane...

Prodan/igra se/: Hop ,hop.

Jordan: Prodane!

Prodan: Ćip Ćip...

Jordan: Bišti mi bradu, Prodane!

Prodan: Ah, da da...

Prodan bište bradu Jordanu.

Jordan: Nego, Samuilo, imaš li i dalje kakvog uticaja među tim narodom?

Samuilo: Srušite tvrđavu, od nje ostane samo kamen dva...

Jordan: Al' ostanu temelji, a na dobrim temeljima, novu tvrđavu je lako dići.

Samuilo: Šta hoćete pope Jordane?

Jordan: Doista Samuilo, bogumili se jesu stišali, ali se nisu utišali.

Prodan: Vaši jedan dan peku, drugi dan svrbe...

Jordan: Ne plaćaju poreze, niti se klanjaju pred carem, muški vojski odbijaju, a ženske su opsi-menjene, pa pametuju...

Prodan: Trijebiti, trijebiti, trijebiti...

Jorda: Lakše Prodane. To boli!

Prodan vuče Jordana za bradu.

Prodan: Umrите vaše!

Jordan: Dosta za danas. Kraj.

Prodan: Ali nisam završio Jordane.

Jordan: Prevršio si svaku mjeruProdane. Očupao si mi svu bradu.

Prodan: Ne uskrađuj mi to Jordane.

Jordan: Rekao sam svoje.

Prodan: Imam jedno zadovoljstvo u životu, i ono mi se oduzima. A kako je divno i lako trijebiti vaše, kad znaš da svakim pokretom po jednu ubijaš...

Jordan: Dakle, Samuilo, da li svojim uticajem možeš privoljeti ljude pravoslavljju?

Samuilo: Za moje riječi, svi su gluvi, od kada me smatraju izdajicom...

Jordan: Ah Samuilo, znaš kakva su srca vjernika. Vatrema i odana svojoj vjeri, al' vatra splasne ako se ne loži, a odanost je glupa, uvijek u službi gospodara...

Samuilo: Doista je tako Jordane. Tvrdokornost vjere je kao groznica, drma i trese ali je, Bogu hvala, kratkoročna.

Jordan: Ti prepodobni prijatelju, budi groznica. Izađi pred ljude i razboli ih novom vjerom, mi ćemo im nametnuti poreze i otpremiti ih u vojsku i ne brigaj, bićeš bogato nagrađen...

Samuilo: Moram o tome razmisliti.

Jordan: Razmišljaj, al' nemoj dugo... Ostavljamo te sad prijatelju, a ti se javi kad smisliš. Pro-

dane, polazimo.

/Popovi odu/

Samuilo: Zar sam ja potreban da preobratim ljude? Vjernici su kao so, u vodi se rastvaraju. Šta god činio, oni će nestati, jer popovi će ih zapljusnuti strašnim talasom...

Peta slika

“Vjetar ide za prašinom, koja se jutrom mete iz kuće...”

(Agnija riba podove u Tansijevoj kući)

Agnija: Od kada svane do kada smrkne, radim. Ujutro odlazim na njivu, u podne sam u kuhinji, a onda do noći ribam i čistim... Tek sam jednu nedelju ovdje, a već mi se čini da je sav život prošao. Ponekad se sjetim onog dana na pijaci, kad sam izašla pred ljude... Na krilima vjere uzletjela sam i zablistala, ali krpe i metle me satiru gore od najgoreg tiranina. Noću više ne mislim na ono što sam u svetim knjigama čitala. Umornu, san me odmah obori...

(Iza leđa njenih pojavi se Kiril.)

Kiril: Kss, kss...

Agnija: Ko je to?

/Kiril stane pred nju/

Kiril: Kakvog dirljivog pregalaštva... Ribajući podove, sveticom postaješ.

Agnija: Nemam vremena za priču.

Kiril: Došao sam da te obiđem.

Agnija: Kad ovo obavim idem u kuhinju da ljuštim krompir, a onda u špajz da raščešljam vunu...

Kiril: Kakav zanos, kakvo izgranje u vjeri...

Agnija: Vidjela bih tebe da moraš da radiš.

Kiril: Čitavo podne sam opštio s Bogom. No vidim, tebe više ne zanima šta nam Bog poručuje.

Agnija: Evo ti krpa, pa mi prepričaj.

Kiril: Zašto čistiš mila moja, kad prašina nakon godina izgleda isto kao prvog dana?

Agnija: Krsta me bole, ruke su mi otekle i u žuljevima su...

Kiril: Jer si leđa Bogu okrenula...

Agnija: Ne, nego jer su me upregli kao magaricu. Služim ,perem ,čistim, a nikoga nije briga za mene. Da ne treba da me dozovu i ime bi mi zaboravili...

Kiril: Slušaj mila moja, to je samo kušnjaja, naša snaga opada i raste u zavisnosti od božje milosti, a tebi treba malo milosti u životu. Zato sam ti donio nešto...

/Kiril izvadi iz džepa buniku/

Agnija: Šta je to?

Kiril: Bunika. Pojedi malo...

Agnija: Ima krompira u kuhinji.

Kiril: Bunika se ne jede da bi utolila glad stomaka, njome se zasićuje glad duše.

Agnija: Meni ipak crijeva krče.

/dolazi Tanasije/

Tanasija: Prijatelju moj, dobro došao...

/Kiril i Tanasije se grle/

Kiril: Zašto ovu jadnu djevojku satirete teškim radom?

Tanasije: Rad je ljekovit, a svaki lijek je gorak.

Kiril: Evo vidiš, ne žali se mila moja, sve što činiš, tebi ide u korist.

Tanasije: No prijatelju, jesi donio ono?

Kiril: Jesam. Evo, drži...

Tanasije: Zahvaljujem, ti si vazda tu da ojačaš mi duh.

Kiril/Agniji/: Hoćeš i ti mila?

/Kiril proguta buniku.Tanasije proguta buniku./

Agnija /uzme buniku/: Izgleda kao peršun. Da njome začinim čorbu?

Agnija proguta biljku.

Agnija: Magle mi se oči, ali svjetlucaju...

/Ispred Tanasija iskoči Đavolak./

Đavolak: Hapsim te po službenoj dužnosti.

/Tanasije samo odmahne rukom/

Đavolak: Ih al' si se ti prosuo.

Kiril: Kako se osjećaš?

Agnija: Mogla bih da prilegnem, da se odmorim.

/Agnija legne/

Đavolak: Eh crni Tanasije, šta to činiš od sebe...

Tanasije: Aaaaa...

(Agnija leži na podu. Kiril je masira)

Kiril: Treba čovjek nečim da se ošamuti ,da bi jasnije vidio.

Agnija: Osjećam se kao ptica... A nijedna ptica ne zna tajne puteve kojima druge ptice lete.

Đavolak: Tanasije?

Tanasije: Aaaaaa

Đavolak: Eh Tanasije, Tanasije i to malo pameti će te napustiti.

Kiril: Kuda letiš?

Agnija: Preko jezera, a jezero je sliveno u ljusci orahovoj.

Kiril: A onda , gdje ćeš onda?

Agnija: Onda ću na mjesto gdje ću biti zadovoljna...

(Agnija ustane.Agnija šeta kroz sobu)

Agnija/u zanosu/: Ja sam biljka koja ne vene. U ljeto se ne sušim, jer mi srce puno vode. U zimu ne mrznem, jer su mi latice tople. Grudi su mi jastuci od nektara, sisaju ih gladne pčele, ali što ih više isisavaju one više rastu, pražnjenjem se pune, punjenjem su još punije...

(Tanasije sjedi na podu, bez pokreta i uzdaha, izgleda kao prazni lutak, ali pogled mu je prepun prelijepe Agnija koja, u narkoznom zanosu, šeta kroz sobu)

Đavolak: Gdje si odlutao Tanasije? Nije ona za tebe...

Agnija: Ako se nekad žalim, to su samo riječi. Ako se nekad slomim, to je samo prividno. Moja je snaga od svega veća.

(Đavolak priđe Tanasiju. Sveže mu ular za krave oko vrata)

Đavolak: Ajd' govedo, vodim te na ispašu.

(Đavolak vuče Tanasija, ali on je kao prikovan za zemlju. Đavolak muče Tanasiju u uvo)

Đavolak: Muuuu Muuuu

(Tanasije odmahne rukom kao da tjera muve)

Đavolak: Oko guzice, lete ti muve... Mahni repom, goveče.

/Tanasije ne reaguje/

Agnija: Imam sjećanja jednu neprozirnu svjetlost.

Kiril: Idi ka njoj.

Agnija: Ona je kao neko biće, ali nema ni lika ni oblika.

Đavolak: 'Oćeš li da piješ iz zlatnog putira Tanasije?

/Agnija šeta po sobi/

Agnija: Dozivao me i prizivao pojanjem ptice, kroz oblak, vječni spokoj...

Kiril: Trči za njim, mila moja... Pod zemljom su putevi do neba. Ko put promaši umire da bi se opet rodio, ko pogodi vječno živi... Ali ti se ne boji. Moje su ti molitve putokazi...

Agnija: Rada sam poći u smrt, jer od nje se ne umire. Rada sam napustiti život koji me ubija... /Agnija stoji na sredini sobe; u religijskom transu prozrokovanom magijskim djelovanjem bunike, od bunike se njena ljepota udvostručila. A ta udvostručena ljepota, višestruko se umnožava i roji u Tanasijevim očima. On sjedi na podu, a ona je nepomična na srednini sobe, kao raskršće na kom se i sam raj drži. Đavolak vuče ular oko Tanasijeovog vrata, uzaludno./

Đavolak: Ne beči u nju Tanasije.

/Tanasije beči/

Đavolak: Pokazaću ti tri tovara blaga...

/Tanasije ne reaguje/

Đavolak: ... I dva prasca na ražnju, da se zasladiš.

Tanasije: Ne.

Đavolak: Šta je s tobom?

Tanasije: Pojavne stvari zaslepljuju sitna srca.

Đavolak: Nijedno srce nije od pete veće... Pođi Tanasije sa mnom, tamo gdje ima zlata ko govana.

Tanasije: Oću nju.

Đavolak: Ona je moja! To je rečeno.

/Kiril iznosi donosi nekoliko ikona i par kamenčića./

Kiril: Zašto svete slike plaču?

/Kiril baci kamen na jednu ikonu/

Kiril: Jer ih kamenom razbijam.

/Kiril baci još jedan kamen, ikona padne/

Kiril: Ko će da se igra?

Tanasija: Ja ću, ako ona hoće.

Đavolak: Tor ovaca ti dajem, samo odustani od nje.

Tanasije: Igram ako Agnija hoće.

Đavolak /ljutito/: kunem ti se tanasije, do prosjačkog štapa ću te dovesti.

Tanasije: Ajd' djevojčice da se igraš.

(Đavoak nestane. Kiril namješta oborene ikone)

Kiril: Kss, kss, ženo, gdje si odlutala?

Agnija: A?

Kiril: Gdje si odlepršala lastavice? Hoćeš da se igramo?

Agnija: Čega?

Tanasije: Gađamo ikone kamenjem.

Kiril: Ko pogodi, taj se posveti, ko promaši, nije bogumil.

Agnija: Stvarno?

Kiril: Hahaha, ne. Igramo se da nam vrijeme prođe. Ajd, evo ti kamen.

(Ona gađa ikonu, ali promaši.)

Agnija: Predaleko mi je.

Kiril: Gledaj.

(Kiril zafrljči kamen na ikonu, ikona padne. Tanasije uradi isto i on sruši jednu ikonu.)

Kiril: Kad bi samo ovo vidjeli oni što se s ikonama ljube i što pred njima kleče ... Zašto li nas Bog za ovu uvredu ne kazni gnijevom svojim?

(Tanasije gađa ikonu, pogodi je, ona padne)

Kiril: Jer nismo njega uvrijedili, no ljude što su ovim slikama prikazani.

(Kiril baci kamen na ikonu, obori je.)

Kiril: Zar se Bog može prikazati bojom kojom se mažu zidovi? Zar on može imati ljudski lik?

(Kiril baci kamen na ikonu, obori je. Sve su ikone oborene)

Agnija: A ja? Preskočili ste me.

(Kiril podigne ikone i namjesti ih. Tanasije priđe Agniji s leđa. Stavi joj kamen u ruku, uhvati je oko struka.)

Tanasije: Zažmuri. Zadrži dah. Polako otpuštaj vazduh i uporedo s njim baci kamen.

(Agnija poslušala njegove instrukcije)

Tanasije: Oči otvori tek da vidiš kako ikona pada.

(Agnija baci kamen, pogodi ikonu)

Agnija: Uspjela sam, uspjela sam.

(Tanasije je zagrla)

Tanasije: Pogodila si, pogodila si.

(Tanasije spusti ruku na Agnijinu guzu, drugu ruku zavuče između njenih butina.)

Agnija: Šta to radiš?

Tanasije: Pogodila si, pogodila si.

(Agnija se odmakne od Tanasija)

Kiril: Šta je bilo?

Agnija: Dodirivao me je.

Kiril: On? Hahaha...

Agnija: Primakao me je sebi i dahtao mi je za vratom. Zavlačio mi je ruke među butine.

Kiril: Umislila si, pa ne bi on, to je naš stari Tanasije.

Agnija: Kunem ti se Kirile.

Kiril: Pogledaj ga, zar bi on...

Agnija: On, on.

Kiril: Tri put ti može biti otac, suv svucijat isušen panj ti je on...

(Tanasije se zaleti udari Kirila)

Kiril: Šta bi starče?

(Tanasije ga opet udari, nasrne i treći put)

Agnija: Kuku, kuku, Kirile, spašavaj se.

/Kiril odgurne Tanasije/

Tanasije: Ovu ćeš uvredu životom platiti.

Kiril: Ne buncaj starče, udarila ti bunika u glavu.

Tanasije: Ona je moja...

Agnija: Kirile oči su mu krvave.

Tanasije: Bićeš moja Agnija, Agnijice, život u mene da udahneš, poljupcem. Zbog tebe bi se odrekao blaga, jer ti si blago veće od svih.

/Tanasije ščepa Agniju/

Agnija: Pusti me,пусти me...

/Tanasije je poljubi u usta. Kiril ga udari u glavu. Tanasije padne na pod. Kiril ga šutira u tur/

Kiril: Srami se jarče pohlepni, pohotni, smradež se svud oko tebe širi.

Tanasije: Nemoj, Kirile, brate...

Kiril /šutira ga/: Stao sam za vrat svakoj gadosti bjelosvetskoj...

Tanasije: Sjeti se šta sam sve učinio za tebe.

Kiril/šutira ga/: Il' sam aždaju zauzdao, il' sam poginuo.

Tanasije: Pogriješio sam Kirile...

Agnija: Ajdmo odavde.

/Kiril šutne starca u stomak, jako. Ovaj se previja na podu i cvili./

Kiril: Znao sam da ti je duša prljava i kvrana, al' mišljah da u njoj ima nešto čisto svjetluca. Grdno sam se prevario.

(Kiril ga pljune)

Agnija: Ajmo.

/Kiril i Agnija odu. Tanasije leži na podu/

Tanasije: Likuj sad Kirile, dok još možeš, jer ječaćeš kad se strašnom osvetom na tebe obrušim.

/Tanasije pljuje krv/

Tanasije: Male svilene ruke Agnijine i njena svilena koža, gužvaće se u mojoj postelji.

Šesta slika

“Pada ruka u svakom od nas-pad živi neizbježno, pa ipak, neko beskonačno dobro ovom padanju daje smjer i sklad...”

(Sviće iznad Skoplja. U jednom rumenocrvenom zamahu sunca, nebo osvjetli i noćna tmina se povuče iz grada i okolice. Kiril i Agnija stoje na stijeni odakle se vide čobani koji u zoru izvode stoku na ispašu. Jutro je studeno, pa je Kiril zamotao Agniju u svoj plašt i sad se on smrzava umjesto nje.)

Agnija: Je l' ti hladno?

Kiril: Nije.

Agnija: Pa zašto onda cvokoćeš?

(Kiril ćuti)

Agnija: Šta će biti sa mnom?

/Kiril ćuti/

Agnija: Kod Tanasije se ne vraćam.

Kiril: Ne bi te on ni primio.

Agnija: Onog dana kad je svezan za konjeske repove, moj otac rastrgnut, nisam se uplašila. Ispunila sam se nekom snagom koja je nastala iz bijesa i povrijeđenosti, htjela sam da se svetim, poželjela da svi oni koji su mog oca osudili dožive njegovu sudbinu. Ali danas, prvi put se bojim, mala sam kao zrno graška, a svijet je prepun istog takvog zrnelja, koje ne misli ni na šta, osim na sebe.

Kiril: Imaš mene. Ja mislim na tebe.

Agnija: Ti me žališ, ali ubrzo ćeš ožaliti i sahraniti u surovi život gdje nemam nikoga svoga.

Kiril: Zašto to govoriš?

Agnija: Za mene te ništa ne veže, osim sažaljenja, a ono spona koja nas može spajati par dana, najduže, a onda kud koji mili moji, svako na svoju stranu...

Kiril: Ja te i poštujem. I učiniću sve da te zaštitim.

Agnija: Pokušao si da me zaštitiš i poslao me Tanasiju.

Kiril: Nisam znao da je tako kvaran.

Agnija: Ne vjeruj kćeri, onima koji ti nude spas, niti vjeruj onima koji te guraju u propast, govorio mi je otac. Ne vjeruj ljudima na riječ, uopšte, jer riječi je samo šumovi, bezrazložno zašume i bezrazložno utihnu.

Kiril: Lijepo te je otac učio, nikome da ne vjeruješ.

/Agnija ćuti/

Kiril: Nepovjerenje je najteža bolest. Sprečava nas da živimo.

Agnija: Učio me je da vjerujem samo životu. On će se svojim nevidljivim silama, postarati da

sasvim ne propadnem. No čini mi se da me te nevidljivi sile guraju u provaliju, mogu da im se suprostavim, ali uzalud, kad znam da je od mene sve jače.

Kiril: Kako to govoriš? Šta je s tobom?

Agnija: To što me ranjava čini mi uslugu. Voljela bih da umrem.

Kiril: Smrt zaista jeste najveća sreća, no treba biti strpljiv i tu sreću zaslužiti.

Agnija: Zamisli kako je lijepo, ležati u postelji ispod zemlje, dok se iznad tebe njišu travke...

Kiril: Dosta! Ići ćeš sa mnom. Gdje budem ja, bićeš ti.

/Agnija ćuti/

Kiril: Zbilja Agnija, nas dvoje jesmo maleni kao dva zrna grška, a svijet doista jeste ogromna pustopoljana. Al' valjda na toj velikoj pustopoljani postoji jedna majušna rupica da se u nju dva sićušna zrna skriju.

Agnija: Možda postoji. Ali u svakom zrnu, ma koliko malo bilo, još jedno pusto polje živi.

Kako da znam da mi kraj tebe neće biti pretijesno?

Kiril: Kušaćemo sreću, pa šta nam Bog da.

/Agnija ćuti/

Kiril: Hladno mi je.

Agnija: Uđi pod plašt.

(Kiril se pribije uz Agniju)

Kiril: Je l' ti tijesno?

Agnija: Ne.

Kiril: U istoj toploti naša dva tijela se griju.

(Kiril poljubi Agniju u usta. Ona mu uzvarati poljubac.)

Sedma slika

“Crvi! Slijepi druzi, ogluvjeli u tami...”

(Gradski trg ,ispred crkve. Popovi Jordan i Prodan podižu građevinu nalik na štalu. Ta građevina će biti zatvor i mučilište za preostale bogumile. Popovi grade vješala, iznose sprave za razapinjanje, namještaju kuke za dranje kože, spremaju sve za za bičevanje, iznose i veliki kazan u kom će jeretike peći, pred očima naroda. To mučenje će biti u isti mah i presuda za nevjernike odmetnute od prave crkve i opomena za narod koji će posmatarati surovo kažnjavanje. Dok oni prave tor za mučenje, oko njih šeta nevidljivi Đavolak)

Đavolak: Noćima ne spavam. Prevrćem se po krevetu, brojim ovce, uspavljujem se , pokušavajući da mislim na nešto lijepo, ali pogodite, nikad ne mogu da zaspem. Što više pokušavam da mislim o lijepoti, to mi više nadolaze sjećanja na ono ružno i ubrzo uviđam potpuno odsustvo ljepote. U sjećanju, kadkad mi svitne neki trenutak ljepote, sočni miris pečenja, zalazak sunca, zrela voćka ,neka lijepa žena, ali već u sledećem trenutku uviđam svu okrunost iza tog privida.

Samo budala može mirno spavati. Ovaj svijet je najgori od svih svjetova .A znate zašto?

Zbog bola u leđima. Opipajte vaše plećke. One se završavaju malenom oblom kosti, koja kod izgladnjelih upadljivo štči. Na ovom svijetu rađaju se sve sami anđeli, ali krila su im zakržljala. Te dvije trule koske su razlog svom bolu, koji obuzima ne samo leđa, već i čitavo tijelo i dušu u tom tijelu. Čim leđa prvi put zabole, doba nevinosti se završava. Već grcate u prljavštini tijela koje vam se gadi i koje vas uzbuđuje.

Ja sam Đavo, gospodar sveg vidljivog. Vladam čovjekovim čulima.

Pečenje je na stolu, al' ne vuče me glad stomaka njemu, nego glad očiju; podvode mi djevojčicu u krevet, ne mami me k njoj čistota njezina nedorasla tijela, no strah na njenom lica, iz kog

---

očitavam svoju nadmoć.

Kao pauk, čovjek svoje mreže od pohlepe i gladi plete u uglu sobe, i u njih lovi druge ljude, al' ga jednog dana, domaćica, svojom metlom, slučajno pomete i više ga nema.

Šve što se rodi, zaslužuje nestati. Život je kao zatvorena čaura, al' u smrti se okrilati.

A ja, šta će biti sa mnom? Proklet sam i besmrtn. Nema mi odalazka. Kapije drugih svjetova, meni su zatvorene.

Prepustio bih se ljudskoj sudbini, samo da bih se mogao umrijeti i izbaviti iz ovog kraljevstva kojim gospodarim i koje mrzim.

(Đavolak nestaje, a u tom trenutku Jordan i Prodan završavaju rad na poligonu za mučenje bogumila.)

Prodan: Na zdravlje nam sve ovo pope Jordane.

Jordan: I na čast pope Prodane.

Prodan: Svega ovdje ima...

Jordan: I bič, da udari...

Prodan: I vješalo da objesi...

Jordan: Iz raja je batina izašla...

Prodan: Blago onom kog je snašla...

Jordan: Da se malo pomuči.

Prodan: Da ga vaspita i poduči...

Jordan: nažalost ni batina nije svemoćna.

Prodan: Nekim ljudima ni mazga nije ravna.

Jordan: Kad tvrda glava nešto zatupi, neće nikako se opusti.

Prodan: Al' od tvrđeg, ima tvrđe...

Jordan: Kamen se maljem lomi...

Prodan: A luda glava...

Jordan: Skida se s ramena...

Prodan: K'o suvišan korov.

Jordan: Svi oni što se pred krstom ne krste...

Prodan: Što pred carem ne kleče...

Jordan: Što u vojsku ne odlaze...

Prodan: Nit 'poreze plaćaju...

Jordan: A misle da su neko i nešto...

Prodan: Bogumili podli...

Jordan: Kušaćemo njihovu vjeru na vješalima.

Prodan: Ko je spreman umrijeti, nije šteta.

Jordan: Ko hoće živjeti, nek živi...

Prodan:... Al kako Bog zapovijeda...

Jordan: A ljudi odobravaju.

(Dolazi Samuilo)

Prodan: Dobro došli prepopodobri prijatelju...

Jordan: Dobro što smo se našli...

Prodan: Ipak smo mi naši.

Jordan: Da nam u ovom naumu pomognete.

Samuilo: Od ranog jutra ste vrijedni.

Jordan: Ljenost je smrtni grijeh koji prethodi svim drugim grijesima.

Prodan: Kako ste mudri pope Jordane...

Jordan: Kako ste uviđavni pope Prodane.

Samuilo: Nego čemu li služi ova vaša građevina?

Prodan: Dobru najvećem moj prijatelju...

Samuilo: I ona vješala?

Jordan: Ona su da razbistre misli...

Samuilo: A one batine?

Prodan: Da upozore na grešku...

Jordan: Ako što pogrešno kažete.

Prodan: Dobro se mora razlikovati od lošeg...

Jordan: A kako podvući granicu između to dvoje, ako ne bolom.

Prodan: I strahom...

Jordan: No, ne mislite li da je ovo naše oružje čudo stvaranja?

Samuilo: Čovjek je stvoren po slici božjoj, a da živi po uzoru na životnju.

Jordan: Da nemate kakvu zamjerku, prijatelju?

Samuilo: Nikako, nikako...

Jordan: E pa onda da vam kažem. Uskoro ćemo pohvatati sve bogumile. Vi ćete s njima razgovarati. Koji se odreknu vjere, dobro je. Koji se ne odreknu, biće ubijeni.

Prodan: I neće biti sahranjeni.

Jordan: Neukopani i vječno prokleti...

Prodan: Teško će se mučiti na onom svijetu.

Jordan: Bacićemo ih svinjama...

Prodan: Da im riškaju po drobovima...

Jordan: I po blatu razlvače tijela.

Samuilo /za sebe/: Blato je od zemlje nastalo. Grlíce im leševe k'o pohotna nevjesta i nježno ih sprovesti pod zemlju, kao u bračnu postelju. A tamo, Bog svima oprašta.

Osma slika

"Pohvatajte lisice što uništavaju vinograde, jer su nam vinogradi još u cvatu"

(Visoravan .Kril i Agnija vode ljubav u travi. Oko njihovih nagih tijela suve travke pletu krhko gnijezdo...)

Kiril/ljubi Agnijine ruke/: Kako si lijepa, najdraža moja, kako si lijepa, oči su tvoje kao slavuji. Kad stojim pred tobom, kao da sam pred trpezom punom svega. Gladan sam, ali postim. Bojim se dodirnuti te, da ne bih tu ljepotu oštetio.

Agnija: Ruža cvjeta, cvjeta i precvjeta, pa uvene. Moje je tijelo kao pogača, dok je vruće mami i prija, a ako se ohladi otvrdnuće i sve ćeš zube polomiti . Ništa se ne boj! Svom gladau nasrni na mene, pojedi me, nemoj da mrva ostane i ne boj se da ću nestati, jer za tebe, uvijek ću se obnavljati, poput proljeća.

Krili /ljubi joj grudi/: Nikada se neću zasitati...

Agnija: Hoću da te hranim u izobilju, a da vazda budeš gladan.

Kiril /ljubi joj grudi/: Zar je moguće da je sva ljepota svijeta u njih stala? /Stavi glavu na njene grudi/ Kako su meke i mirne...

Agnija: Odmori glavu. To su jastuci puni mlijeka.

(Kiril je ljubi svud po licu i vartu. Agnija raširi noge)

Kiril: Kad se prepustim tebi, ne dozvoli da osjetim tvoje odustvo, jer će se tad ona polovina koja sam bio još jednom prepoloviti, i biću manji od makovog zrna.

Agnija /širi noge/: Odričem se Boga i Satane da bih primila ime tvoje. Krsti me zapaljenim pre-

ponama...

(Agnija nogama zagrli Kirilove bokove. Stenje i uzdiše. Blagi povjetrac struiji preko visoravni. Suve travke na kojima leže, zatvaraju se kao ljuske, i štite Agniju i Kirila od pogleda)

Deveta slika

“Misli mi jasne iščeznuše, u neprekidnom mješanju tamnom, a polako se sakupiše... da pođu sa mnom, povorke, povorke junaka...”

(Noć. Smuiloova spavaća soba. Čuju se glasovi. Oni dopiru s trga gdje popovi Jordan i Prodan ubijaju bogumile. Čuju se krici i jadikovke mučenika, glasovi i vrisci...)

Prvi krik: Bez očiju ostah...

Drugi krik: Kidajte mi prste, krvnici. Nikad se prekrstiti neću.

(Čuje se jedan vrisak, pa još jedan, i još jedan. Samuilo ustane iz kreveta. Priđe prozoru.)

Samuilo: I večeras ih ubijaju, kao bijesnu paščad. Gradom teku potoci od krvi. Zemlja krv upija. Kako li će samo biti gorki plodovi te zemlje?

Treći krik: Ključa voda u kazanu...

Četvrti krik: U nju će nas potopiti.

Šesti krik: Koža se s mene guli...

(Još jedan vrisak, pa još jedan I onda muk)

Samuilo/gleda kroz prozor, govori šapatom, za sebe/: Zašto se braćo mučite? Mogli ste se riječju odreći vašeg Boga, ali srcem uz njega ostati...

Prvi glas: Ne vrištite drugovi. Ne ponižavajte se.

Samuilo: Patnjom se kupuje mjesta u raj. Ali mora li cijena biti tolika?

Drugi glas: Pjevajte prijatelji, pjevajte dok nas vješaju.

/kreće pjesma/

Prvi glas /pjeva/: Leptir mali, s cvijeta na cvijet leti... Jedan cvijet je rumen, a drugi je blijed...

Šest glasova pjeva: Svaki je lijep, ali nijedan vječan, svaki miriše ,al' nijedan zauvijek...

(Čuje se škripa vješala. Nakon svake škirpe vješala, čuje se jedan glas manje.)

Pet glasova pjeva: Leptir pita polje: Raste li gdje cvijet otporan na smrt i sušu? ima li neki cvijet da milošću zagrlj moju dušu?

(Škripa vješala)

Pjevanje u četiri glasa: Polje leptiru odgovara: Ima ,ima, sunce najljepši je cvijet, ni t' vene, ni t' se gasi, čak ni kad je noć...

(Škripa vješala)

Pjevanje u tri glasa: Leptir k'a suncu poleti: Primi me k sebi sunce milo ,postavi me na svoje krilo...

(Škripa vješala)

Pjevanje u dva glasa: Sunce leptiru odgovara: Dobro razmisli leptiru mali, nema ti više šuma I livada ,primiću te lako, al' te pustiti neću nikako...

(Škripa vješala)

Jedan glas pjeva: Leptir suncu odgovara: U svoju me svjetlost rastvori, da i sam svjetlost postanem...

(Tišina. Samuilo se zagrcne. Nešto bi rekao, ali ne može. U sobu utrčava pop Prodan. Brada i ruke su mu krvave)

Samuilo: Šta je?

(Prodan povraća)

Samuilo: Šta je s tobom?

(Prodan još jednom povrati)

Prodan: Smrdi, užasno smrdi... Trulo meso.

Samuilo: Nema ovdje mesa.

Prodan: Ne mogu da podnesem ovaj miris.

Samuilo: Pogledaj Prodan, dolje, pod prozorom leži mesište koje je nekad hodalo.

Prodan: Imaš li vode, Samuilo? Moram da se operem.

Samuilo: Eno ti bokal kraj kreveta.

Prodan: Polivaj me Samuilo.

(Prodan pere ruke)

Prodan: Tako, tako, naspi, više, više...

Samuilo: Nema više vode.

Prodan: I dalje smrdi, trulo meso.

Samuilo: Nema vode koja će taj miris da spere.

Prodan: Poću na rijeku... Ona će odnijeti ovaj glib.

Samuilo: Neće dovoljno daleko.

Prodan: Staću pod vodopad, on će s mene ostrugati ovu trulež.

Samuilo: Pogledaj Prodane, vidi kroz prozor.

(Prodan pogleda kroz prozor)

Samuilo: Žrtva se vazda sveti svom dželatu. Za tebe nema spasa.

Prodan: Jordan nije ni trepnuo. Slali smo ih na vješala jednog po jednog, a on, samo je gledao... ja, kakava sam ja budala...Kad smo prvoga objesili, sav sam se preznojio. Krv mi je udarila u glavu i kao da sam izgubio razum. Počeo sam da se smijem.

(Prodan se naglo nasmije)

Prodan: Hej , hej, glava ti je otpala!

(Smije se)

Prodan: Kad ljude okačiš o vješala, oni postaju cvjetovi. Lice im se zarumeni, onda bude ljubičasto, a na kraju modro. Modra koža latice, crna usta tučak... Tad im jurne pjena na usta... Zato pjevaju o cvijeću... i leptiru.

(Prodan se nasmije)

Prodan: Reci nešto, reci nešto, hahahaha... Maca pojela jezik?!

/Prestane da se smije/

Prodan: On ne govori, mrtav je.

(Prodan se opet nasmije)

Prodan: Iz praznih očnih jama, izlaze im crvi, prst debeli...

Samuilo: Dosta Prodane, poluđećeš, ako već nisi.

Prodan: Jordan nije ni trepnuo. Sve je držao u šaci. Sve je znao. Ah Bože, zašto si ga nagradio hrabrošću, a mene kaznio kukavičlukom?

/Prodan se nasmije/

Prodan: Reci nešto. Ništa?

/Prodan se smije/

Prodan: Maca pojela jezik, koza obrstila uši, konj pozobao oči... Slušaj me Samuilo, da ti kažem nešto... Ali to niko ne smije da zna. Ovo je tajna. Samo ja to znam, niko drugi.

Samuilo: Kaži.

Prodan: Niko drugi, niko drugi, samo ja. Jedino ja znam. Niko ne zna, to što ja znam. Ovo mora biti tajna. Velika tajna, tajna tajna, najtajnija tajna tajna.

(Samuilo ošamari Prodane)

Samuilo: Buncaš, saberi se.

Prodan: Nije Bog stvorio svijet. Ni t' čovjeka po svom liku. Vjeruj mi, znam sve . Ovaj svijet, je kravljji želudac. Čovjek je najsretniji dok ne postoji, prije nego se rodi...

Samuilo: Poludio si Prodane. Ali tvoja mi ludost godi.

Prodan: Još nerođen, čovjek je sretna travka na beskonačnoj livadi spokoja, gdje vrijeme ne postoji. A onda se na toj livadi pojavi jedna krava, želudac te krave je svijet koji poznajemo... Muuuuu, muuuu, muuuu...

/Prodan oponaša kravu/

Prodan: Ovako ide, raskrebečena kravetina, teška je i sebi sama, muuuu muuuu, muuuu... istražno pati, bole je zglobovi i noge, al' ne traži ona lijek za svoj bol, od toga bola je zla i glupa i muče... muuu muuu muuu. Muuuuu muuuuu muuuu muuuuuuuu muuuu.

(Samuilo ošamari Prodana)

Prodan: Šta je bilo?

Samuilo: Izgubio si se.

Prodan: Gdje sam stao?

Samuilo: Na spokojnoj livadi pojavi se krava...

Prodan: Ah, da. E ta krava, ta odvratna glibava krava, to je svijet. Ona jede spokojne travke s livade. Svaka travka je čovjek. Kad krava pojede travku, čovjek se rodi u svijetu. Čovjek je rođen da živi u želucu krave. A to je najgore mjesto, Samuilo. Najgore, jer krava u prednjem dijelu želuca smekša travku pojedenu travu, a onda je povrati, pa je žvaće u ustima i guta i ponovo vari i preživa... Sve dok se u tom strašnom povraćanju i ponovnom žvakanju i varenju čovjek ne rastvori i nestane. Nema sreće ovdje Samuilo, samo povraćka. Mi ne živimo, mi se preživamo... Muuuu muuuu muuuu... I trulež, trulo meso. Daj mi vode da se operem. 'Oću vodu. (Samuilo ćuti)

Prodan: Opet ovaj miris.

(Samuilo ćuti, Prodan muče. Ulazi Jordan)

Jordan: A tu si nesrećo!

Prodan: Muuuuu, prepodobni Jordane. Muuuuu

(Jordan šamara prodana)

Jordan: Izvinjavam se na smetnji. Odjednom je skrenuo pameću i pobjegao.

Prodan: Muuuu, muuu, prš...

Samuilo: Baš smo prijatno razgovarali.

Prodan: Beeee, beeee...

Jordan: Danas je bio uspješan dan. Čini mi se da smo stali za vrat, ovoj strašno bogumilskoj pošasti. Šestoro je pogubljeno. Dvadesetoro se pokajalo ,prateći vaš primjer i prigriilo pravu vjeru.

Samuilo: Drago mi je što su izabrali živo, a ne smrt.

Jordan: I dalje ste jako ugledni među bogumuilskim svijetom. Dovoljno je pomenuti vaše ime i svi odmah pitaju za vaše zdravlje.

Samuilo: Srećan sam što to čujem.

Jordan: No, bili bi daleko korisniji kad bi razgovarali s nevjernicima. Mislim da bi ste ih sve ubijedili da se odreknu te sekte i stupe u pravoslavlje.

Prodan: Prš, prš, rrrrrrr...

Jordan: Sramotiš se Prodane. Šta će svijet reći?

Prodan: Muuuu, muuu... Iaaa...

Jordan: Nadam se da ga niko nije vidio u ovakvom stanju.

Samuilo: Kod mene je već neko vrijeme.

Jordan: Naša ponuda i dalje važi. Za svakog kog preobratite, dobićete deset zlatnika, a toliko

---

je njih koji čekaju spasenje svoje duše...

(Prodan stavi ruke na glavu, kao da pravi rogove. U svom ludilu, postao je bik. Zaleti se put Jordana, hoće ga proburazi rogovima)

Prodan: Uuuuuuuuuuuuuuu...

(Jordan ga odgurne. Prodan opet pokušava da ga proburazi rogovima)

Prodan/udara Jordana/: Gubi se s moje livade.

(Jordan ga ščepa za vrat.)

Jordan: Kunem ti se, poslaću te u klanicu, kukama će te zakačiti da visiš s tavanice, pa će živog da te oderu.

Prodan/rukama pokriva lice/: Nemojte, nemojte molim vas.

Jordan: Pa će da te suše, i melju, i krckaju, a onda da te pojedu.

(Prodan vrisne. Otme se jordanu. Baci se na pod i zaplače).

Prodan /kroz suze/: Pašnjaci me dozivaju, ali sve su livade spaljene i od pepela.

Samuilo /klekne kraj Prodana/: Evo ti svježe travice.

(Prodan liže Samuilov prazan dlan)

Jordan: Sramota.

Prodan: Vratite me u majčinu utrobu.

Samuilo: Nek' ostane kod mene večeras. Do jutra će mu biti bolje.

Jordan: Kako god... Samo da ga niko ne vidi.

Samuilo: Pasi, pasi tele moje malo, čitavo nebo u tvoje oko je stalo.

(Prodan spokojno pase s nepostojeće livade koja se prostire preko poda Samuilove kelije)

Samuilo: Telad imaju najljepše oči, uvijek sam u njima slutio ljepotu i tugu. Kasnije kad odrastu, sve to im se izgubi iz očiju i ostanu samo umor i tupost.

Jordan: Idem sad, Samuilo. Danas je bio dug dan.

Samuilo: Laku noć Jordane.

Jordan: Laku noć i razmislite deset zlatnika za svakog kog preobratite...

/Jordan ode. Prodan pase/

Samuilo: Sanjao sam bijele golubice. Letjele su preko šuma. Svaka je u kljunu nosila maslinovu grančicu. Kad su sletjele na zemlju, iznenada sve golubice su se preobratile u crne gavranove, a one maslinove grančice postadoše novčići. Da li je moguće hodati zemljom, a neisprljati se?

/Prodan pase i mljacka/

Jordan: Je li ukusno Prodane?

Porodan: Muuu, mmmmm, mhm...

Samuilo: Ti si najsrećniji od svih. Izgubio si razum.

Prodan: Muuu, mmmhuhmmm, muuuuu, prš...

Deseta slika

“Želim da poslije snova ostane trag moj, na tvom tijelu...”

(Postavljen je sto u kući. Tanasije stoji pred ogledalom. Na njemu je svečano odijelo. Ogleda se. Pored njega je Đavolak)

Đavolak: Što si se tako nakundurio, avetniče?

Tanasije: Šta te briga...

Đavolak: Mora da očekuješ nekog važnog.

Tanasije: Pitam li ja tebe gdje ideš i što radiš?

Đavolak: Ne bih ti ni rekao.

Tanasije: E pa nemoj ni ti mene da pitaš.

Đavolak: Sigurno neku pakost spremaš.

Tanasije: Zar ja?

Đavolak: Koga ćeš sada da ojadiš?

Tanasije: Ako ti nisam pomogao, nisam ti ni odmogao, to da znaš mladiću.

Đavclak: Ajd, ajd ne pretvaraj se.

Tanasije: Dosadan si...

Đavolak: Pa što ne podeš ako ti je dosadno?

(Tanasije ćuti)

Đavolak: A da, ne možeš da odes od mene. Ja sam ovdje glavni.

Tanasije: Ostavi me na miru.

(Dolazi Jordan)

Tanasije: Dobro došao, bogougodni gospodine.

Jordan: U dobru te našao, mili feudalče.

Tanasije: A u boljem me ostavio...

Đavolak /hvata se za glavu/:Eto što je nesrećan čovjek, ima jednog đavola, a on priziva još jednog...

Tanasije: Hoćete nešto da popijete?

Jordan: Ah, bogata kuća, prebogata, puna ,prepuna svega, pa zar ne bi bilo šteta ne kušati nešto od tog izobilja.

(Tanasije mu sipa vino)

Đavolak: 'Oću i ja.

(Đavolak posegne prema boci vina, ali ga Tanasije udari po prstima)

Tanasije: Dosadna muva.

Jordan: Zar u ovo doba godine ima muva?

Tanasije: Ne biraju muva godišnja doba. Gdje god ima što dobro da može da se pokvari, one se roje...

Đavolak: Na govna se muve roje.

Jordan: A ovdje zbilja ima toliko dobrog. Je li istina, Tanasije da vam je vinograd toliki, da vinom perete rublje?

Tanasije: Kad vino ne bi ostavljalo fleke, svakako bi to činili.

Jordan: Bože, bože, blagoslovi ovaj blagorodni dom. Ima li na svijetu korisnijeg čovjek od domaćina, bogataša, koji ne troši ono što mu je priroda dala, već to uvećava?

Đavolak: Takvi najljepše u paklu gore.

Tanasije: Laskate mi pope.

Jordan /pije/: Ne laskam ja nikad. Ne, ne...

Tanasije: Vrlo ste ljubazni. No, želite li nešto da pojedete?

Đavolak: Hrani guzicu, nek' bude što veća, da se lakše ljubi.

Jordan: Nikako, ne. Nisam došao da se gostim, nego da razgovaram. Jedino vino nisam mogao odbiti. Velika je čast piti ovako lijepo vino, kad znate da je ono, umjesto krvi, teklo venama našeg gospoda, Isusa Hrista.

(Jordan pije vino)

Jordan: Da još jednom blagoslovim vaš dom Tanasije. bogatstvo treba dvostruko blagosiljati, jer ono je ranjivo. Znae kakvi su ljudi, zavidni, otrovnih jezika i otrovnih misli, a oko vas svojim pričama ispredaju opaku mrežu laži... Ja se trudim da u to ne povjerujem, ali znate, gdje ima dima, ima i vatre.

Tanasije: Oče, svako je grešan. Pošten čovjek pod lošim uticajem i sam postane loš...

Đavolak: A ti još gori...

Tanasije: Istina je da su me bogumili svojim slatkim pričama zaveli. Ali ja sam spreman dati

---

prilog pravoj crkvi i iskupiti se...

Jordan /otpije malo vina/: Bačva ovog vina bi bila dovoljna za početak.

Tanasije: I ne samo to, spreman sam stupiti u borbu protiv te strašne sekte...

Jordan: Tog zlog bršljena koji isisava život iz pravovjernih.

Tanasije: Da li ste čuli za Kirila Bosotova?

Jordan: Za tog zlikovca, kako ne. Već smo ga jednom kažnjavali, ali on ne odustaje. Volio bih da ga se dokopam i malo ga prevaspitam.

Tanasije: Znam gdje se krije...

đavolak: Lisico, lukava...

Jordan: Otkrijete nam to, dragi prijatelju, i cijeniću vas još više.

Tanasije: Ali morate mi nešto obećati.

Jordan: Recite koji posjed želite, vaš je...

Tanasije: Ne, ne, ne želim posjed. Imam dovoljno. Valja biti skroman.

Jordan: Oh, skromnosti, skromnosti, najljepša osobino.

Tanasije: S Kirilom se skriva jedna djevojčica. Agnija. Nevina i vrijedna, pametna i mila, ali on je drži u kandžama i uništava njenu dobrotu.

Jordan: Siroto dijete.

Tanasije: Njega uhvatite, kaznite ga za sve nedjela, al' nju meni dajete. Ona mi je kao ćerka.

Jordan: Kako je milostivo vaše srce...

Đavolak: Mjesto srca ti je mrtva jama, Tanasije. Gori si nego što sam mislio.

Tanasije: Mnogo se brinem za njenu dušu...

Jordan: Samo recite gdje se taj podlac skriva.

Tanasije: Na visoravni, iznad grada, tamo stanuju u pećini...

Jordan: Koliko sutra ćemo ih naći i uhvatiti.

Tanasije: Ali pazite Agniju. Sirotica ne zna šta čini.

Jordan: Znamo mi da razlikujemo dobro od lošeg, da dobru koje griješi oprostimo, a da lošem koje koje kvare dobro stanemo za vrat.

Tanasije: Ne sumnjam u vašu mudrost.

Jordan: Bilo mi je zadovoljstvo razgovarati s vama, a sad, dužnosti me zovu...

Tanasije: Sretan rad i doviđenja prijatelju.

Jordan: Doviđenja.

(Jordan odlazi)

Tanasije: Dvije muve jednim udarcem... Kirila sam se riješio, a Agniju sam dobio.

Đavolak: Nit' si Kirila pobedio, nit' si Agniju osvojio... Dvostruki si gubitnik Tanasije.

Tanasije: Šta to pričaš?

Đavolak: Ako on umre, umire i ona.

Tanasije: Držaću je kod sebe. Imaće sve što poželi... Vremenom će me zavoljeti i poštovati. Zavještaću joj svoje imanje. Sve postaće njeno, nakon što umrem. Biće najbogatija udovica u Skoplju i šire...

Đavolak: Pored tebe živog, ona će već biti udovica.

Tanasije: Zar svaki namučeni stvor ne zalužuje malo sreće? Bio sam sebičan i glup, ali ona je u meni probudila nešto. Živio sam pred vratima svijeta i svijet gledao kroz ključaonicu, a ona mi je ta vrata otvorila i pogled mi se raširio, sad vidim ono što nikad nisam, s njom bih mogao živjeti, onako kako nisam ni sanjao da mogu... Star sam, al' njeno lijepo lice podmadilo mi krv. Noću, zamišljam kako ispijam slatke poljupce s njenih usana i njeno mlado tijelo držim u zagrljaju. Ona će mi biti i žena i ćerka i ljubavnica, voljeću je nježno kao otac, odano kao muž i strasno kao ljubavnik. Zar može odbiti takvu ljubav?

Đavolak: Budalo.

Jedanaesta slika

“... ja te grlim osmijehom blijedim i branim...”

(Kiril i Agnija leže zagrljeni i spavaju. Odjednom začuje se neki šum. Kiril se trgne iz sna)

Agnija: Šta je?

Kiril: Jesi čula?

Agnija: Ne, ništa.

Kiril: Nešto je šušnulo.

Agnija: Možda je neka ptica.

Kiril: Ptica u travi?

Agnija: Onda buba neka.

Kiril: Neko je ovdje.

Agnija: Učinilo ti se.

(Ponovo se začuje šum u travi)

Kiril: Učinilo mi se, a?

Agnija: Neko je ovdje ,Kirile.

Kiril: Rekoh ti.

Agnija: Došli su po nas.

Kiril: Možda je neka mačka...

Agnija: Oči bi joj svitnule...

Kiril: Smiri se.

Agnija: Ima li koga?

/Šum u travi/

Kiril: Šššš...

Agnija: Plašim se.

(Kiril zagrlji Agniju, poljubi je u čelo)

Kiril: Poći ću da vidim šta se dešava.

(Kiril ustane, ali Agnija ga povuče za ruku)

Agnija: Ne ostavljaj me samu.

Kiril: Vratiću se.

Agnija: Nećeš.

Kiril: Dobro se sakrij i eto me.

Agnija: Hoću.

Kiril: Ti si moja hrabra ptičica.

(Poljube se. Kiril ode. Noć je tamna, bez mjesečine. Ne naziru se ni obrisi drveća, jedino se vidi Agnija kako drhti u trvi. Čuje se cvokotanje njenih zuba. To traje neko vrijeme. Dugo ,dugo se ništa ne dešava. Agnija ne može više da se skriva. Ustane s trave. Trči po visoravni, doziva Kirila)

Agnija: Kirile, Kirile, Kirile.

(Odjek joj se vraća, ali ne i njen dragan)

Agnija: Gdje si najdraži?

(Ništa)

Agnija: Ima li koga? Ima li te, Kirile?

(Eho)

Agnija: Ah, zašto mi se moj glas vraća? Ovdje nikog nema. Ponovo sam sama.

(Agnija sjedne na kamen)

Agnija: Kuda su te odveli najdraži moj?

(Ćuti)

Agnija: Da li Bogu da se pomolim za njegov povratak? Ah, prokleta vjera, osuđena da sve izgubim zbog nje... Proklet bio zagrobni život kad zbog njega ne mogu živjeti ovaj zemaljski. Proketo bilo spasenje duše... Zašto spašavati tu namučenu ranu?

Dvanesta slika

“Nećemo ni pobjedu, ni sjaj... Prezriv osmjech gubitnika, najveća je čast...”

(Samuilo sjedi zavaljen u udobnu stolicu, pred njim kleči Kiril. Iza Kirila stoji pop Jordan, u ruci mu je sablja.

Jordan: Misiš li ti da je meni milo da vas ubijam ko muve?

Kiril: Krvniče.

Jordan: Ubiti... Jednom, dvaput, da se osvetiš, a onda dosadi... I osvete se čovjek zasiti, Nije li tako Samuilo?

Samuilo: Niko tebi ne brani Kirile da misliš šta god želiš.

Kiril: Izdajice...

Samuilo: Samo ne smiješ da govoriš to što misliš.

Kiril: Žalim te...

Samuilo: Miran jezik, miran život. Kirile, ti si dragocjena osoba, spremni smo punuditi ti sve što želiš, samo pređi na našu stranu.

Jordan: Na pravu stranu.

Kiril: Nikad.

Samuilo: Sanjao sam kralja na zlatnom prijestolu, sa zlatnom krunom i zlatnom odorom, sjedio u bašti, na suncu, od sunca je zlato svjetlucalo, ali onda, odjednom nebo su prekrili oblaci, nestalo je zlaćanog svjetlucanja i zlato se preobrazilo u bakar, a barak u rđu, a rđa u prah... Zar nije svejedno ko si i kakav si kad ćeš na kraju završiti kao prah? A bolje je da taj preobražaj iz zlata u prašinu bude bezbolan.

Jordan: Divno rečeno, prijatelju.

Kiril: Bogumili su te poštovali Samuilo. Da nisi izdao vjeru, čak te ni smrt ne bi pretvorila u prah.

Samuilo: Vidiš kako je svojeglav.

Jordan: Magareća glava. Ostaćeš bez nje.

(Jordan zamahne mačem, ali u tom trenutku začuje se rika bika. Na scenu istčava bik koji želi da odbrani Kirila. Taj bik je ludi Prodan, on je u svojoj umobolnoj fantaziji postao bik. Jordan posječe Prodana, prodan krvari, leži na podu)

Jordan: Ova je budala htjela da te spasi.

Kiril: Bog će ga velikodušno primiti pod svoje skute.

Samuilo: Čitav sam život posvetio vjeri i vjerovanju, ne bih li pronašao i trunku nade, bar neki znak da ovaj život nije prvi i posljednji. Postoji li sudbinska veza između lista koji pada i onih očiju koje posmatraju opadanje lišća? Da li je tvoj dah skopčan s mojim i ima li tvoja smrt odbljaska u mom životu? Ne Kirile, ničega nema... Sve je nasumično, bezrazložno, ali oslobađajuće je znati da je tako.

Kiril: Svi su vjerovali da su tvoja snoviđenja sličice iz budućnosti. Noću, u tvojoj glavi i duši, susreću se sadašnjost i budućnost, kad se sretnu pomješaju se i izmješaju i postanu sudbina. Zar samo ti u to nisi vjerovao?

Jordan: Što ste se razgovorili vas dvojica...

Samuilo: Pusti još malo, možda ga preobratim...

Jordan: Deset zlatnika ti je to.

(Jordan se odalji, čisti krv sa sablje. Prodan ropće na podu poput ranjene životinje. Smrt mu je dugačka i bolna)

Samuilo: Doista, meni su svi pripisivali proročki dar. Istina zaista bljesne u snovima, poput sunčevnog zraka. Ali da li neko može odgonetnuti značenje svjetlosti?

Kiril: Ne odgonetnuti, ali vjerovati u nju...

Samuilo: Sunce sve prožima i iz sunca proističe život...

Kiril: Bog postoji u svjetlostnom obličju, duša je jedan zrak te svijetosti, a Bog je zbir duša. Ubrzo ću umrijeti i tome se veselim, jer se vraćam na mjesto iz kog sam proistekao.

Samuilo: U jesen biljke venu. U zimu, kad su i dani mračni, biljke su i dalje mrtve. A u proljeće kad sunce najblaže i najljepše sija, neke biljke ožive, sunce ih vaskrsne, a druge pak ostaju mrtve. Ako je sunce Bog i ima moć da nas oživljava, reci mi, zašto ne oživi svaki uspavani cvijet?

Kiril: Mrtve ostaju biljke koje u sebi nisu zadržale djelić proljetnjeg i ljetnjeg sunca. Neki čovjek živi vječno, neki umre čim počne da diše...

Jordan: Da ga siječem?

Samuilo: Odričeš li se bogumilštine?

Kiril: Smrt ne postoji.

Samuilo: Kidaj.

(Jordan mu odrubi glavu)

Samuilo: I s njim završismo.

Jordan: Jadni Prodan, zar je ovog nesretnika htio da spasi?

Samuilo: Dobro sam ogladnio od razgovora.

Jordan: Hajdemo brate Samuilo. Ima pun kazan pasulja...

(Odlaze. Kiril mrtav leži na pod nekoliko trenutaka, a onda počinje da se drma i drhti kao da oživljava. Iz njegovih grudi ispadne zrak svjetlosti, nalik na Zvončicu, zrak svetlosti leti po sobi)

Trinaesta scena

“Otišao sam na pijacu roblja, I tražio te, I našao te...”

(Agnija spava u Tanasijevoj kući. Prilazi joj Đavolak, neosjetnim dodirrom sklanja joj pramenove s čela, prstima joj kosu češlja)

Đavolak: Lijepa moja golubica... Jesi li se slomila pod strašnim pritiskom života, pa se sada kriješ od njega, iza zatvorenih kapaka? Spavaš od jutra do mraka, pa onda od mraka do jutra. Gdje li si sad? Da li su ti snovi podigli gradove kojima gospodariš ili pak spavaš snom bez sna, pokušavajući da zaboraviš i sebe i druge i u tom zaboravu se izbrišeš? Volio bih spavati, ali oči su mi vazda otvorene, ako bih zaspao, nikad se ne bih probudio, a to bi mi bila najviša nagrada. Život nam vazda uskraćuje nagradu za trud.

(Čuju se koraci. Tanasije dolazi)

Đavolak: Oh evo ga mladoženja.

(Ulazi Tanasije)

Tanasije: Slavuj spava, dajte mu mlijeko prepelice da se osvježi!

Đavolak: Šta izvodiš Tanasije?

Tanasije: Ostavi me na miru.

Đavolak: Nemoj da je budiš.

Tanasije: Hoću da pričam s njom.

Đavolak: Ne može. Ona spava.

Tanasije: Ja sam joj muž, mogu da probudim svoju ženu kad je se uželim.

Đavolak: Mrčeni si ti muž.

Tanasije: Pop Jordan nas je vjenčao...

Đavolak: Tako mi tog popa.

Tanasije: Da nisi ljubomoran?

Đavolak: Moglo bi još stotinu popova da vas vjenča ,pa opet joj muž ne bi bio.

Tanasije: Ako misliš na ono, radili smo to sinoć.

Đavolak: Hahaha... Sve ja znam.

Tanasije: Onda znaš kako mi se sinoć okačila za ramena i dahtala mi za vratom, dok smo se okupani znojem stapali u jednom.

Đavolak: Zaboravljaš da sam ja tvoja sjenka...

Tanasije: Šta misliš zašto ovoliko spava?

Đavolak: Gdje si ti, tu sam i ja.

Tanasije: Premorio sam je, sretnicu. Tri puta za noć, držala se junački. Poput ratnice, skidala je veštu i šaputala: “Ja sam snena oranica, ti budi kiša”, “Ja sam zemlja, ti sjeme, mi smo čudo prirode”.

Đavolak: Ne laži Tanasije.

Tanasije: Istinu ti pričam.

Đavolak: Pa ajd’ sad, ponovi to od sinoć.

Tanasije: Sinoć je bilo posebno, nikad više neće biti isto...

Đavolak: Ali ‘oće slično.

Tanasije: Ne moram ništa da ti dokazujem.

Đavolak: Aha, no reci zašto bi onda da je budiš?

Tanasije: Da razgovaramo.

Đavolak: Otkad je stigla, jadnica, ni riječ nije izustila.

Tanasije: Možda je gladna.

Đavolak: Jutros u zoru je ustala, jela je u ostavi.

Tanasije: Krala je iz ostave?

Đavolak: Jela.

Tanasije: Krala, od mene, od mene...

Đavolak: Vi ste muž i žena.

Tanasije: Ja sticao, ja stvarao...

Đavolak: Što je tvoje, to je njeno.

Tanasije: Sad ću poslati po popa Jordana.

Đavolak: Ješna ti je nevjesta.

Tanasije: Šta je pojela?

Đavolak: Čen luka, parče suvog mesa, tri kriške hljeba...

Tanasije: Koliko mesa?

Đavolak: Ih, sigurno svinjski but čitav.

Tanasije: Čitav but?

Đavolak: I balon mlijeka je popila...

Tanasije: Kravljeg ili kozjeg?

Đavolak: Kozjeg.

Tanasije: Kuku meni, kozje mlijeko.

Đavolak: I to nije sve.

Tanasije: Srce mi preskače, gubim dah...

Đavolak: Popila je čašu vina dok se razdanjivalo.

Tanasije: Pijanica, izjelica, kradljivica. Bijeda mi je ušla u kuću noseći masku ljubavi.

Đavolak: Šta ćeš sad?

/Tanasije sjedne na stolicu. Teško diše/

Đavolak: Da se nećeš upokojiti Tanasije, ako Bog da.

Tanasije: Vode, vode...

Đavolak: I svu vodu je popila.

Tanasije: I vodu.

(Tanasije se guši ,krklja, to krkljanje probudi Agniju.)

Agnija: Šta je bilo?

Tanasije /krklja/: Lažljivice...

Agnija: Nemoj više da me budiš.

Tanasije/krklja/: Kradljivice...

Agnija: Kako god.

Tanasije: Vode, vode.

Agnija: Spava mi se.

Tanasije: Umirem.

(Agnija zaspe)

Đavolak: Pokazao si se.

(Đavolak ga par puta udari po leđima, od toga Tanasiju bude bolje)

Đavolak/udara ga/: Muškarčino.

Tanasije: Dosta.

Đavolak /udara ga/: Ima sad da te zavoli.

Tanasije: Sad ću joj pokazati.

(Tanasije jurne, zgrabi Agniju, podigne je s kreveta gdje spava, baci je na zemlju. Pljune je u lice.)

Agnija: Budalo.

Tanasije: Lopove podli.

Agnija/s poda/: Jadan si.

(Tanasije je ponovo pljune. Ona ustane , obriše pljuvačku s lice. Vrti se u postelju, zaspe.Đavolak se smije.)

Tanasije: Ne smij se.

(Đavolak se smije.)

Tanasije: Šta je smiješno?

(Đavolak se smije)

Tanasije: Prestani.

(Đavolak se smije. Tanasije se okomi na Agniju, ponovo je baci s kreveta, ona padne na pod, on je šutne, pa je pljune, pa opet šutne)

Tanasije: Kurvo, izdajice...

(Agnija se vrati u krevet, pretvara se da spava. Đavolak se nasmije.)

Tanasije: E, sad ćeš vidjeti.

(Ponovo baci Agnijuna pod)

Tanasije: Zašto mi ovo radiš?

(Agnija ćuti)

Tanasije: Zašto mi se svetiš?

(Đavolak se smije)

Tanasije: Šta sam Bogu zgriješio?

Đavolak: Zgriješio si jer si se rodio.

Tanasije: Reci mi Agnija, kaži mi, na sve pristajem, reci mi kako da ti udovoljim. Šta da učinim da me zavoliš?

(Agnija se vrati u krevet)

Tanasije: Progovori!!!!

(Agnija spava. Đavolak se smije. Tanasije pojuri Đavolka. On se izmakne)

Tanasije: Platićeš mi, svi ćete mi platiti.

(Agnija zahrče)

Tanasije: Dosta ga je bilo.

(Tanasije podigne Agniju iz kreveta. Pocijepa joj haljinu. Uhvati je za gušu)

Tanasije /davi Agniju/: Ubiću te, udaviću te.

Agnija: Čini šta hoćeš.

Đavolak: Siluj je!

(Tanasije se baci na Agniju. Raširi joj noge. Ona se ne otima. Dahće iznad nje kao umoran pas.)

Đavolak: Tako, tako, jebi je dok joj oči ne iskoče.

(Tanasiju se ne diže. Impotentan je)

Đavolak: Opali je, mozak joj prospi.

(Tanasije se trudi, ali zalud)

Đavolak: Napuši je kurca.

(Tanasije vadi mlohavi penis)

Đavolak: Izjebi ženu, biće ti prijatelj...

(Agnija kao mrtva leži pod Tanasijem)

Tanasije: Ništa, ništa, ne mogu.

(Đavolak se smije)

Tanasije /odmakne se od Agnije/: Ništa, ništa.

Đavolak: Nedojebana žena, najveće je zlo.

(Agnija zaspe)

Đavolak: E moj Tanasije, ne bih ti bio u koži.

(Tanasije padne na koljena, zaplače. Đavolak sjedne na stolicu, posmatra Tanasija koji rida)

Đavolak: Ne brigaj ,prijatelju. Biće ti bolje... Nikad. Ništa ne brigaj, kad nešto krene nizbrdo, sruši se u provaliju.

Četrnaesta scena

“... svi biseri kiše iz onih zemalja gdje ni kiše nema...”

(Priroda. Proplanak kog okružuje šuma. U daljini vidi se grad, oko grada dižu se planine, a iznad planina, gusti savršeno bijeli oblaci, niz koje ,u slapovima otiču sunčeve zrake pomiješane s kišom. Ovo je dan kad se se anđeli kupaju. Tako rijedak i poseban fenomen, jer zna se da anđeli za kupanje ne koriste običu vodu, već suze. Kroz nestvarno lijepo nebo spuštaju se konopac i omča. Vješala... Iz šume izlazi Đavolak. Prilazi vješalima.)

Đavolak: Hristos voskrse, možda ću i ja s njim.

(Vješa se. Vješala ga vuku na gore, ka nebu. Tad iz šume izleti svjetlosna loptica, Zvončica-Kirilova duša, za njom ide obezglavljeni bik - Prodan. Bik ukруг šeta ispod obješenog Đavolka, dok Kirilova duša neobuzdano leti svuda po predjelu.)

Đavolak /govori s vješala/: Slabost je divna stvar, biti snažan, to je odvratno. Kad se čovjek rodi, on je osjećajan, ako osjeti i malo hladnoće vjetra, smrzava se, ako je gladan, glad ga muči više nego odraslog . Kad umire čovjek ne osjeća ništa više, od vjetara mu nije hladno, od gladi mu crijeva ne krče... Dok stabljika raste ,lomna je i savitljivost, prilagođava se svemu. Snaga i zrelost su saveznici smrti. Savitljivost i slabost su pokazatelji svježine bića. Zato snaga nikada neće poraziti slabost. Slabost i osjećajnost uvijek pobjeđuju...

Ali čudna je zavodljivost gubitništva, svi se prepuštaju porazu, poraz je lak, pobjeda teška, svak teži slomu čula i života, jer žele da postanu snažni i zreli i mrtvi...

Sjećate li se Agnije? Sjećate li se te hrabrosti?

Agnija se promijenila.

Sjećate li kako je bila krhka? Kako je bila slabašna i nježna?

Sad gospodari kućom i imanjem. Od jutra do mraka juri kroz kuhinju, naređuje. “Oljuštite krompir, potopite pasulj”, onda trči u magacin, onda na polje, zamjera radnicima kad se odmaraju, ljuti se na žene ako negdje vidi prst prašine... A noću ,premorena, spava kao top. Nit’ što sluti, nit’ se čemu nada. U njoj više nema vjere ni nade.

A Tanasije?

Tanasije je obolio. Ne želim ga. Tako završe sve škrstice, oslabe im živci. Sad Tanasije sjedi zaključan u špajzu koji je prepun novčića i broji ,broji, broji... Prsti mu drhte, oči mu se skupljaju, a on šapuće. Jedan, dva, tri, devet, petnest, sedamdeset sedam, osam, devet, devedesetdevet, sto, jedan, dva, tri, četiri, sedam, osam ,devet ,deset... Zabroji se, izgubi račun i onda ,ponovo broji. U glavi mu raste broj, uvećava se bogatstvo, raste do neslućenih granica, a onda opada, on gubi dah, ponovo broji, pa se izgubi, pa broji, ne jede, ne pije, piša u gaće, broji, pa broji, broji, broji...

Ja, hvala nebesima, ja sam spašen. Moj posao s ljudima je svršen. Objesio se jesam. Bog mi je poslao kočije za nebo. Da... Vrat mi trne, žile pucaju, bole me leđa i dah mi se gubi. Ali neka boli, hvala ne tome, oprhvan strašnim bolom, putujem na nebo.

Spreman sam. Vaznesi me.

(Vješala povuku Đavolka u oblake. Za njim poleti i Kirilova duša, a obezglavljeni bik - Prodan nastavi da nasumično šeta po proplanku.)

•
JU Nikšićko pozorište

Pozorišni savjet: prof. dr Bojka Đukanović, predsjednica
članovi: Goran Bulajić, Sava Čupić, Tatjana Tomanović i Veljko Dendić

Direktor:
Zoran Bulajić

Urednica:
Slavojka Marojević

Lektorka:
Bojana Perišić
saradnik u tehničkoj pripremi:
Milutin Radonjić

Tehnički prelom i dizajn časopisa i korice:
Milinko Žižić

Trg Save Kovačevića 5, Nikšić, Crna Gora
Telefon: 040/213-566
Fax: 040/214-353

E-mail redakcije: slavam@t-com.me
Internet: www.niksickopozoriste.com

**PROGRAM PODRŠKE
RAZVOJU KULTURE
U NIKŠIĆU**